

România literară®

LECTURĂ

Apare săptăminal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editată de Fundația
România literară
cu sprijinul Fundației
Anonimul

24 - 30 martie 2004
(Anul XXXVII)

11

Miercuri, 31 martie, ora 19, la Clubul Prometheus, Piața Națiunile Unite 3-5
vor avea loc

“Întîlnirile *României literare*”

În dezbatere:

SCOPUL ȘI MIJLOACELE.

Eseuri despre ideologie, tiranie și mit

- o carte de VLADIMIR TISMĂNEANU -

Cu participarea autorului

■ remember

*Regele
moare*

	paginile
Zece ani	22
fără	23
Ionesco	

■ eseu

O plimbare
nostalgică
prin Bucureștiul
de altădată
cu
Radu Anton
Roman

paginile
16
17

■ literatură

*Poezia lui
Șerban
Foartă*

Un comentariu
de Ilie Constantin

paginile
14
15

In memoriam

La despărțirea de
MIHAI URSACHI

pag.

10-11

Foto: Ion Cucu

actualitatea

contrafort

de Mircea Mihăieș

Demonii (I)

DEZORDINEA culturală din România, înțreținută, în devalmășie, de distribuitori, librari, editori, autori, presă culturală și televiziune e, din când în când, anulată de câte-o prestație fulminantă. Ca prin miracol, informa pilitură de fier se ordonează în jurul unui magnet invizibil, polarizând atenția trecătorului grăbit. Așa s-a întâmplat, în ultimii ani, cu tratatul de „political incorrectness”, *Omul recent*, al lui H.-R. Patapievici, cu *Ușa interzisă*, jurnalul lui Gabriel Liiceanu, și cu *Despre îngeri*, eseul de angelogologie al lui Andrei Pleșu. Sunt cărți-surpriză, care sfidează așteptările criticii și răstoarnă calculele specialiștilor în marketing. Treizeci de mii de exemplare din „poveștile cu îngeri” ale lui Pleșu?! E posibil așa ceva, într-o țară în care ideea de best-seller rătăcește în jurul cifrei trei mii? Iată că e posibil!

Există o altă categorie de cărți, încă și mai neplauzibile: cărțile așteptate. În clipa de față, cred că sunt trei titluri pe care mulți cititori din România ar dori să le aibă în bibliotecă: ultima parte a *Orbitor-ului cărtărescian*, *Istoria critică a literaturii române*, a lui Nicolae Manolescu, și istoria comunismului românesc, de Vladimir Tismăneanu. Nu se știe cum, în jurul lor s-a creat o aură mitologică: deși încă nescrise sau doar parțial redactate, despre ele se vorbește intens, se fac speculații, se lansează zvonuri, se pun pariuri, se dă cu presupusul, se bârfește.

Una dintre ele a ajuns, între timp, în rafturile bibliotecilor. Deocamdată e accesibilă doar cititorilor de limbă engleză. Editura Polirom, deținătoarea drepturilor de traducere, va lansa foarte curând și ediția românească. E vorba de *Stalinism for All Seasons. A Political History of Romanian Communism* („Stalinism pentru eterni-

tate. O istorie politică a comunismului românesc”), publicată de Vladimir Tismăneanu la prestigioasa University of California Press. Când, la începutul lui decembrie 2003, mi-a sosit prin poștă, am avut o involuntară strângere de inimă: oare e chiar *cartea* la care Vladimir lucrează de un sfert de veac? O fi reușit, în doar patru sute de pagini, să spună tot ce știe despre comunismul românesc? O fi acoperit întregul peisaj, atât de accidentat, al istoriei satanice care-a brăzdat societatea românească aproape întregul secol al douăzecilei? Cum îmi vor părea capitolele cărții, acum, după ce Vladimir a dezvăluit, în sute de articole și-n câteva cărți publicate anterior, atâtea întâmplări spectaculoase din doar de el știuta istorie a comunismului românesc?

Lista de întrebări e mai lungă: în ce măsură își vor păstra originalitatea ipotezele sale, după ce le-am văzut circulând prin cărțile atâtor dintre politologii iviți în România după 1990? Nu va părea el, astăzi, epigonul propriilor săi epigoni? Risipitor cu sine și de o incredibilă generozitate, Vladimir Tismăneanu n-a ezitat să-și împărtășească imensa experiență, fie că respectivii o merituau, fie că nu. Au existat experimente reușite (Stelian Tănase ori Dan Pavel), dar și pseudo-reputații clădite pe copierea febrilă a propozițiilor maestrului și livrarea lor grăbită la tipografie (nu dau nume, pentru că le-aș face o reclamă nemeritată!)

Marea lovitură reprezentată de această carte (Robert C. Tucker vede în ea „lucrarea definitivă asupra comunismului românesc”) provine din perspectiva abordării. Pe cât de simplu, pe atât de spectaculos, punctul de vedere al autorului are ceva din tehnica unui autor de romane-fluviu: el știe să aleagă din informația aluvionară elementul revelator, acordând fiecărui personaj șansa de-a fi, simultan, solist și acompaniator. Din acest punct de vedere, *Stalinism for All Seasons* e un desăvârșit roman politic și un discurs psihologic asupra nașterii și pervertirii unui mit.

Spre deosebire de majoritatea copleșitoare a celor ce-au studiat comunismul din România, Vladimir Tismăneanu adoptă deliberat, ba chiar apăsător, partitura obiectivității. El nu e nici vindicativ, nici apologetic, nici patetic, nici melancolic. Andrei Codrescu descifra în scrisul sau metodologia unui „thriller”. La fel de precis ar fi să identificăm o poveste cu demoni. O poveste cu un deznoământ cunoscut, dar cu multe, multe enigme rămase în penumbră. Pe tonul perfect detașat al școlii realiste anglo-saxone, Vladimir Tismăneanu edifică o implacabilă anatomie și fiziologie a creaturii monstruoase care a dominat o bună parte din lume vreme de-trei sferturi de veac.

Aș sublinia de la început calitatea înalt literară a textului. Cartea se citește, într-adevăr, cu sufletul la gură, pentru că deși cunoști povestea, deși perso-

najele îți sunt familiare, există un *nu-știu-ce* al stilului de abordare ce creează tensiune și te îmbie să aștepti noile dezvăluiri privind o istorie ce pare de-o mare simplitate, dar care, pe măsură ce-o parcurgi, își dezvăluie nebănuite zone de întuneric. Imbatabil în deslușirea complicatelor ițe care leagă personajele, evenimente, interese, frustrări și resentimente, Vladimir Tismăneanu este un veritabil maestru al *suspense*-ului bazat pe amestecul de ficțiune și realitate — ambele avându-și originea în documente. Strategia romanească e vizibilă și în formula de expunere a subiectului: „istoria” propriu-zisă e o poveste narată progresiv, dar, în contrapondere, există un fabulos joc al notelor bibliografice și al comentariilor parantetice. Această dialectică a „nocturnului” și a „diurnului”, a vizibilului și a invizibilului induce la lectură o tensiune suplimentară.

Fără a reabilita neapărat — așa cum se întâmplă adeseori în istoria culturală sau în istoria pur și simplu — virtuțile imaginării în studiul unei perioade turbulente, Vladimir Tismăneanu nu refuză speculațiile de natură contra-factuală: *ce-ar fi fost dacă* e una din întrebările subtextuale ce apare de câteva ori în demersul său altminteri de-o impecabilă tăietură semantică și logică. Având, însă, la dispoziție, un imens material documentar, autorul putea să abandoneze niște piste extrem de fertile, care demonstrează cât de imprevizibile sunt, de

fapt, deciziile istorice și cât de importante rămân, chiar în sfera abstracțiunilor, relațiile umane.

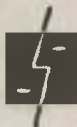
Perspectiva cvasi-romanească asupra comunismului provine, așadar, din împingerea în prim-plan a personajelor, din studiul unei suite de comportamente patologice care au dominat, de la un capăt la altul, comunismul românesc. Dacă într-o primă fază putem vorbi de acțiunea iresponsabilă, provocatoare și, finalmente, sinucigașă a unor lunateci, a unor eroi ieșiți din subterana dostoevskiană, pe măsură ce evenimentele istorice au favorizat direcția comunistă, „somnambulismul” s-a transformat într-o formă de rapacitate politică. Bolșevicii români de primă oră nu sperau nici în vis că vor ajunge vreodată să exercite puterea. Ei erau (iar demonstrația lui Vladimir Tismăneanu e implacabilă) niște dezaxați așezați de-a curmezișul istoriei, niște „îndrăciți” care vedeau în Moscova leagănul mitologic ce le putea rezolva aspirațiile bolnave. A glosa prea mult pe ideea de „romantism”, de „idealism”, de „curățenie morală și spirituală” e o pierdere de vreme. E vorba de-o sectă descrescătoare, născută din anarhismul belicos care deja făcuse un număr enorm de victime și se pregătea să facă alte milioane.

Oarecum — dar nu radical — diferită a fost situația generației a doua, generația anilor treizeci și a războiului. Ascensiunea și, apoi, dominația fascismului într-o covârșitoare parte a Europei a constituit un prilej neașteptat de valorizare a modelului comunist. Partea ciudată este că nici în noile condiții comuniștii n-au înțeles nimic din mersul istoriei. La fel de intoleranți, fanatici și orbi, ei urmăreau să-și pună în aplicare planurile distructive, chiar dacă prețul pe care l-au avut de plătit a fost, în cele mai multe cazuri, propria viață. ■

România literară

Director: Nicolae Manolescu

Revistă editată
cu sprijinul
Fundației
ANONIMUL

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director adjunct
ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef
TUDOREL URIAN - secretar general de redacție
ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,
MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU.

Redactori asociați: IOANA PÂRVULESCU,
CRISTIAN TEODORESCU, EUGENIA VODĂ.

Corectură: CONSTANȚA BUZEA (pag. 2, 8, 18, 19, 26, 27, 28, 30), SIMONA GALAȚCHI (pag. 1, 5, 7, 12, 20, 22, 23, 32),
ECATERINA IONESCU (pag. 3, 6, 14, 15, 16, 17, 29, 31), NINA PRUTEANU (pag. 4, 9, 10, 11, 13, 21, 24, 25).

Grafică: MIHAELA ȘCHIOPU.

Tema numărului: *Despre tăcere*

Tehnoredactare computerizată: IONELA STANCIU, OANA MATEI, VLAD TRACIU.

Introducere texte: GEORGETA GHEORGHIU.

Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D.-GSG, sucursala Aviației,

SV13759804450. Cont în valută: B.R.D.-GSG, sucursala Aviației, SV11989444450 (USD) și SV11920914450 (EUR).

Corneliu Ionescu (director administrativ), Mirona Laudă (economist principal), Gheorghe Vlădan (difuzare, tel. 212.79.81).

Secretariat: Sofia Vlădan.

Correspondenți din străinătate: Rodica Binder (Germania), Gabriela Melinescu (Suedia), Libuše Valentová (Cehia).

e-mail: romlit@romlit.ro http://www.romlit.ro

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Fundația „Anonimul”, Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor, Banca Română pentru Dezvoltare.

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

Un tăciune și-un cărbune

ÎN CIUDA unui număr impresionant de capete de schimb, hulpavii balauri ai basmelor copilăriei au disparut până la unul, în termeni ai zilelor noastre ca prea mari consumatori și prea mici producători: înghițeau pe nerăsuflăte un bou, dar scoteau pe nări flăcări scurte, de redusă eficiență. A consuma puțin și a mult produce rămâne lozinca oricărei economii în suferință, tânjind a se chivernisi atâta măcar cât să fie poftită în spațiosul salon european, acolo unde laptele și mierea gâlgăie prin țevi strict presurizate, bancnotele niciodată indoite și de o incredibilă prospețime foșnesc cu aceeași muzică din secunda ieșirii de sub teasc, iar fața gunoiului n-o vede nimeni, o dată ce o performanță aparatură o șterge silențios din ambient. Gunoiul de ieri-alaltăieri, de o lună și de un an, pe maidan risipit, al mizerului consumator ce de-abia mai are puterea să-l arunce peste umăr, redându-l naturii, se strânge în movile, ținând locul bornelor de distanță.

Străinii care-l observă sunt, bineînțeles, la vânatoare de exotisme, dinainte montați de surse răuvoitoare, văzătoare de numai ce este deasupra, adică gunoiul. Sufletul candid al celui ce lasă din mână departe de orice ghenă conținutul pungii de plastic, îi rămâne necunoscut pasagerului de altundă, nasul lui, obișnuit cu miresmele tari ale buteliei de spray primește efluvii ciudate, sălbatice, care-l alarmează. Și iată, cum, din te miri ce, ia naștere un *malentendu*! Și se produce un scandal, încât am, n-am frac de firmă și pantofi de lac, invitația la selectul club european îmi este pusă sub semnul întrebării. Îmi zgârie urechea zvonul că n-aș fi pregătit a sări pragul între boss-i și barone, la braț cu strănepotul lui Bai Ganciu și după ce vom fi sorbit dintr-o înghițitură Dunărea...

Și câte vechi, sacre amintiri mă leagă de acele resturi menajere cărora, prin depozitare la soare, li se mai acordă o șansă.

Cu exact șaizeci de ani în urmă – nu tocmai, pentru că lucrurile se petreceau într-adevăr în anul 1944, dar spre sfârșitul lunii iulie, poate începutul lui august – mă aflam dispersat într-o comună din preajma Bucureștilor, licean în vacanță, dar având a presta muncă

obștească, asemeni tuturor colegilor, spre a prezenta adevărul la înscrierea în clasa următoare de liceu. Respectând tradiții seculare, bășinașii, oameni cumpăniți, nu țineau gunoaie în curți, ci le dispuneau în șanțuri, lângă șosea, unde mai zăceau pisici strivite de mașini – acestea curgeau gărlă, de cum suna alarma în Capitală – hoituri de câini, găini moarte, ciori uscate din iarnă.

Corpul profesoral, și el în dispersare, decisese ca noi, elevii bucureșteni refugiați în comună să organizăm o serbare în care să ridicăm moralul localnicilor și să-i cultivăm, iar în rest, să adunăm gunoaiele ce străjuiau de-a lungul șoselei, pe vreo doi-trei kilometri. Era război, punctul central al serbării a fost o piesă într-un act, o feerie unde, cu genunchiere de staniol, o coadă de mătura transformată în lance și ținută pe braț, cu un simulacru de coif pe cap, interpretam rolul Geniului Roman, în care calitate adresam României, întrupată de o fecioară din rândurile noastre, brunetă și, cum spunea poetul, cu rușinea zugrăvită pe obraz încurajări în situația destul de îngrijitoare în care se afla, sub puzderia de năvaliri barbare. Sceneta, era în versuri ample, de factura lui Mircea Dem. Rădulescu, tâlcul îi era, desigur, patriotic, fusesem ales pentru mușchiulatura de biciclist a pulpelor, vădind descendența din infatigabili mărșalitori de sub stindardele cu vulturi ciocoși – și pentru vocea cald-baritonă. Păstrez în minte și acum începutul perorației mele, prin care-mi îndemnă Patria să-și țină firea: "Oricâtă furtună pe umerii tăi s-ar abate, o Românie..."

De altminteri, furtuna se abatea cu o anumită regularitate, în strânse formațiuni de Eliberatoare, venind și plecând, lansând covoare de bombe în cetate, cu acel zgomot de spargere a văzduhului pe care nu-l realizează decât marile seisme. Spectacolul a fost un succes, ciorogârlenii au plecat numai după ce serbarea a luat sfârșit, la finele nobilei manifestări artistice s-a auzit și un distih de circumstanță: "Să ne cânte la pian/ domnișoara Damian". Și chiar așa, dânsa, mai ceva ca noi, studenți cred, a făcut să răsune pianul, picurând cu "Für Elise".

Și cu strânsul gunoaielor, în mai multe reprize, ne-am descurcat, sub privirile impenetra-

bile ale aborigenilor, dintre care nici unul nu ni s-a alăturat să pună mâna, fiind clar că ei nu aveau de obținut vreo adevărîță. Către finele lunii, mica noastră companie de băieți și fete a primit cea mai neașteptată dintre vizite: aceea a doamnei mareșal Maria Antonescu. A sosit, înconjurată de militari de rang, noi eram desfășurați în linie, ea a pornit drept spre mine, luasem poziție, iar în clipa în care să mi se adreseze, un oficial s-a interpus, împingând-o către următorul. A fost un gest spontan, inexplicabil, și tot fără vreo justificare m-a izbit în inimă, ca un fel de semnal al destinului. În fapt, a prins bine ulterior, în plină înclăstare a luptei de clasă, când aveau să-mi treacă înainte cele mai neizbutite viețuitoare cu chip omenesc ale Creației, nici nu mi-a mai păsat!

Șase decenii mai târziu, primul bărbat din guvern pătrundea prin multe intrări în București –, asemeni celui magician înregistrat a fi ieșit la aceeași oră din aceeași zi prin toate porțile Petersburgului și a fost rău impresionat de gramezile de gunoi pretutindeni împrăștiate, pe câmp, de-a lungul șoselelor. Obsedat de hamletica întrebare a fi sau a nu fi în U.E., nu i-a scăpat efectul asupra unui străin al acelor covoare ale pestilenței. S-a trezit în el stăpânul, dominus, împărțit și precum Darius a poruncit să fie biciuită marea, pentru neobrazarea-i, iar căpitanii săi au și intrat la apă, ca s-o plicie, tot astfel primarii localităților în chestiune, cu salarii lor și membrii valizi ai familiilor au ieșit în corpore râdind de-a dreapta și de-a stânga drumului național. Întocmai cum, prin munți și muscele, fragezi entuziaști ai naturii înzestrați cu mânuși de plastic, strâng de sub molizi, tufani și curpeni grămăjoarele de resturi – pentru sezonul ce urmează.

Dacă asta ar fi totul, cel puțin în câte o limpede dimineață și până spre seară, o admirabilă curățenie pretutindeni domnind și occidentală parfumată ne-ar încuraja să ne și urcăm în tren – Doamne ferește! – spre capul Finister, căpșunari, bucătari, meșteri mari. Calătorind înăuntru, cum spuneau bunii noștri. Și fără de țidule.

(continuare în pag. 15)

Barbu Cioculescu

Constanța Buzea

Ochii de fluture

Ochii tăi sunt de fluture. Aș fi jurat că sunt de șarpe, după cum te târaști printre pietre tăioase. După cum șuieri subțire, simțind mirosul lânii și lacrima mielului rătăcit.

Aș fi putut jura că sunt de șopârlă, căci iată, coada ți-ai și lepădat-o sub numai umbra mâinii cu care te urmăresc, nevrând să-ți fac nici un rău. Să te oprești aș fi vrut, uimindu-mă cât de viu în splendoare e trupul friicii.

Aș fi putut să spun că sunt de lăcustă, pe care pofta o frige și setea o face să sară din pai în pai. Ci de fluture am găsit cu cale cuviincioasă să spun că sunt ochii tăi.

Ca să te împodobesc, făcându-te din slab și mai slab. Ca să dau un bun rost și temei suportabil milei mele de mine.

Un motiv să te admir zburând ca un înger nu ca un vierme târându-te tu, semenul meu, oglinda mea cu care venind în atingere vreodată, să mă recunosc și să nu mă detest.

La rădăcina cuvintelor

Unde sunt crinii, unde caii de mare, argintul lor, fabulosul lor aur de zale? Doamne, Tu care știi, îmi arăți că sunt toate la rădăcina cuvintelor Tale.

Mă uit și nu văd. Mă uit până îmi pierd vederea. Rămâne să îmi închipui așteptând și primind Înviearea.

Recunoaște-mă în grădini, pe mări, oriunde. Sunt rac furând cuiul și ieșind din Ierusalimul sărac. Recunoaște-mă și pune-mi în suflet bucuria de după plâns.

Maică a lui Dumnezeu, crește-mă iarba precum o mare de valuri prin care înnoată fatul asinei, blândul ei mână.

Îngerul uitării

Într-un târziu îmi mărturisă că l-ar fi văzut pe aproapele meu lovindu-mă cu palma peste față. Să fie vreo 40 de ani de la întâmplare. Cum să-i pun spusele la indoială? Dar nici nu-mi amintesc să fi pățit vreodată așa ceva. Doar dacă aș fi murit, aș fi uitat. Dar nici atunci.

Cel care a tăcut peste fapta atâta vreme, acum se-nversunează să mă convingă. Că el a văzut, că și alții au fost de față, că el a și plâns pentru mine, și nici nu ne-a mai călcat pragul, mie și aproapei mele. Mă înfrigurez. Cu amănunte, cu vorbe, cu mimică, martorul nu se mai poate opri. Cum de-am uitat? Cine a primit în locul meu lovitura de care nu-mi amintesc? Poate că, mult ofensat, Îngerul păzitor memoriei mele i-a dat ca unui miel, atunci, să pască flori?

Aproapele meu din vremuri acum e departe. Să-l caut ar trebui, și să-l găsesc, și cu grijă să-l cercetez. Nu cumva mâna cu care s-a atins de Înger să-i fi secat între timp.

(Din volumul *Netrăitele*, în curs de apariție la Ed. Vinea)

EUGEN NEGRICI remarcă în primul volum din *Literatura română sub comunism* faptul că, și datorită cenzurii și a condițiilor aproape imposibile de publicare a unei literaturi libere, neconstrâns ideologic, literatura SF a cunoscut la noi un interes foarte ridicat, interes dovedit și de mulțimea cenaclurilor și a revistelor de gen. În 1980, Florin Manolescu a publicat celebrul său studiu *Literatura S.F.* (Editura Eminescu), o carte de referință absolută la noi și, practic, încă nedepășită. În 1983, Ion Hobana publică în două volume, la aceeași editură, un fel de dicționar al fenomenului comentat pe larg, după ce, la sfârșitul anilor '60, îngrijise o antologie de studii și articole despre SF, *Viitorul? Atenție!* (Tineretului, 1968), precum și o primă antologie din literatura de anticipație românească.

După 1990, Editura Nemira a fost vreme de câțiva ani în top-ul editurilor de succes tocmai datorită colecțiilor de literatură SF. Astfel, au apărut mai multe dicționare dintre care este de reținut dicționarul de SF românesc coordonat de Mihai-Dan Pavelescu (Nemira, 1999), un dicționar care cuprinde și o anexă exhaustivă cu cărțile și autorii români apăruti numai după 1990. Un specialist în SF este și Mircea Oprea, actualul director al Institutului Cultural Român de la Budapesta, care a și scris un studiu de referință intitulat *Anticipația românească*, carte reeditată anul trecut, dar practic de negăsit pe piață. Așa cum, un alt eseu foarte bun, semnat de Radu Pavel Gheo, *Despre Science Fiction* (Ed. Omnibooks, Satu-Mare), publicat în 2001 și nepromovat, a trecut la fel de neobservat.

Am făcut această foarte succintă trecere în revistă a cărților mai importante despre SF publicate la noi de către autori români, pentru a se vedea totuși amploarea constantă a unui fenomen cu oarece tradiție și la noi care, deși n-a reușit, precum la americani, să câștige o piață considerabilă decât pentru perioade scurte de timp, a supraviețuit absolut onorabil undeva în underground. Ca și Radu Pavel Gheo, profesorul universitar clujean Mircea Naidin a făcut parte din colectivul condus de Mihai-Dan Pavelescu. Volumul lui, *Literatura Science Fiction* (cam lipsite de imaginație aceste titluri), din care o bună parte a fost publicată sub formă de serial în paginile *Ziarului de Duminică*, nu este doar o intro-

lecturi la zi

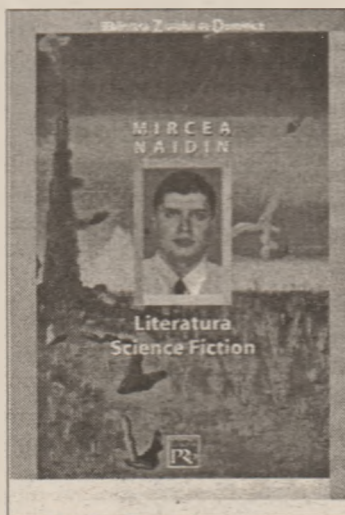
de Marius Chivu

Controversatele origini ale SF-ului

ducere nepretențioasă, dar și un eseu bine documentat asupra tuturor teoriilor care s-au preocupat de originile SF-ului. Din această cauză, nefiind așadar un studiu teoretic solid precum lucrarea lui Florin Manolescu, titlul este puțin inexact. Mai bine spus, prea generos.

Practic, cea mai mare parte din informația cu care jonglează Mircea Naidin este necunoscută celor care s-au ținut deoparte, dintr-un motiv sau altul, de literatura SF. De aceea, în primele trei părți ale cărții sale, autorul fixează niște repere fundamentale și încearcă să-l familiarizeze pe cititor cu acest gen. Tonul popularizator este evident (să nu uităm originea acestor texte), dar informația nu se diluează prea mult. Cartea se deschide cu o pledoarie și cu o motivație pentru studiul acestei literaturi și continuă cu o scurtă dar dinamică istorie a termenului folosit, se pare, pentru prima dată în anul 1851 de William Watson, termen care reapare chiar în jurnalul fraților Goncourt prin referință la scrierile „științifico-fantastico-fono-literare” ale lui J.H. Rosny-Aîne. Cel mai vechi termen folosit la noi aparține lui E. Dăianu care, în 1897, propunea denumirea de „roman științific și geografic” într-un comentariu la romanele lui Jules Verne.

Înainte de a intra în materia care face subiectul propriu-zis al cărții, Mircea Naidin realizează un adevărat tur de forță și pune pe tapet nu mai puțin de 100 de definiții ale literaturii *science fiction*. Am reținut-o pe cea mai trăznită, formulată în 1973 de Jacques van Herp: „Fie O ansamblul operelor și H acela al ipotezelor, conținând două subansambluri: I, acela al ipotezelor iraționale, și R, acela al ipotezelor raționale. În acest caz: $H = IUR$ și $V(x)$ e O, $h = H(x, h)$ e OXH și (x, h) este un roman de ipoteză. Dacă (x, h) e OXR avem un roman SF.” Concluzia autorului este că, fiind mai mult decât o specie literară, SF-ul nu poate fi definit exhaustiv, printr-o formulă atotcuprinzătoare și unanim acceptată.

Mircea Naidin, *Literatura Science Fiction*, Editura Fundației Pro, București, 2003, 270 p.

Urmează un preambul al discuției principale referitoare la originile literaturii SF în care autorul formulează controversata problemă și împarte specialiștii în două categorii generice: adepții și detractorii teoriei originilor arhetipale ale genului. În intenția de a-și recupera o tradiție, primii găsesc ca opere precursore pentru literatura *science fiction* în *Epopoea lui Gilgames*, legendele Egiptului ptolemaic, *Meropis* de Teopomp, *Despre Hiperboreni* de Hecate din Abdera, *Insula fericită* de Iambul, *Odissea* lui Homer, *Dialogurile* lui Platon, *Istoria adevărată* a lui Lucian din Samosata, *Biblia* ș.a.m.d. Ceilalți situează originile genului fie în secolul al XIX-lea sau doar în diversele literaturi naționale ale aceluiași secol ori în operele unor E.A. Poe, Mary Shelley, Jules Verne, H.G. Wells, fie în literatura secolului XX sau, mai exact, în revistele *pulp* americane sau în activitatea editorială a lui Hugo Gernsback, editorul primei reviste SF specializate din lume, *Amazing Stories*, și cel care a impus circulației largi termenul, într-un număr din 1929 din revista *Science Wonder Stories*. Interesant este că, în Europa, termenul s-a impus abia după 1950, dar studiile de piață arată că, totuși, astăzi două din cinci cărți publi-

cate și vândute aparțin literaturii SF. Teoria pe care studiul lui Mircea Naidin o validează este aceea conform căreia abia cu începutul secolului XIX se poate vorbi de literatură SF, când obiectul, terminologia și metodologia proprie sunt conturate și clar precizate. Este și motivul pentru care autorul clujean nu insistă asupra teoriilor despre originile arhetipale, scrierile în cauză fiind numite generic „proto-science-fiction”.

Interesante sunt capitolele în care Mircea Naidin urmărește, așadar, îndeaproape polemice pe marginea autorilor considerați de unii precursori ai SF-ului, de alții contestați, precum și polemice între autorii înșiși, cum este cea dintre Jules Verne și H.G. Wells. Citez o declarație draguță a unui Jules Verne bosumflat: „Scrierile lui Wells nu se sprijină pe baze prea științifice. Într-adevăr nu există nici o legătură între operele sale și ale mele. Eu folosesc fizica. El inventează. Eu merg pe lună într-un obuz, eliberat printr-un tun. Aici nu există nici o invenție. El merge pe Marte într-o navă, pe care o construiește dintr-un metal care nesocotește legea gravitației. Ța c'est très joli, dar să-mi arate acest metal. Puneți-l

să ne-o dovedească.” De altfel, opera celor doi scriitori a făcut încă de la început subiectul unor substanțiale comparații, însuși Michel Butor a glosat pe marginea diferențelor de natură a scrierilor lor, scriitorul englez fiind perceput mai vizionar și mai conceptual tocmai prin neadekvarea la posibilitățile tehnice reale ale timpului, în timp ce Jules Verne „a inventariat scrupulos toate lacunele geografiei epocii sale și le-a umplut cu mituri care se dezvoltă pominde de la realități cunoscute”. Oricum, interesant de știut despre Jules Verne că, alături de Rimbaud și Apollinaire, fusese scriitorul favorit al lui Giorgio de Chirico, a scris și 20 de piese de teatru încă nepublicate, chiar și poezie; îmbogățit de pe urma celor 64 de romane, și-a cumpărat un yacht cu care a călătorit foarte mult pe mare și, deși s-a remarcat totala absență a sentimentului religios din scrierile sale (ca, de altfel, și a celui erotic), a fost primit de Papă la Vatican și binecuvântat.

UN SINGUR lucru deranjează în această carte. Dată fiind originea inițială publicistică a textelor, o bună parte din informație și chiar din formulările concludive revin de mai multe ori chiar în cadrul aceluiași capitol, senzația de redundanță fiind uneori stânjenitoare. Ca și, de altfel, entuziasmul și atașamentul pentru literatura SF (onorabile în sine și de înțeles) pe alocuri transmise necontrolat în frază. Fără a avea însă intenția originalității și a unei abordări exhaustive, volumul lui Mircea Naidin este, dacă nu mai mult, măcar o binevenită introducere în chestiunea încă problematică a „părinților fondatori” ai SF-ului. ■

POLIROM

NOUTĂȚI
martie 2004

Ioan Deac

**Principiile metafizicii
carteziene**

David Silverman

**Interpretarea datelor
calitative. Metode de analiză
a comunicării, textului și interacțiunii**

Amin Maalouf

Periplul lui Baldassare

Georges Bataille

Madame Edwarda. Mortul. Povestea ochiului

Reduceri de 30%

Pentru oferta săptămânii pe site-ul www.polirom.ro ▶ Agenda

Comenzi la CP 266, 700506, Iași, Tel. & Fax (0232)214100, (0232)214111, (0232)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel. (021)3138978, Timișoara, Tel. 0722/548785
E-mail: sales@polirom.ro www.polirom.ro

lecturi la zi

de Tudorel Urian

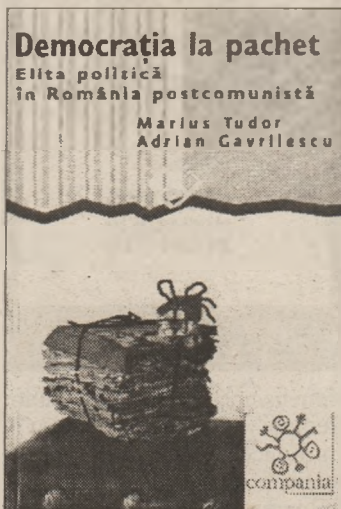
Anatomia democrației originale

MARIUS TUDOR și Adrian Gavrilescu sînt doi tineri ale căror nume nu spun, deocămdată, mare lucru mediilor politice și opiniei publice de la noi. Primul este născut în 1966, al doilea în 1975, ambii au terminat SNSPA în 1999. Împreună au scris o carte, *Democrația la pachet. Elita politică în România postcomunistă* ce își propune să radiografeze viața politică românească de după căderea regimului Ceaușescu. Rezultatul este o apariție editorială destul de bizară –frîntă, aș spune, care combină un eseu strict teoretic despre elita politică românească, două studii de caz referitoare la partidele care au desemnat prim-miniștri în perioada tranziției (PSD – în toate variantele sale anterioare, din 1990 încoace – și PNȚCD) și cîteva reflecții asupra unor aspecte controversate ale vieții politice (implicarea bisericii în politică, catedrala neamului, intelectualii în politică, limba de lemn). Paradoxul acestei cărți este acela că deși este plină de informații, ea nu ajunge la nici o concluzie evidentă, nu pare a fi în măsură să reliefeze opțiuni ale autorilor și să sugereze eventuale soluții. Prin indici statistici și comparații cu situația din țările occidentale sau din alte state foste comuniste autorii pun în evidență situația *ex-centrică* a vieții politice românești, fără a schița însă vre-o cale de ieșire din criză. Foarte buni colectori și administratori de informații, cei doi tineri absolvenți de studii politice par să se împotmolească de fiecare dată cînd scot capul din bibliografie și se încumetă să-și dea drumul pe panta teoretizărilor proprii.

„După căderea comunismului zona rezervată celor autorizați să examineze realizările sau eșecurile politicianilor români suferă de suprapopulare” – scriu cu superbie cei doi juni autori chiar la începutul primului capitol, *Patimile politicii de tranziție*, un lung și aberant rechizitoriu la adresa presei, vinovată, cred autorii, de a fi ocupat segmentul de interes al opiniei publice care ar fi trebuit dedicat exclusiv specialiștilor în științe politice. În viziunea lui Marius Tudor și Adrian Gavrilescu, „jurnalismul post-decembrist evită evaluările pe criterii vizibile de competență parlamentară” și se ocupă exclusiv de cîteva „șabloane gazetărești” precum: „traficul de influență, corupția, bunăstarea afișată în contradicție cu electoratul pauper, volumul spațiului locativ, relațiile afectuoase cu structurile mafioate” (pentru întreaga discuție vezi

p. 12). În felul acesta, cred autorii, presa captează întreaga audiență și dictează agenda dezbaterilor la nivelul societății, în detrimentul specialiștilor în științe politice, ale căror opinii rămîn neauzite. Dincolo de faptul că subiectele, sesizate de cei doi autori încă din 2002 (anul apariției cărții) ca fiind „șabloane gazetărești”, reprezintă principalele probleme ale României, așa cum reiese din declarațiile repetate ale ambasadorului Statelor Unite ale Americii la București (întărite, ulterior și de ambasadorul Marii Britanii) și cum confirmă cel mai recent raport al Emmei Nicholson, este de discutat natura relației dintre presă și electorat. Aceasta este mult mai complexă decît lasă să se înțeleagă cei doi autori. Potrivit teoriei receptării (valabilă în literatură, dar aplicabilă și în această situație), formulate de H.R. Jauss și Wolfgang Iser (principalii reprezentanți ai școlii de la Konstanz), pentru a se bucura de succes, mesajul transmis prin opera literară (presă, în cazul dat) trebuie să îndeplinească „orizontul de așteptare” al cititorilor. De aceea este greu de spus dacă presa este cea care face agenda publicului sau publicul este cel care dictează presei agenda. Oricum, între emițător și receptor există o relație în dublu sens așa cum demonstrează teoriile lui Robert Escarpit. A acuza presa de lipsa de audiență a unor specialiști în științe politice este o prostie. Probabil că respectivii specialiști nu au găsit căile cele mai eficiente de comunicare cu presa și, implicit, opinia publică.

AICI electoratul nu este tratat cu mai multe menajamente de tinerii politologi. „Prea comozi pentru a prelua răspunderi în structurile de partid, alegătorii au căpătat vocația de a evolua în limitele sentințelor presei”, scriu cu seninătate Marius Tudor și Adrian Gavrilescu. Bine ar fi ca doar propria comoditate să-i împiedice pe alegători să preia răspunderi în structurile

Marius Tudor, Adrian Gavrilescu, *Democrația la pachet. Elita politică în România postcomunistă*, Ed. Compania, 2002, 352 pag., 132000 lei.

de partid. Din păcate însă lucrurile sînt și aici mai contonșionate. Chiar în această carte este înfierat, pe zeci de pagini, sistemul clientelar care stă la baza selecției elitelor în majoritatea formațiunilor politice din țara noastră.

Dincolo de aceste puseuri juvenile, cartea lui Marius Tudor și Adrian Gavrilescu aduce cîteva revelații importante în legătură cu specificitatea climatului politic românesc din perioada tranziției. Datele furnizate de ei privind structurile organizatorice ale PSDR și PNȚCD, numărul de ministere din diversele guverne postdecembriste (comparativ cu structurile executive din țările Uniunii Europene), numărul femeilor promovate în structurile de vîrf ale puterii) oferă sugestii pentru o radiografie precisă a vieții politice românești. Interpretarea acestor date trebuie făcută însă cu mare prudență. Este evident că, în România, numărul femeilor ajunse în Parlament sau în funcții ministeriale este mai mic decît în unele țări occidentale. Pe de altă parte, însă, știm bine unde a dus „democrația originală” promovată de Nicolae Ceaușescu în care structurile de putere erau comple-

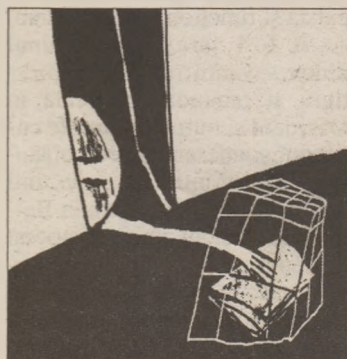
tate pe criterii pur statistice (x femei, y muncitori, z unguri), cel mai adesea în detrimentul adevăratei competențe. Competența trebuie să primeze, indiferent dacă persoana în cauză este femeie sau bărbat. Fiecare partid politic sau guvern are interesul de a se prezenta în fața cetățenilor cu specialiștii săi cei mai valoroși. Propunerile pentru listele electorale se fac după o atentă analiză a șanselor pe care le au cei în cauză, la nivelul localităților din care provin, în disputa cu adversarii lor politici. Lupta electorală este adesea dură și trebuie să existe convingerea că cel desemnat de partid va avea tăria să o ducă pînă la capăt. De aceea, numărul femeilor aflate în Parlament sau în conducerea ministerelor este un indicator important, dar nu decisiv, privind starea democrației dintr-o țară.

A FEL, este greu de spus în ce măsură un executiv format din mai multe ministere este mai puțin eficient în actul de guvernare decît unul mai restrîns. Este o posibilitate, dar nu o regulă. În mod sigur, un guvern de coaliție va avea mai multe cabinete decît unul monocolor. Explicația este simplă: pentru bunul mers al lucrurilor trebuie ca toți cei care compun coaliția și clientela pe care ei se sprijină să fie mulțumiți. De aceea, este nevoie de mai multe fotolii ministeriale decît într-un guvern monocolor. Riscurile de destabilizare a guvernului de coaliție sunt în mod sigur mai mari, dar ele au drept cauză nu numărul de ministere, ci lipsa de coerență a actului de guvernare. Într-o coaliție, toată lumea încearcă să-și menajeze imaginea, să arunce costurile guvernării cît mai departe de el, să demonstreze că ceilalți parteneri de coaliție sînt vinovați de măsurile nepopulare adoptate în timpul guvernării. Inevitabil, apar frustrări, relațiile dintre parteneri se tensionează, iar blocajele în actul de guvernare devin inevitabile. Experiența guvernării 1996-

2000 este emblematică în acest sens. Pe de altă parte însă, este posibil ca în actul de guvernare al unei echipe omogene și unitare să apară la un moment dat niște priorități care să impună înființarea unor noi ministere. În mod normal, apariția acestor noi ministere nu ar trebui să tulbure în vreun fel coerența actului de guvernare.

Foarte interesante sînt considerațiile autorilor privind declararea Bisericii Ortodoxe drept biserică „națională” (*mutatis mutandis*, ea reia discuția privind sintagma „stat național” din definirea României, așa cum este ea înscrisă în Constituție) și implicarea/interzicerea implicării preoților ortodocși în viața politică (discuția este de purtat în condițiile în care clericii aparținînd altor confesiuni nu au asemenea interdicții; probabil nu este recomandabilă apariția preoților ortodocși pe listele diverselor partide politice, dar este extrem de interesantă soluția găsită în perioada interbelică prin care mitropolitul și episcopii se bucurau de statutul de senatori de drept; în felul acesta glasul bisericii putea fi auzit în Parlament, fără ca pentru aceasta reprezentanții ei să fie nevoiți să se înregistreze în vreun partid politic).

DEMERSUL lui Marius Tudor și Adrian Gavrilescu seamănă, la nivelul politologiei, cu ceea ce făceau structuraliștii în critica literară. Ei desfac, unul cîte unul, elementele constitutive ale vieții politice românești. Apoi, din particularitățile componentelor, deduc specificitatea ansamblului și principalele sensuri de evoluție. Nu întotdeauna interpretările date de ei sînt impecabile sau, măcar, memorabile. Datele documentare din acest volum sînt însă de primă importanță și ele pot constitui materia primă pentru multe analize și prognoze politice. De aceea, chiar dacă avem dubii în legătură cu ideile și concluziile lui Marius Tudor și Adrian Gavrilescu, trebuie să admitem că *Democrația la pachet* este o sinteză a vieții noastre politice doldora de informații, unele nevehiculate pînă acum, o carte de ținut la îndemînă. ■

DE LA ÎNCEPUT apare întrebarea dacă este îndreptăţit să scrie despre un mare bizantinolog, cineva care nu este un specialist propriu-zis al acestor studii, ci un iubitor şi un preţuitor al lor. Este oare în fond bizantinologia o fortăreaţă, în faţa căreia publicul nu trebuie decât să tacă, în condiţiile în care strălucitoarea civilizaţie bizantină se află, în atât de mare măsură, la izvoarele celei româneşti? Nicolae Bănescu (1878 – 1971) oferă exemplul unui filolog şi istoric interesat atât de antichitatea clasică, de istoria Bizanţului, cât şi de epoca modernă, dacă este să ne gândim la contribuţiile sale privitoare la Ioan Maiorescu şi Grigore Pleşoianu. Provenind dintr-o familie boierească originară din Argeş, apropiată Brătienilor, Nicolae Bănescu a avut un cult al Renaşterii româneşti din veacul al XIX-lea, pe linia paşoptiştilor şi a oamenilor politici liberali.

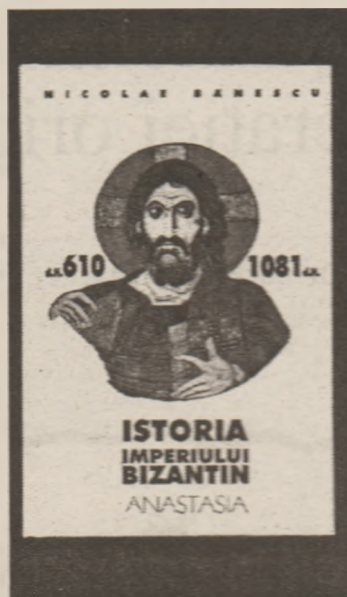
Din multe puncte de vedere, personalitatea acestui cărturar mărturisesc că m-a pus pe gânduri, ca fiind un spirit cu adevărat demn de consideraţie. Doctor în bizantinologie de la München, Bănescu a cultivat o viaţă întreagă acrimia documentelor şi aplecarea atentă asupra lor. A fost un devotat al izvoarelor istorice, dar a ştiut să nu rămână la ele, ci să construiască un discurs istoriografic, de mai mică sau de mai largă cuprindere. I s-a reproşat că nu a scris suficient, dar lista de lucrări publicată de domnul Petre Ş. Năsturel în "Revue des Etudes Sud-Est Européennes" nu dovedeşte acest lucru. Ani de-a rândul a ocupat funcţia de vicepreşedinte al Academiei Române, în cadrul căreia avea să rostească în 1948 un discurs memorabil împotriva opresiunii exercitate de regimul totalitar. Cei care l-au cunoscut mi-au povestit că Nicolae Bănescu nu s-a putut acomoda nici un moment cu atmosfera instaurată. Din fericire, a rămas un om „vechi” fiind o personalitate cu o conştiinţă morală înaltă. Ca şi N. Iorga – căruia i-a fost discipol – şi Gheorghe Brătianu, Nicolae Bănescu nu a crezut că ştiinţa şi morala pot exista şi funcţiona independent.

A fost fără îndoială unul dintre savanţii români cu prestigiu şi recunoaştere reală în Occident şi numele său este cunoscut şi adesea citat de bizantinologi din întreaga lume. Îmi amintesc că, fiind odată în Belgia, la conacul unui aristocrat pasionat de heraldică şi de genealogie, lucrarea scrisă de un istoric român pe care mi-a adus-o să o vad ca aflându-se

în bogata sa bibliotecă, era de Nicolae Bănescu. Răsunetul internaţional al operei sale se datorează adâncii sale competenţe, onestităţii profesionale şi, nu în ultimul rând, aş spune, pur şi simplu talentului său de istoric, de om al condeiului. Această latură a personalităţii sale iese în evidenţă din nou astăzi, prin publicarea volumului II al sintezei sale privitoare la *Istoria Imperiului Bizantin*, între 610 – 1081, la Editura Anastasia, sub îngrijirea profesorului Tudor Teoteoi. Primul volum apărut, în 2000, se deschide cu o prefaţă a Domniei Sale, o reconstituire emoţionantă a figurii lui Nicolae Bănescu care se alătură paginilor scrise cu alte prilejuri de domnii Petre Ş. Năsturel, Stelian Brezeanu şi Nicolae-Şerban Tanaşoca.

DUPĂ CARTEA lui N. Iorga, aceasta este a doua sinteză de istorie a Bizanţului scrisă de un român, ceea ce face din apariţia ei un moment cu o greutate deosebită. A cuteza să îmbrăţişezi între două coperti desfăşurarea de personaje, evenimente şi procese care s-au petrecut de-a lungul unui mileniu, este în mod evident o întreprindere de mare curaj intelectual. După ce realizase atâtea cercetări de amănunt, multe publicate în reviste de prestigiu din străinătate, Nicolae Bănescu a simţit nevoia sintezei. Nu a început cu ea pentru a cuceri o glorie uşoară, ci a preferat drumul anevoios, dar mult mai onest, al urcuşului, de la detaliul istoriografic la privirea de amplă cuprindere. S-ar putea reproşa acestei cărţi care a ajuns la un al doilea voluminos volum şi care va cuprinde şi un al treilea, că prin forţa împrejurărilor, a redactării în urmă cu câteva decenii, nu a putut lua în considerare literatura de specialitate apărută în ultimul timp. Această obiecţie posibilă este întemeiată, dar ceea ce mi se pare că merită elogiul, este anvergura lucrării în ansamblul căreia majoritatea judecăţilor sunt în acord cu rezultatele bizantinologiei contemporane.

Unele capitole din această carte au văzut lumina tiparului pentru prima oară în revista "Mitropolia Olteniei". Reunite însă în această expunere care se întinde pe întreaga evoluţie a Imperiului, ele capătă o altă

dimensiune. Profesorul Tudor Teoteoi pune în evidenţă în introducerea - foarte documentată şi frumos scrisă - a cărţii, şi valoarea sa literară. Este, de fapt, o naraţiune şi probabil unii istorici contemporani ar fi tentaţi să-i reproşeze exact acest aspect. Dar oare istoria însăşi, chiar dacă în configurarea ei se reunesc atâtea determinări şi cauze, nu este totuşi o desfăşurare în timp, o succesiune în care istoricul are a pune accente şi a prezenta personalităţi şi evenimente? Nu este oare nevoie, pe lângă atâtea economism de inspiraţie marxistă sau legat de şcoala de la "Annales" şi de o anumită reconsiderare a rolului omului în istorie? Discursul istoriografic internaţional de astăzi este suprasaturat de problematizări şi de dominaţia statisticilor. În faţa acestei viziuni, Nicolae Bănescu revine în actualitate cu parfumul - pe care unii îl vor califica drept vetust - al vieţii de la curtea din Constantinopol, al faptelor de arme ale împăraţilor şi ale generalilor lor. Istoria bizantină este, orice s-ar spune, în bună măsură, o istorie dinastică, în care elementul politic, conflictele legate de accesarea la putere au jucat un rol esenţial. Cine doareşte să cunoască ceea ce s-a întâmplat cu acest imperiu cu existenţă milenară, despre care Paul Valéry spunea că a fost primul stat cu adevărat european, ar trebui, cred, să citească *Istoria* lui Nicolae Bănescu.

Domnul Sorin Dumitrescu, directorul Editurii Anastasia, a avut, după părerea mea, o foarte justă alegere editorială perseverând în a publica această

carte, chiar după aproape o jumătate de secol de la scrierea ei. Este o restituţie în raport cu truda unui autor pe care autorităţile comuniste au încercat să-l oculteze în permanenţă şi, fără îndoială, avem de-a face cu un autentic act de cultură faţă de români care prin această carte au accesul - cel mai autorizat din punct de vedere ştiinţific - la o istorie care rămâne în continuare în general puţin cunoscută.

Din păcate, Nicolae Bănescu nu a mai apucat să finalizeze decât parţial scrierea ultimelor trei secole de istorie a Bizanţului. Epoca Paleologilor, care pentru istoria românească este cea mai relevantă şi care va face obiectul celui de-al treilea volum, nu este tratată pe măsura celorlalte perioade. Marginalizarea, vârsta şi boala şi-au spus cuvântul.

ÎN RECENT apărutului volum al II-lea este relatată epoca cea mai glorioasă a istoriei bizantine, în cadrul căreia una dintre figurile emblematice a fost Constantin al VII-lea Porphyrogenetul (912 – 959). Mă opresc asupra acestei figuri, pentru că ea este într-o bună măsură emblematică pentru personalitatea multor basilei, aflaţi la o distanţă uriaşă atât de despoţii asiatici, cât şi de mulţi conducători moderni. "...chiar când ajunse a conduce el însuşi destinele imperiului, de la 945, am văzut că a ştiut să se înconjoare de oameni vrednici, care au purtat cu energie campaniile împotriva duşmanilor numeroşi, încât el a putut şi atunci să continue ocupaţiile sale de predilecţie. Astfel, Constantin al VII-lea a fost în măsură să lase mai cu seamă amintirea unui om de litere; protector al artiştilor şi învăţătorilor, el fu iniţiatorul unei adevărate opere culturale care face din domnia sa una din cele mai însemnate pentru istoria culturală a Bizanţului. (...) Pictura nu numai că o preţuia, dar o cultiva el însuşi cu un talent care făcea dintr-însul, după mărturisirea aceluiaşi biograf, un adevărat maestru, care îndrepta lucrările multor pictori. Cultiva muzica şi cunoştea bine artele tehnice, fiind şi în privinţa aceasta un îndrumător. Nu era străin nici de arta construirii navelor (...). Printre toate aceste însuşiri, Constantin VII contribuie la întreţinerea şi provocarea mişcării intelectuale a

epocii sale." (pp.364-366) Am ales acest pasaj, pentru că figura tutelară a civilizaţiei bizantine este fără îndoială împăratul şi, în bună tradiţie romană, basileul este adesea şi un cărturar de seamă, cum a fost cazul şi a lui Ioan al VI-lea Cantacuzino, istoric. La intersecţia moştenirii Greciei, a Romei şi a Orientului, Bizanţul şi-a înnoit în permanenţă entuziasmul faţă de tradiţie şi a ştiut să preţuiască produsele spiritului într-o măsură foarte înaltă. A opus invadatorilor din diferite direcţii orgoliul unei moşteniri care venea din antichitate şi pe care a ştiut să o opere cu vitejie autentică. Istoria lui Nicolae Bănescu aduce în actualitate, *realitatea* istoriei bizantine: departe de a fi doar o desfăşurare de tranzaţii şi de intrigă de curte, după cum este prezentată tendenţios de atâtea ori, istoria Bizanţului este şi cea a numeroase confruntări militare, atât de apărare cât şi de cucerire. De la Constantin cel Mare şi până la Constantin al XI-lea Dragases, bizantinii s-au luptat pentru gloria unor idei şi pentru conservarea statului lor. A enumera aici bătălii şi generali ar fi în acest context fastidios. Realitatea istorică este una şi alta, din păcate, reflectarea ei în conştiinţa apuseană care foarte adesea a urmărit să diminueze, din motive uşor de înţeles, bogăţia şi gloria acestei civilizaţii căreia de fapt Europa îi datorează legitimitatea. În afara acestei verigi de legătură, prin care s-a transmis civilizaţia clasică, Europa actuală nu mi se pare a putea să se raporteze în mod real la antichitate şi la valorile ei. Este cunoscut şi unanim acceptat că Renaşterea a regăsit antichitatea în bună măsură graţie contactului său cu Bizanţul. Ce ar fi fost Veneţia şi pictura italienească fără arta bizantină? Cum ar fi arătat umanismul italian fără transmiterea textelor clasice prin cărturarii bizantini? Şi câte consideraţii nu ar mai putea naşte această chestiune? Excluderea civilizaţiei bizantine din lumea europeană este pur şi simplu rezultatul unor interese politice şi al unor uriaşe obtuzităţi şi ignoranţe.

AREGĂSI Bizanţul înseamnă a cunoaşte una dintre căile pline de strălucire ale civilizaţiei, iar cartea lui Nicolae Bănescu ajută considerabil în această întâlnire cu rădăcinile noastre. Sentimentul cel mai potrivit este cel de graţitudine faţă de acest savant ilustru care a dat, iată, culturii româneşti o carte fundamentală.

Mihai Sorin Rădulescu

nr. 11 • 24 - 30 martie 2004

plecînd de la cărți

de Mihai Zamfir

Avertismente uitate

ISTORIA UNUI GERMAN, cartea lui Sebastian Haffner despre care vorbeam cu două săptămîni în urmă, reprezintă memoriile autentice ale unui german lucid și inteligent din anii 1920-1930. Apărute postum, în 2000, și devenite în ultimii ani *best seller* nu doar în Germania, ci și în alte țări europene, aceste memorii administrează lumii întregi o lecție de supraviețuire, refăcînd pas cu pas drumul spre putere al lui Hitler. Care ar fi însă explicația succesului de astăzi al unei asemenea cărți și în ce constă actualitatea ei? Răspunsul ne poate pune pe gînduri.

Autorul *Istoriei unui german* ne înfățișează, fără voia sa, un extraordinar scenariu polițist, făcut să dea fiori. Descriere involuntară, indirectă, dar cu atît mai convingătoare, această carte ne arată cum dictatura se poate instala sub cele mai democratice forme și sub cele mai legale pretexte. Hitler

ajunge Cancelar al Reich-ului cu respectarea literei Constituției de la Weimar – pe care însă, odată instalat în fruntea statului, o anulează imediat. Falsificînd mai mult sau mai puțin discret alegerile, nazii obțin majoritatea absolută în Parlament. Amenințînd și cumpărînd pe responsabili locali, ei nazifică toate structurile statului. Întimidînd pe cei care se opuneau fascismului, ei îi reduc pe aceștia la tăcere. Adoptînd – pe ascuns și fără publicitate – legi și decrete care anulau libertatea individuală, ei instaurează domnia Führerului. Fortînd mina oricărei persoane oficiale, ei le obligă pe acestea să intre în partidul lor, care devine, curînd, Partidul, cu majusculă. Partidul-Stat. Pînă să se dezmeticească, Germania devine o dictatură.

IN ACELAȘI TIMP, corolar obligatoriu, spre străinătate curg discursurile oficiale meliflue și pacifiste, care prezentau situația din Germa-

nia drept “normală” și “stabilă”; țara reperta “succese economice” și mai ales “dorea pacea”. Oferînd străinătății exact ceea ce aceasta dorea să audă, Hitler a transformat Germania într-un imens lagăr de concentrare, fără ca nici una dintre marile puteri să miște vreun deget. Cînd Europa și Statele Unite se trezesc în sfîrșit, democrațiile au în fața lor o cu totul altă Germanie, supraînarmată, care leapădă masca pacifistă.

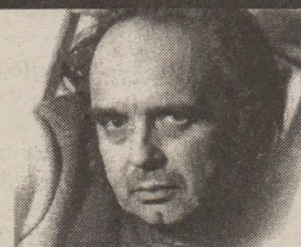
EXTRAORDINARĂ în această carte rămîne analiza modului în care criminalii pot ajunge la putere: nu prin lovituri de stat spectaculoase, ci respectînd o Constituție stupid redactată, apoi infiltrîndu-se ca o boală malignă în tot corpul social. Partidul Național-Socialist, net minoritar, reușește să subjuge o țară de 70 de milioane de oameni. Cînd lumea a observat ce se întîmplă, nu mai era nimic de făcut. Lipsa de vigilență se plătește scump.

Să nu ne închipuim că ceea ce s-a petrecut în Germania anilor '20-'30 rămîne un fapt izolat, un accident nefericit. Dacă venirea la putere a hitleriștilor a putut avea loc în inima Europei și într-una dintre cele mai civilizate țări ale lumii, înseamnă că fenomenul se poate repeta în oricare altă țară, mai ales într-una fragilă economic și infantilă politic. Aceasta mi se pare a fi lecția gravă pe care ne-o dă Sebastian Haffner, lecție ce trece de epoca interbelică, de perioada războiului rece, pentru a ajunge în zilele noastre.

CINE ne garantează că proiectul hitlerist de acum 70 de ani nu are șanse de reeditare și că o țară europeană din anul 2004 se află la adăpost de catastrofa întîmplată Germaniei în anul 1933? Și cine ne garantează că acest tip de preluare insidioasă a puterii de către un grup minoritar n-a început deja – într-o țară pe care o cunoaștem foarte bine, pentru că este propria noastră țară? ■

Am ridicat
mîna a
recunoaștere,
a
recunoștință.
Asta a fost
totul.

cerșetorul de cafea

de Emil Brumaru

Stimate domnule Lucian Raicu,

m-a zărit și ea și, brusc, gura, ochii, obrazul s-au deschis într-un surîs nesfîrșit de cald, de bucuros. Am ridicat mina a recunoaștere, a recunoștință. Asta a fost totul.

*

Cred că nu v-am spus pînă acum (sau poate că da?): Dinescu, la ultima mea venire-n București, mi-a dăruit cămașa lui roșie!!! Ia-o bătrîne, ce p... mea, am și scris despre dînsa, “cămașa mea roșie cu miros de pește prăjit!” Și am luat-o, bineînțeles! Cămașa fericitului! Cămașa lui Hristos! O păstrez cu sfințenie.

*

Și iată-mă aducîndu-mi, acut, aminte de Denisa. Era la una din primele mele vizite la dumneavoastră, cred că a doua. Denisa a venit mai tîrziu. La un moment dat am zărit-o, cu mina tremurînd, cu ceva nedescris de dureros, de tragic chiar întreaga-i făptură lunguiață și bulbucată exact unde trebuie, am zărit-o, zic, turnîndu-și niște băutură, nu vin, altceva, într-un pahar. Ce-i cu ea, mi-a fulgerat prin min-te, ce se întîmplă cu ea? Și-am uitat pe loc.

*

Întotdeauna, către sfîrșitul scrisorii, înțeleg că începe o nouă zi. De săptămîna viitoare va trebui să-mi duc fetița, în fiecare dimineață, pe la opt, opt și jumătate, la grădiniță. Și s-o aduc la douăsprezece. În dreapta mea, într-un unghi făcut de cărțile din bibliotecă am fotografia ei. Deseori, cînd întrerup frazele, o privesc îndelung. Oare ce va crede ea despre mine?

Cu stimă și afecțiune,
Emil Brumaru
11-IX-1980

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL

Sr. Raspadilor 32, ap. 2
sector 2, cod 020548, BUCUREȘTI
E-mail: office@prior.ro

Tel.: +4021 210.89.08 +4021 210.89.28
Fax: +4021 212.35.61
www.prior.ro ; Librărie virtuală: www.abookshop.ro

ENCYCLOPEDIA OF SCIENCE AND RELIGION

Editor in chief: J. Wentzel Vrede van Huyssteen, 2nd ed.
2 volumes set

Macmillan Reference, 2003

Harcover, 900 pp.

ISBN: 0-02-865704-7

Encyclopedia of Science and Religion analizează toate aspectele dialogului dintre știință și religie, dialog necesar astăzi mai mult decît în orice altă perioadă istorică. Lucrarea, cea mai cuprinzătoare apărută pînă în prezent, face o adîncă incursiune atît în sfera științelor umaniste, dar și în domeniul tehnologiei și al științelor.

Cele peste 400 de articole elaborate de cercetători renumiți clarifică multe dintre controversile acestui dialog Știință-Religie.

literatură

unde va, pe fața pământului

e ziua în care Fabiola de Suedia m-a dus,
ca pe un cristal de ninsoare în podul
palmei,
în Adolf Fredrik și-n marile lor
catedrale,

în istoria albă a neamurilor mării
din patria spectaculară, din care ți-am
scris
de țâlmele regale, de fiorduri, de
Carolus
Lundius, despre sens și predominanță;

pe când soarele dizolvă extatic
din gheața mării și, în Marea Nordului,
cu tot cu substanța a șase studii
transcendentale,
se scufundă'n hâu ca un vas de război,
cu o eroare de structură la carenă

nu-mi trimite dicționarul de *kanji*

ascultă mai bine, în Uppsala, cum crește
etherul
din tumultii
regali

studiu în la minor

în casa artelor, într-o vârtoare de
arpegii,
mâinile tale se spală în transparență
și se spală în timp

ziua e-n creștere în Lao Kung,
într-o casă a artelor,
în mâinile tale

*aici crește tonul, aici scade el în
splendoare
spui trecând prin cercurile apei cu o
vargă apoi
pe aici lunecă seva prin sephirot
în cealaltă parte a lumii, îmi spui*

numai tu mă ferești de coșmarul
ce traversează altarul existențial;
numai tu deschizi sanctuarul la cartea
cea mare a domnului Bach

și dai la o parte, din fața porții mele, cât
casa
omătul
în 8 ale iernii

damnație

mă voi spăla pe față cu timp
va și roii timpul pe umerii mei
gleznele mele vor duce lanțurile chimice
ale apei mai grea decât masa atomică a
zilei de apoi

dincolo de râu

*te trage pământul, nu dormi la amurg,
îmi spuse ea
din eonul spre care transferă noaptea ta,
ziua mea, adevărul*

*trage-te din vis, mă roagă iar mama
dintre vărsări de ape și din sloiuri, dar
pletele mele
și umerii mei prind rădăcini în mărul de
aur
al crinilor*

Nazaria Buga

Întâmplări dintr-o veche gravură

Khadra

ai, în tine, acel strop de ancestralitate
pură
mi-o datorezi, îmi spuse pământul;
te-ai amestecat cu etherul, cu suicidul
și amurgul dar sunt eu, în tine, cel
prezent.

așadar, vii dedemult, ai acel murmur
de ancestralitate vuind
de la capătul timpului

la umbra amurgului vibrează formele
primordiale'n care nimeni ca tine n-a
plâns:

cu lacrima ta au crescut râurile;
în piatră apoi te-ai făcut în Himalaya
și colb pe drumurile lumii, apoi umbră,
apoi nimic.

*tu a été aux portes de l'enfer
mais tu n'y es pas tombée, ți s-a scris,
într-una din zile, în la cité des rêves.*

echilibru indiferent

numai în Dumnezeu vei dezlega
nodul de-o viață, biografia ta simplă

timpul, sub tălpi, ți-a nevedit
estuare, în veacul tău relativ

cu mâinile mari iei în ele pământul
mai vechi cu un mileniu care vine,
în veacul tău relativ

nu ești decât colbul pe straiete
profetului
glodul de aur cu degetul mare întins

Foto: Alexandru și Carolina Iacob

peste ochi
doar-doar vei vedea țărurile de sus al
lumii

diferența de la ce este la ce-ar fi trăit
e în arcul de triumf de la poarta casei
deschisă în gol de o mie de răpitoare

numai tu știi să râzi
numai tu să plângi lângă patul meu
suspendat în splendoare

viscolul dă la o parte pereții, geometria
simplă a mamei încât îți vad linia groasă
a gândului, peste leagănul de-o viață:
antinomia

dincoace

ești până'n lumina fizică
ai umbră naturală și, de oriunde
și de nicaieri, îți curge sub călcăie
o cărare atât de îngustă,
acasă'n Oldenholm

te vezi de asemeni cum straniu
adormi pe malurile apei și-ți pregătești
de moarte acest tumult legat de tine
ca de un semnal necesar

cu ochii fix în uitare, în chilia cât cerul,
e ziua uneori a scrisorilor ce ajung
până'n iadul târziu, dar vine arhetipul
de la marginea apei și rupe din ele
înscrieri,
sigilii ale aneștrilor tăi și,-n schimb
lor,

desfășoară o hartă a călătoriei
pe care s-o îmbraci, de la noapte,
în alb permanent

dincolo

aici nu te mai vezi
nu mai ai umbra
de sine stătătoare
a chipului tău blând

e doar memorie de apă curgătoare
și-i punctul fix roind în aur
prin golul fără margini de acum

plouă interminabil în etherul din sine
stârnind atâtea calm și planeitate
și tăcere atâtea înspre amurg
și geneza a toate

e numai chimie în forța luminii
și totuși e graba cu care'nțelegi
toate de-odată

o scriere veche din oasele tale
s-a prefăcut în cenușa dusă de inger
pierdută de el și luată de vânt

întâmplare din pavilion

Mansfield mă cheamă la ea înspre seară
e atât de bolnavă și de frumoasă că
domnul Gurdjieff
îi întinde, în sistemul său, un pat la
fereastră

ea mă imploră dezarmant din paloarea
ce devastează muzeul, structura
moleculară
a muntelui Thai

ard în arta cuvântului din mâinile-i albe
și trag de timp înapoi și nu știu când
un râu de hematii se varsă
la marginea patului, în estuare,
peste numele meu, până-n ochii mei

o scară cu bemoli rupe'n două
tonalitatea casei:
eu umblu desculță, prin marea roșie,
de lângă patul său

Katherine mă strigă pe numele mic,
pe palmele mari să-i iau umbra și să o
duc
în zarea de marmură de peste încă o
noapte
și-acolo să-i arăt *le pays des rêves*
din noaptea dinainte de a fi fost nimic;

la urmă, desenăm amândouă o hematie
ce se desface
ca o stea pe scândurile reci ale casei

Ничего, ничего, închide fereastra
Gurdjieff

visul tău ia chipul nepăsării timpului

Christophe Olden-Stegmann din
Annemasse mi-a trimis
o fotografie *whit your grave*.
peste atâtea marmură din tâmpla de apoi
a casei,
o agrimonie sparge substanța orbitoare
a oaselor

și,-n tot acest timp, s-au găsit încă legi
scrise
într-o firidă din Qumran. ■

semn de carte

de Gheorghe Grigurcu

Tezele și antitezele libertății

Cassian-Maria Spiridon

LIBERTATEA, crede pe bună dreptate Cassian Maria Spiridon, este azi, pentru numeroși concetățeni ai noștri, încă un termen nebulos, de nu chiar pitoresc: "Cetățeanul, ca în Caragiale, încă nu s-a dumirit – ci, uimit, lăsat singur cu libertatea, nu a aflat, nici pînă azi, care-i este modul, care-i sînt modalitățile de întrebuințare – și, din cînd în cînd, își amintește că-i liber și atunci exclamă, aproape speriat: «Ce trebuie să fac!?!»". Drept care autorul încearcă o analiză a conceptului ce, în pofida înșelătoare sale transparențe, necesită, precum arăta Tocqueville, o grea "ucenicie". O analiză pe care o efectuează referindu-se la numeroși gînditori, de la Adam Smith, Edmond Burke, Benjamin Constant, Maistre, Bonald, John Stuart Mill, Friedrich A. Hayek, Conrad Lorenz, John Rawls, N. Iorga pînă la contemporanul nostru Aurelian Craiutu, autor al unui interesant volum intitulat *Elogiul libertății. Studii de filosofie politică*. Toți aceștia au abordat subiectul dintr-o diversitate de unghiuri, însă accentuînd adesea asupra libertății ca bine individual, care n-ar putea fi o consecință a binelui general, cel din urmă o schemă abstractă, neviabilă, manipulată de puterea care corupe prin definiție (celebra formulă a lordului Acton) și împotriva căreia se cuvine acționat. Statul optim este cel în care libertatea ni se înfățișează apărută atît împotriva majorității ispitită a nu respecta minoritățile, cît și împotriva cîrmuirii care tinde a se constitui într-o castă privilegiată (în regimurile de tip comunist, nomenclatura). Libertățile fundamentale ale unei societăți democratice sînt libertatea de gîndire și religie, libertatea de asociere și exprimare a propriilor opinii, inclusiv cea a presei. Să ne oprim la libertatea de opinie ca la una specifică oamenilor scrisului, dar și ca o cheie de boltă a libertății în genere. Cîteva observații ale lui John Stuart Mill ni se par de-o neștirbită actualitate. Doar confruntarea punctelor de vedere respectate în pluralismul lor asigură fundamentul încrederii noastre într-un set de valori, idei, atitudini. Nefiind infailibilă, ființa umană devine stimabilă, atît pe plan intelec-

tual cît și pe plan moral, prin "calitatea de a-și putea îndrepta greșelile". Chiar dacă nici "folosirea cea mai neîngrădită a libertății de a exprima toate opiniile" n-ar putea pune capăt relexelor născute din univocitatea abuzivă a sectarismelor religioase sau filosofice, aceasta e singura cale pentru aflarea adevărului și împlinirea binelui. Cu deosebire relevantă ni se prezintă quadrupla motivație la care recurge filosoful englez pentru a demonstra necesitatea jocului liber al opiniilor. O reproducem cu încredințarea că e utilă pentru a corija înclinația recurentă a unora către intoleranță, în speță tentația actuală a reconstituirii, sub felurite pretexte, a cenzurii, nu doar relicvă a unei perioade dogmatice, ci și piedică pusă sieși oricărui discurs ce-și subminează astfel condiția. "În primul rînd, dacă o opinie este înăbușită, rămîne posibil ca, pe cît putem noi ști cu siguranță, aceea opinie să fie adevărată. A nega acest lucru înseamnă a presupune că noi înșine sîntem infailibili. În al doilea rînd, chiar dacă opinia înăbușită ar fi greșită, ea poate să conțină, și foarte adesea conține, un dram de adevăr; și cum opinia generală sau dominantă într-o anumită chestiune reprezintă numai rareori sau chiar niciodată întregul adevăr, numai prin confruntarea opiniilor opuse putem avea șansa de a ajunge la restul adevărului. În al treilea rînd, chiar dacă opinia unanim admisă ar fi nu doar adevărată, ci ar cuprinde întregul adevăr, dacă nu se permite ca ea să fie contestată cu toată vigoarea și seriozitatea, cei mai mulți dintre aceia care o acceptă o vor împărtăși în felul în care sînt împărtășite prejudecățile, cu prea puțină înțelegere și sensibilitate pentru temeiurile ei raționale. Și

nu numai atît. În al patrulea rînd, există chiar pericolul ca însuși înțelesul doctrinei să se piardă ori să fie sărăcit, în care caz ea nu ar mai putea să-și exercite efectul vital asupra caracterului și comportării oamenilor, devenind o simplă declarație formală, incapabilă de a aduce vreun folos, dar ocupînd totuși un loc în cîmpul ideilor și împiedicînd formarea unor convingeri adevărate și sincere pe baza rațiunii sau a experienței personale". Așadar o veritabilă carte a comportării liberale pentru uzul diriguito-
rilor mass-media!

LA NOI există, din păcate, o slabă tradiție a libertății. Îndelungată dominație comunistă s-a străduit a radia din mentalul colectiv urmele liberalismului care, chiar reinviat, ni se descoperă a purta frecvent o amprentă arhaică, rudimentară, a unei democrații percepute ca expresie apodictică a voinței majorității. Pe acest temei subred, majoritatea reală sau ficționalizată își arogă dreptul de a-și impune voința în mod arbitrar, nesocotînd drepturile individului. O societate cu adevărat deschisă exclude maniera plebiscitară. Distrugerea instituțiilor democratice, ca și ideologizarea forțată, au substituit cultura politică printr-o contracultură pseudopolitică, antiumanistă, ipocrită, receptabilă în portretul acelui *homo sovieticus* descris de Alexandr Zinoviev. Falsa libertate a delirului revoluționar, denunțată încă de către filosofii francezi legitimiști, Joseph de Maistre și Louis Bonald, a trecut în reversul său demonic, în procustianizarea individului, înghețînd în limba de lemn a oficialității comuniste. Date fiind acestea, ce dovadă mai elocventă a alienării conștiinței noastre civice ar putea fi decît blocarea unui proces al comunismului? Politologul american Richard Pipes susține cu justete că bolșevismul instaurat cu sila în Rusia a furnizat nazismului modelul statului politist cu partid unic. Așadar, co-

munismul reprezintă prototipul absolut al statului totalitar. Cum am putea fi cu adevărat liberi dacă nu ne despovăram de trecutul singeros al totalitarismului roșu, care l-a purtat în germene și pe cel brun? Și nu e cituși de puțin în chestiune judecarea tuturor membrilor de partid și a tuturor informatorilor, ci sancționarea juridică a sistemului și condamnarea firească a celor ce-au săvîrșit efectiv crime, ca și a "capilor răutăților". Se pare însă că e prea mult! Pentru a nu mai vorbi de nefasta continuitate, indicată astfel de Monica Lovinescu: "Absurditatea e totală, comunismul dispăre, dar cei care l-au servit păstrează mai departe puterea". În condițiile unei amnezii în bună parte provocate, ne vedem obligați a combate "cuplul malefic: uitare-ierțare", care, după cum precizează autorul cărții de care ne ocupăm, aidoma unui virus cu incubajia lentă, riscă a îmbolnăvi letal întreaga societate...

SĂ RECUNOAȘTEM, alături de d-șă, că în actuala Romînie, libertatea e ocultată în continuare de "minciuna totalitară", care nu e decît o modalitate de opresiune psihică. Arhivele Securității, care ar fi trebuit să fie demult publice, devin tot mai inaccesibile, CNSAS vîndîndu-se tot mai îngrădit și mai deturnat de la menirea sa. Cheile teribilelor dosare se află în mîinile oamenilor SRI, care livrează exclusiv ce le convine, potrivit unor criterii doar de ei cunoscute. Interesele ca noii nomenclaturisti și afaceristi veroși să nu fie demascați ca ofițeri politici sau zeloși informatori, prevalează, vai, asupra dreptului la adevăr. Încă din zorii sistemului comunist, în 1917, Lenin a întemeiat bolșevismul pe secret, pe consemnul conspirativ. Pînă la implozia ce-a pus capăt URSS și "democrațiilor populare" din Estul Europei, secretomania a funcționat precum o lege invariabilă, aplicată chiar și istoricilor care n-aveau acces decît la versiunea oficială, în

genere trucată, a evenimentelor. Astfel încît arhivele țarilor comuniste "debordează de secrete", sînt copleșitoare prin cantitatea de informații acumulată. Nu doar despre istoria comunismului mărturisesc arhivele, ci pur și simplu despre istoria secolului XX". Nu mai puțin, în același cîmp de forță al minciunii, stăruie efectul propagandei comuniste, în raza căreia doctrina marxist-leninistă rămîne în picioare, vina pentru eșecul aplicării ei căzînd numai și numai asupra unor lideri "aruncați la lada de gunoi a istoriei", cum s-ar fi rostit Troțki. O atare perspectivă se corelează cu goșismul odinioară redutabil, la ora de față încă îndeajuns de rezistent, al inteligenței occidentale, care manevrează un marxism "de cabinet", așa cum într-un laborator s-ar efectua riscante experiențe cu potențiale arme bacteriologice. În vreme ce împotriva extremei drepte se îndreaptă toate fulgerele, neintroducîndu-se nici o prescripție împotriva celor ce-au săvîrșit orori sub flamura ei, extrema stîngă e stupefiant menajată. Iată părerea sovietologului Alain Besançon: "Amnezia comunismului întărește memoria nazismului și invers, pe cînd memoria cea dreaptă, cea evidentă, condamnă și pe unul și pe celălalt. Vaga remușcare ce însoțește trecerea comunismului pe planul al doilea al criminalității se vede compensată de o vigilență, de o concentrare extremă a atenției asupra a tot ceea ce a fost în relație cu nazismul, cu Vichy, sau astăzi cu ideile perverse din unele grupuscule de extremă dreaptă". Dar dacă în țările Apusului, care n-au cunoscut jugul comunist, o astfel de "asimetrie" este intrucîtva explicabilă, ce acuză ar putea invoca autohtonii "democrați" postdecembriști, care depun eforturi remarcabile pentru a ne înăbuși memoria, pentru a ne spăla creierul? Ei profită cu impudoare de o anume diferență între nazism și comunism.

(continuare în pag. 19)

Erată:

În nr. nostru trecut (10/2004), la p. 32, pe col. I, următorul paragraf se va citi corect: "În realitate, *Lucașfăur* și *România literară* au primit cele mai mici subvenții (și, încă, în rate, așa încît cu greu au înțeles ceva din ele!) din toată presa culturală".

biografie

Mihai Ursachi s-a născut la 17 februarie 1941, în comuna Strunga din județul Iași. După absolvirea prestigiosului liceu „August Treboniu Laurian” din Botoșani, în 1957, devine, la numai șaisprezece ani, student al Facultății de Filosofie de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași. În 1961 este arestat, din motive politice, și condamnat la patru ani de temniță grea. În 1964, pe baza unui decret de amnistie, părăsește închisoarea Jilava. Între 1965-1970 urmează cursurile Facultății de Germanistică a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, pe care o absolvă, ca șef de promoție, cu o teză despre Christian Morgenstern. În anul absolvirii debutează cu o carte de versuri, *Inel cu enigmă*, care atrage atenția criticilor literari. Succesele nu-l fac însă mai demn de încredere în ochii celor ce reprezintă autoritățile, astfel încât poetul, șomer, duce o viață retrasă, într-o modestă casă din Țicău („celesta mahala Țicău”). În 1981, folosind prilejul unei călătorii în Statele Unite, rămâne în această țară. Lucrează ca asistent la Universitatea Statului Texas (1981-1986) și, în continuare, ca lector la Universitatea Statului California (1986-1990). Între 1982-1986 își pregătește și își susține doctoratul, cu o lucrare despre raporturile dintre filosofia lui Martin Heidegger și poezia lui Paul Celan.

În 1990, în atmosfera de entuziasm care i-a cuprins pe românii de pretutindeni după înlăturarea de la putere a lui Nicolae Ceaușescu, se repatriază și este numit imediat director al Teatrului Național din Iași. În 1992 își dă seama însă că nu are vocație pentru conducerea unei asemenea instituții și renunță la directorat. Este membru fondator al Alianței Civice și președinte al Filialei Iași a acestei organizații. Îndeplinește, de asemenea, funcția de secretar al Asociației Scriitorilor din Iași. Din 1996, predă cursuri la Facultatea de Litere a Universității „Al. I. Cuza” din Iași în calitate de profesor asociat. Face eforturi să recupereze casa părintească din Țicău, confiscată de autoritățile românești după expatrierea sa, dar nu reușește. Își construiește o casă în zona numită „La doi peri”, cu intenția de-a o lăsa Uniunii Scriitorilor.

Moare în noaptea de 9 spre 10 martie 2004, din cauza unui cancer pulmonar nedescoperit la timp.

In memoriam

Mihai Ursachi

Poezia ca politețe seniorială

PE MIHAI URSACHI l-am întâlnit de două ori. Prima oară – în 1979, la București, când mi-a dat, ceremonios, un exemplar dintr-o carte a lui recent apărută, *Arca*, o antologie de autor de peste două sute de pagini. Era mândru că volumul avea o prefată semnată de Ștefan Aug. Doinaș. L-am invitat la o plimbare pe șoseaua Kiseleff, de la Casa Scânteii și până la Arcul de Triumf. Era toamnă, frunzele uscate de pe jos, răscolite de pașii noștri, foșneau metalic. I-am recitat, ca să-l amuz, o poezie a mea, scrisă în argou. A răs, visător. Doi îndrăgostiți de pe o bancă au tresărit, dar constatând că râsul n-are legătură cu ei și-au văzut mai departe de-ale lor. Când am ajuns într-o zonă mai pustie, Mihai Ursachi mi-a recitat și el un poem, *Magie și alcool*. Mergea încet, solemn, avea o înfățișare de don Quijote roșcat și pronunța cuvintele cadent, făcând cu mâna dreaptă gesturi de dirijor: „Magia și alcoolul vieții-mi guvernează,/ pe care-am început-o studiind filosofia,/ anatomia, dreptul și, vai, teologia/ dar negăsind în ele nici liniște, nici bază.// Sacrificai Venerei și-am zis: oricum o fi ea,/ sublimă ori sordidă, în trupu-i se ascunde/ misterul fără nume și coapsele-i fecunde/ în spasmul ca o moarte conferă veșnicia.// Imperialul spirit mă are-n a sa pază/ și nici o cunoștință-i egală cu beția/ și tainica lucrare în nopțile de groază.// Tărâm fără-ndoială atins-am și cutează/ mereu rătăcitorul pe căile profunde:/ «am aurum non vulgi, leonem, poezia».»

Am înțeles aluzia și l-am invitat la un restaurant. A fost o seară minunată, la care eu am contribuit cu *alcoolul*, iar Mihai Ursachi cu *magia*.

ADOUA OARĂ, l-am întâlnit la Iași, în 1995. L-am rugat să-mi arate „mahalaua celestă Țicău” și m-a dus acolo. Ajuns

în dreptul casei părintești, care intrase, datorită lui, în mitologia literaturii române, s-a uitat cu o tristețe copleșitoare peste gard la ferestrele întunecate, acoperite de flori agățătoare, și la grădină. Totul aparținea acum altcuiva și îi era inaccesibil.

Comuniștii aflați la putere după 1989 n-au vrut niciodată să-i restituie casa pe care tot ei sau tovarăși de idei de-ai lor i-o luaseră în timpul lui Ceaușescu. Demersurile făcute de poet au fost zadarnice. El și-a cumpărat în cele din urmă o altă casă, într-o zonă numită „La doi peri”, casă pe care intenționa (după cum reiese dintr-un interviu acordat lui Cassian Maria Spiridon) să o lase Uniunii Scriitorilor.

RECITESC cu pietate, la câteva zile după moartea sa, poemele lui Mihai Ursachi.

Poetul pare străin de poezie, dar nu străin ca un ignorant, ci, dimpotrivă, ca un spirit elevat și ceremonios, care nu-și mai îngăduie să participe direct la dezmățul unei trăiri lirice. El face poezie de la distanță, având grijă să nu se păteze cu azurul ei.

Titlurile lungi și protocolare ale poemelor, expresiile

arhaice, citatele latinești și însuși stilul discursiv, de dizerție medievală în care sunt dezvoltate ideile îl protejează pe poet de propriul său lirism. Chiar și când vorbește despre sine, Mihai Ursachi rămâne distant, luându-și și o măsură suplimentară de protecție: ironia.

Fiorul existențial nu este pur și simplu filtrat prin cultură, ci respins și reconstituit, într-un limbaj esoteric, complet desprins de realitate. Până și jocul este practicat de poet cu aceeași inaderență, cu o evidentă lipsă de spirit ludic. Poetul se joacă dintr-un fel de bunăvoință seniorială față de cititor.

Citind poemele lui Mihai Ursachi, îți vine să crezi că te afli în vizită la un aristocrat care, constatând că servitorul însărcinat cu compunerea de versuri lipsește din castel, se apucă – gest de supremă curtoazie față de tine – să le compună el însuși. Stângăcia lui, de om ales care *coboară* la o îndeletnicire populară, este cuceritoare.

Prin moartea lui Mihai Ursachi, rezerva de eleganță a României, oricum insuficientă, se reduce considerabil.

Alex. Ștefănescu

bibliografie

POEZIE. *Inel cu enigmă*, Iași, J., 1970 • *Missa solemnă*, Buc., Em., 1971 • *Poemul de purpură și alte poeme*, Cluj, D., 1974 • *Diotima*, Iași, J., 1975 • *Marea înfățișare*, Iași, J., 1977. PROZĂ. *Zidirea și alte povestiri*, Buc., CR, 1978 (ed. a II-a, rev. și ad., Iași, Ed. Moldova, 1990).

Poezia lui Mihai Ursachi mai poate fi consultată în următoarele volume: *Poezii*, Iași, J., 1972 (cupr. texte din primele două vol. ale poetului) • *Arca*, Iași, J., 1979 (ant. de autor, cu o pref. de Ștefan Aug. Doinaș, intitulată *Vânător al realului, sacerdot al lui Hermes*) • *Some Poems of Magister Ursachi – Translated by His Friends*, Eulert & Junimea (ed. bilingvă americano-română) • *Inel cu enigmă*, Buc., CR, col. „Hyperion”, 1981 (cupr. aproape întreaga operă poetică a lui Mihai Ursachi, cu o postf. și o notă bio-bibl. de Laurențiu Ulici) • *Poezii*, Buc., Ed. Vitruviu, col. „Poezie română contemporană” îngr. de Mircea Ciobanu, 1996 (ant. de autor).

„...ce i-am trăit ca niște fluturi...”

AM AVUT parte de câțiva ani de strînsă prietenie cu Mihai Ursachi. Era, adevărat, dominator, imperativ, scoțos – dar îmi plăcea și marșam. Mă pomeneam cu el la 5 dimineața, bătea fără milă în geam ca Gestapoul, ca să-mi împărtășească de urgență ideea care-i venise peste noapte: cum am putea avea bani ca să ne scoatem cărțile în regie proprie (eram în anii '70 ai veacului trecut!) – punînd pe picioare o... crescătorie de ciuperci. Urma să purcedem chiar în acea dimineață pe la diverși scriitori cu bani, care să cumpere anticipat ciuperci de la noi, ca un fel de abonament...

Într-o altă dimineață matinală (sintagma e a lui), după o libație prelungită la Casa

Universitarilor, a observat, în preumblarea noastră, un stîlp al unui semn de circulație, din care lipsea tabla circulară de deasupra. A cumpărat de la o țigancă o mătură și mi-a cerut să-l ridic în spinare ca s-o înfigă acolo. Arăta foarte Lautréamont: mașină de cusut pe o masă de operație – și citeva ore cred că șoferii s-au crucit...

Făceam împreună lungi excursii (zeci de km!) pe bicicletă (o numea „singurul vehicul cu tracțiune inteligentă”), uneori noaptea, prilej de trîncăneală mustoasă și (*sweet bird of youth!*) substanțială.

A fost printre primii cărora le-am citit traducerea mea din Dante. În ciuda egolatriei (firești, pînă la urmă, la un poet) și a orgoliului foarte pronunțat, avea o răbdare generoasă teribilă: ore-ntregi dise-

cam terțină cu terțină, nu se sastisea.

Poemul de mai jos mi l-a dăruit, transcris de mîna lui „pe curat”, cu cerneală, în preajma unei aniversări a zilei mele de naștere (pe atunci, mi-o mai serbam). Mi l-a dat ca pe un cadou suprem. Chiar era. Mi-a mai făcut asemenea daruri „macedonskiene”. Mai am și acum o piatră pe care mi-o adusese după o, zicea el, *expedie* în munți, unde *era să-și piardă viața și numai marea sa iscusință alpinistică l-a salvat*. Mi-a înmînat-o cu o solemnitate sacerdotală, privindu-mă în ochi și pronunțînd grav: „Aceasta sunt eu!”

Iau acea bucată rece de bazalt în mîna și un urlet înăuntrul meu îmi zguduie umerii de plîns:

Unde ești, Mihai?

George Pruteanu

Desen de George Pruteanu, după o fotografie

Cuvîntul de rămas bun ce l-a rostit magistrul Mihai Ursachi aflîndu-se pe patul de moarte

Iubitelor, vă las acum.
Adio-ți zic deci, Nicoleta,
adio Nuți, Muți, Geta,
căci viața asta-i doar un fum.

Adio ție, Minodora,
un trai deplin și fericit
cum altă dată ne-am dorit
nu ne-a fost dat amîndurora.

Căci tu fiind de felul tau
muiere pururi fără saț,
ți-au trebuit atîți bărbați
cîte femei am avut eu.

Și iarăși, încă zic adio
eleviei mele Artemisa,
cu carnea tare cum e tisa.
Pe unde este, Domnul ție-o.

Aș zice doar la revedere
grecoaiicei, numele Marcela
și mort îți scoală daravela,
pe drept cuvînt, halal muiere!

Dar clipele mi-s numărate,
mireasă tu, cu neagră coasă,
îngăduie și îmi mai lasă
atîtea clipe cît păcate.

Atunci aș mai trăi o mie
de ani bogați printre gagici
și cînd ar fi să plec de-aici
înc-aș muri pe veresie!

Însă cum florile se scutur
în primăvară, de cais
tot astfel anii noștri ni-s,
ce i-am trăit ca niște fluturi.

Doar de la Una, cea la care
pe nume nu-s vrednic să-i spun,
îmi iau acum rămas bun
îngenunchind pentru iertare.

1971, Decembrie 12

Cuvîntul de rămas bun ce l-a rostit magistrul
Mihai Ursachi aflîndu-se pe patul de moarte

Iubitelor, vă las acum.
Adio-ți zic deci, Nicoleta,
adio Nuți, Muți, Geta,
căci viața asta-i doar un fum.

Adio ție, Minodora,
un trai deplin și fericit
cum altă dată ne-am dorit
nu ne-a fost dat amîndurora.

Căci tu fiind de felul tau
muiere pururi fără saț,
ți-au trebuit atîți bărbați
cîte femei am avut eu.

Și iarăși, încă zic adio
eleviei mele, Artemisa

Doar de la Una, cea la care
pe nume nu-s vrednic să-i spun,
îmi iau acum rămas bun
îngenunchind pentru iertare.

1971, Decembrie 12

Mihai Ursachi și Ioan Alexandru

Foto: Ion Gucu

literatură

păcatele limbii

de Rodica Zafiu

Scroll-uri și chat-uri

ÎND se vorbește cu îngrijorare despre „degradarea limbii”, majoritatea criticilor au în vedere câteva tipuri de fenomene care reflectă evoluții și abateri mai mult sau mai puțin grave, mai mult sau mai puțin explicabile: împrumuturi excesive, confuzii semantice, clișee și ticuri verbale, argotisme și termeni vulgari etc. Fiecare din comentarii având anumite idiosincrazii, listele de erori pot fi destul de diferite, ajungându-se adesea la punerea pe același plan a unor fapte foarte eterogene, cu grad variabil de gravitate. Cred din ce în ce mai mult că ar trebui să redefinim limitele tolerabilului, pentru a ne concentra mai bine asupra marilor pericole. În timp ce combatem subtil și cu finețuri intelectualiste unele tendințe actuale (poate supărătoare, dar nu inacceptabile), în spațiile comunicării publice (Internet, mesaje telefonice, televiziune) se afișează greșeli elementare, dintre cele

corectate cu roșu de învățători și pe care ar trebui să le ocolească orice absolvent al ciclului primar. Și dacă Internetul, care favorizează în unele dintre spațiile sale ortografia grăbită și superficială, e deocamdată un mediu de comunicare – la noi – relativ restrâns, iar scurtele mesaje telefonice (SMS) ajung de obicei la un singur destinatar, în schimb ecranul televizorului afișează, democratic, în fața unui număr extrem de mare de persoane, enormitățile greșelilor de ortografie elementare. Mai multe posturi de televiziune românești au adoptat noi moduri de interacțiune cu spectatorii – prin benzile de mesaje care se scurg în partea de jos a ecranului (numite, se pare, în jargonul tehnic, *scroll-uri* – *scrolling text*) – și de umplere a golurilor de emisie – prin expunerea unor pagini de *chat*, transmise prin SMS. Primele sînt mai ales „dedicații”, adesea de o izbitoare banalitate dulceagă, și apar toată ziua, mai ales pe posturile muzicale; celelalte – intervenții insomni-

ace pe diverse teme – apar noaptea, în pauzele dintre programe.

POSTURILE de televiziune impun unele reguli de conținut și de formă (omiterea numerelor de telefon și a indicațiilor publicitare, eliminarea mesajelor în alte limbi, interzicerea unor „cuvinte și expresii neadecvate”, a unor „expresii și cuvinte obscene, trivialități”) dar între aceste reguli nu intră neapărat și respectarea ortografiei și a punctuației (deși măcar posibilitatea de corecție e prevăzută: „organizatorul poate interveni în conținutul mesajelor difuzate pentru efectuarea unor eventuale corecții ortografice, ortoepice sau de punctuație” – dedicații.tv Atomic). Oricum, câteva zeci de minute în fața ecranului sînt de ajuns pentru a furniza material suficient pentru o corijență în clasa a treia sau pentru un articol despre starea actuală a limbii române. Exemplele de mai jos sînt adunate, timp de o oră, în noaptea dintre 19 și 20 februa-

rie 2004, din chat-urile afișate de posturile *Acasă*, *Național* și *Prima*. Nimic subtil și sofisticat: pur și simplu lipsa cratimei – „spunemi urgent”, „tia dat seama”, „zimi”; „pupal pe alex si zi cal iubesc!”, „sper luni sami repar masina”, „sunama” – sau plasarea ei aberantă: „cand v-a fi posibila intrevederea?”. La fel de banale sînt greșelile scrierii cu doi *i* („fi mai atenta”, „cand ii auzi ca bani nu au importanta pe cine minte”) și – cum se vede chiar din ultimul exemplu – renunțarea la punctuație, cu excepția semnelor de exclamație și de întrebare, prezente chiar în exces – „? !, !, ???”. Textul se derulează fără punctuație și fără majuscule – „mai deea eu am o vila” – incluzînd uneori și simple greșeli de tastare – confuzia *i/ă*: „pe prost al omori cu tacearea”. Unele forme pot fi erori grave, dar s-ar putea explica și prin intenția transgresivă de a accentua aspectului oral-coloquial al mesajului: „ejti un cersetor”, „vriau si io sa privesc o fata frum.” Așa cum se întîmplă adesea în Internet, apar și inovațiile modei anglofile: folosirea literei *k* în loc de *c*: „nimik”, transcrierea „mey” = „măi”. Specifice mediului de comunicare sînt desigur abrevierile, folosite aleatoriu, cu sau fără punct: cele tradiționale – *pt* / *ptr* = „pentru” („pt femeile ce au viza pt. plecare in spania la cules de capsuni”; „respect ptr. Deea”), *f* = foarte („fff multe”, „e f. interesanta”) – dar și inovații relativ recente,

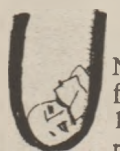
mai mult sau mai puțin impuse: *vb* = „a vorbi” – la toate formele de conjugare: „vb prin sms”, „sa vb cu”; *sal* = „salut”, „salutare”, verbul „a saluta”: „sal”, „te sal. si eu”; *k* = că („k numa in tine am incredere”); *pt.* *k* = „pentru că”; *dc* = „dacă”; *pers.* = „persoană”, *serv* = „serviciu” („serv usor”). Majoritatea sînt românești; apare totuși foarte frecvent un anglicism internațional: *pls* / *plz* = „please”: „pls zimi”. Alte abrevieri aparțin codului oral și exprimării curente („neatza”), multe fiind trunchieri care au sau primesc terminația *-i* a unor hipocoristice de la numele proprii: *scumpi* „scumpule/scumpo” („serv usor scumpi”), *plicti* „plictiseală” („miroase a plicti”), *supi* „supărat” („te-ai supi?”; „sunt supi”). În rest, regăsim trăsăturile excesive ale limbajului juvenil actual – diminutive („scumpișor”, „pupici la toti”, „pupici pe nasuc”), substantivarea ca epitet a adjectivului *dulce* („esti o dulce”), folosirea ca marcă de superlativ, dar și ca adverb de întărire, a lui *super* („piticule fa ceva ca ma super supar”). Ridicol și înduioșător, pe ecranul televizorului alunecă texte din cele pe care pînă acum le găseam în mod tipic scrijelite pe bănci, mîzgălite pe pereți, caligrafiate în caietele de amintiri: „pe banca de la scoala am gasit o portocala Si pe coaja ce scria? Te iubesc nu ma uita”. ■

prepeleac

de Constantin Toiu

Catren uitat

UN CAIET de școală foarte vechi, mai 1944, pe eticheta căruia scrie abia citeț *Psihologie, logică* (anul IV Litere și Filosofie) care este doar un sânguinos exercițiu de note luate la cursuri. Cu o caligrafie tânără, dar stearsă, citeșc scrisul sigur, energic :

W. Koehler. *Vârsta face să scadă plasticitatea tesuturilor, puterea de regenerare... Un bătrîn își amintește mai ușor amintirile din copilărie cînd scoarța cerebrală era intactă, activă, ca un motor cu benzină berechet... Creierul este un organ motor și nu un magazin de suveniruri... Dacă creierul ar*

fi așa, un magazin cu rafturi de amintiri expuse, atunci degradările sau leziunile cerebrale ar face să dispară de tot, cînd unele, cînd altele. Or nu se întîmplă așa ceva. E vorba numai de o turburare pasageră a acțiunii. Ceea ce eventual s-a distrus nu este amintirea propriu-zisă, ci mecanismul cerebral ce o transformă în forță motrice. Amintirile sunt reproduceri modificabile prin experiență... Nemurirea... - (zic eu azi în ianuarie 2004) ar fi păstrarea neștirbită a acestei facultăți... Amintirea mea despre un eveniment vechi, evocat adesea, este, psihologic, reproducerea acestui eveniment, sau ecoul îndepărtat al ultimei povestiri (recit). Dar oare formula

verbală ori scrisă în care el, evenimentul, se înfîșe, precum și imaginea prin care eu pot să traduc formula, sunt chiar atât de deosebite de actele obișnuite ale existenței ?...

Ianuarie 2004. Abia acum, parcurgînd notele acestui caiet jerpelit, îmi dau seama de travaliul interior neîntrerupt nici măcar de întîmplările teribile ale epocii ce aveau să schimbe gîndirea a generații întregi. Unii au retractat. Alții, puțini, au tăcut. Kant spune că a retracta este o trădare, pe cînd a tăcea în fața autorității, poate fi o salvare... Așadar, măcar unii tăcură... Cartea, de fapt lectură, instrucția, însușirea valorilor universale, îi ajută pe mulți să-și păstreze în sinea lor nealterată gîndirea. De sărăcie, greșeala de a intra în partid în 1945, ca să pot să fiu primit ca student la căminul Pache și să pot studia, condiție fără de care, nu... Dîndu-mi seama de eroarea făcută, în 1949, la Verificări, am provocat cu bună știință excluderea mea, despre care am mai scris. Repet, spre a întări ideea, că pentru mine Cartea, Cultura cu

majuscule contau mai mult decît realitatea și că ele m-au ferit să înaintez pe un drum greșit... În 1940 devenisem un troțkist fără să știu. Ideea că marea cultură de la Homer la Shakespeare este una singură, după specificul fiecărei țări, dar una! După cum am mai arătat și nu voi obosi să repet – evreii cărturari de bună calitate m-au ocrotit din cauza *delectului meu de cultură*, scăpîndu-mă cred și de închisoare. Scandalul, deși și un fel de respect... Cosmopolitismul, păcat greu pe atunci... Cum îmi spune mie Belu Silber mai tîrziu într-una din plimbările noastre făcute mai mereu prin frig, de-l auzeam clătînînd – *orice ar fi, învățătura învinge* – spunea –; dar că să fiu atent, dacă se poate, învățătura aceasta să nu-mi întreacă faptele, după cum scrie în *Talmud*... Asta, pot să o declar, mă depășea... În același caiet ofilit din mai 1944, în ultimul an de non -marxism al facultății bucureștene, dau de poezii copiate conștiincios din Mallarmé și Baudelaire... Spre marea mea surpriză, azi, în ianuarie 2004, dau și de un ca-

tren uitat pînă acum scris de mine cu o cerneală bună probabil, scrisul fiind perfect lizibil...

Eram un poet ocazional, livresc, un fel de parnasian grandilocvent... Și, deodată, nu știu cum, prin ce inspirație subită, următoarele patru versuri, izolate, cu titlul *Liniste* :

*Răsună pași pe străzile din cer
și noaptea se împachetează
în case
oamenii spun povești din
epoca de fier,
priviri galbene citeșc bezna
din oase.
Bezna din oase... Nu-i rău...
Qualis artifex pereo! ■*

P.S. Marți 16 martie a.c., orele 16, un afiș anunța lansarea la Uniunea Scriitorilor a volumului meu *Memorii din cînd în cînd*, apărut în Ed. Cartea Românească și prezentat de Nicolae Manolescu, la invitația subsemnatului, grațios acceptată. Întrucît vorbitorul nu a fost de față la întîlnirea literară, cer scuze numeroșilor cititori veniți să asculte alocuțiunea reputatului critic, regretînd că publicul a fost lipsit de apariția unei astfel de personalități.

literatură

cronica edițiilor

de Ion Simuț

Jocul cu canonul (II)

ALT VICIU evident în construcția canonului de la „Aula” e neglijența sau ușurătatea de a încredința susținerea numelor mai noi, din contemporaneitate, tocmai unor critici foarte tineri, lipsiți de autoritate deocamdată și incapabili să ofere altora legitimitate. Critici tineri, fără suficientă experiență, sunt puși în situația de a da girul unor scriitori relativ tineri, în orice caz din cele mai recente generații. Acest fapt are drept efect pierderea credibilității. Critici debutanți sau foarte puțin cunoscuți (fără îndoială, de talent și de promițătoare evoluție, dar asta nu e suficient) propun neconvingător instalarea în canon, într-un mod spectaculos, a unor scriitori „noi”, ce ar fi avut nevoie de altă susținere. Critici nouăzeciști sau chiar mai tineri propun în canon scriitori optzeciști, într-o operațiune fatalmente ratată și încă din start. Mi se pare că se vede încă o dată clar, simptomatic, nerăbdarea păguboasă de a impune scriitorii optzeciști sau chiar mai tineri, de a-i substitui (dacă se poate, merită încercat!) scriitorilor consacrați într-o epocă anterioară, bănuită pe bună dreptate de impostură și viciu de sistem: perioada comunistă. Iluzia vizibilă e că această schimbare chiar s-ar putea realiza cum ai bate din palme: ignori, pur și simplu, numele pe care vrei să le contesti ca valide și credibile și propui în loc altele. Această iluzie se bazează pe o altă: că tot sistemul estetic de valori din trecut e fals din temelii. Depinde de cine te raportezi: dacă te rapor-

tezi la criticii pe care i-ai introdus votiv în canonul cu șantierul deschis, atunci nu poți să ai o astfel de opinie. Ierarhia valorilor impusă de ei rezistă încă în bună măsură, dacă nu chiar în totalitate. O curiozitate contradictorie e păstrarea lui Alexandru Ivasiuc (despre care Sanda Cordoș scrie o carte bună, dar nu pentru „Canon”) pe această listă revizuită, când despre acest șaizecist se știe cu certitudine și tristețe că este una din verigile slabe care a cedat și nu poate persista într-un canon reînnoit.

Principala greșală de construcție constă în faptul că, vrând să dea o destinație didactică gestului de întemeiere a unui nou canon, Al. Mușina și Al. Cistelean nu au început cu ceea ce trebuia început: cu clasicii, ca temei și nucleu tare al oricărui canon didactic. Cărțile despre Slavici, Coșbuc și Rebreanu au fost adăugate recent. Desigur, pot veni și vor veni, probabil, alte nume absolut necesare în sistem pentru a-l valida: Eminescu, Caragiale, apoi alți scriitori interbelici, ca Arghezi, Blaga, Bacovia, Camil Petrescu etc. Dar e o strategie greșită să lași temelia unei construcții la urmă și să începi

cu tavanul și acoperișul, suspendate avangardist în aer; să începi, puțin credibil și cu enorme riscuri, tocmai cu literatura contemporană și încă, și mai fantezist, cu multe nume noi mai puțin convingătoare. Un canon (mai ales unul *didactic*, insist mereu asupra acestui accent) nu se inventează nici de către un critic, nici de către un editor, ci se constată, în prezența lui obiectivă, materializată la intersecția mai multor conștiințe critice.

MODUL în care s-a construit această colecție, neîncheiată, dar rău începută, arată ambițiile și ușurătatea gândirii critice care îi stă la bază. Desigur, dacă s-ar fi numit fără pretenții altfel, de pildă, „Micro-monografii”, colecția (fostă „Canon”) nu ar fi suscitată și justificată aceste discuții. Dar, dacă se recomandă, extrem de aventuros pentru dotarea precară pe care o are, ca un „canon”, această colecție cu destinație didactică de la Editura „Aula” nu poate să trezească decât suspiciuni și interogații în legătură cu seriozitatea și credibilitatea construcției. E o amăgire să crezi că ai putea impune un nou canon al literaturii române printr-o însumare întâmplătoare de două-trei nume clasice și douăzeci de nume foarte recente, într-o suită de monografii și antologii gândită foarte subiectiv. Nici măcar o personalitate importantă a criticii actuale, chiar dacă ar fi o autoritate echivalentă cu o instituție foarte influentă, nu se poate juca nepedepsit cu o astfel de modalitate facilă de a gândi și de a concretiza canonul didactic. Lucrurile pot fi îndreptate printr-o regândire a strategiei și o reabilitare a întregului sistem de valori, pus pe temelii mai solide.

CARE ERA strategia cea mai bună, cea mai credibilă, dătătoare de succes? Să fi mers dinspre valorile sigure, incontestabile, dinspre nucleul dur sau sâmburele fructului (care e canonul), spre valorile ce nu întrunesc încă unanimitatea

șaptezeciști, câțiva optzeciști (nu-i mai număr) și mulți foarte tineri.

Al. Mușina, în tandem cu Al. Cistelean au improvisat (poate cuvântul e prea tare și trebuie să avem răbdare până la viitoarele îndreptări) un așa-zis „canon”, propus ca atare într-o colecție editorială așezată sub această siglă promițătoare: *CANON*, de la a cărei primă arborare pe o copertă au trecut patru ani. Nu știu cât e contribuția unuia ca director de editură și cât a altuia ca un îndrăzneț coordonator de colecție, și nici nu contează să diferențiem aceste merite. Importante sunt: proiectul, materializarea lui parțială și problematică, riscul asumat, iluziile înțreținute. Cum eu însumi am colaborat cu două cărți la această colecție, aceste observații sunt, într-un fel, și o formă de auto-critică.

PE UNII scriitori sau chiar pe unii critici a ajuns să-i agaseze sau să-i oripileze această problemă a canonului. E semn de slăbiciune de înger! Nu oricine suportă o asemenea discuție. Scriitorii chiar se pot lipsi de ea (nu e, într-adevăr, problema lor), dar criticii – nu, pentru că ar însemna un abandon de la una din misiunile lor firești: participarea permanentă la alcătuirea unei („odioase” și „reprobabile”) ierarhii a valorilor, niciodată definitivă, niciodată stabilă sau în afara contestațiilor și de aceea întotdeauna derutantă, mai ales pentru novici. E un joc periculos jocul cu canonul; îl joci în doi, îl joci în trei, îl joci în câte câți vrei, arde-l-ar focul! ■

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

200 000 lei
POLIS
MICHAEL A. LEDEEN
Machiavelli despre arta modernă a conducerii
HUMANITAS

110 000 lei
MIRCEA ELIADE
FRAGMENTARIUM

Colecția Polis
MICHAEL A. LEDEEN
Machiavelli despre arta modernă a conducerii

Seria Eliade
MIRCEA ELIADE
Fragmentarium

EDITURA VREMEA
WWW.edituravremea.ro
tel. 021 335 81 31, fax. 021 311 02 19

Editura Vremea are plăcerea să vă recomande două volume semnate de Truman Capote, din colecția MARI AUTORI:

HARFA DE IARBĂ
180.000 lei + 9% TVA
368 pagini

CU SÂNGE RECE
190.000 lei + 9% TVA
400 pagini

Forța evocatoare și puternica intensitate emoțională fac infinit de seducătoare operele din prima parte a vieții lui Truman Capote.

Celebrul roman *Cu sânge rece*, prin stilul său de un obiectivism glacial, constituie, în creația lui Capote, o rupere definitivă de vechiul crez literar al autorului.

Profil

Poezia lui Șerban Foarță

SERBAN FOARȚĂ (născut în 1942) trezește în comentatorul poemelor sale un fel de nerăbdare: aceea de a mai avea de așternut, el însuși, oarecari băgări de seamă, în ciuda dorinței resimțite de a cita, cu nesat! Fiindu-mi drag să scriu despre poezi, cu iluzia de a-i înțelege binișor, nu mi-a trecut niciodată prin gând să mă mulțumesc cu ceea ce găseam eu a cogita despre ei, ci m-am sprijinit cu sârg pe propria lor exprimare.

Pentru a-l ispiti pe lector, reiau celebra *Balada baionetei din Bayonne*, din volumul *Simpleroze* (Editura Facfa, Timișoara, 1978). În ea, găsim deja, cum e firesc în creația poetilor de această anvergură, toate seducțiile și arta lui Șerban Foarță: "Olanda vine din Olanda,/ cașmirul vine din Cașmir,/ că ni s-a ofilit ghirlan-da,/ cu toate astea, nu mă mir.../ ...Am mai dansat o arleziană,/ a mai căzut un batalion:/ sclikea-n Artois o arteziană/ și-o baionetă, la Bayonne.../ De la Berlin venea berlina/ și indigoul de la Ind:/ iubea Marcel pe Albertina/ și era foarte suferind.../ ...Și ne-a cuprins indiferența/ și-a mai pocnit câte-un balon:/ sclikea faianțele-n Faenza/ și baionetele-n Bayonne.../ Voltaire dormea într-o volteră / și, între timp, filozofa/ a mai trecut de atunci o eră,/ a mai căzut câte-o sofa.../ ...De ce se clatină iatacul/ și cad ghiulele pe balcon?/ Opiți, opriți, opriți atacul/la baionetă, la Bayonne!// ÎNCHINARE:/ A mai trecut o belepocă:/ adio, domnule baron!.../ ...Sclikește-n soare, echivocă,/ o baionetă, la Bayonne."

Gădesc, în mare, mulțumitoare prezentarea lui Șerban Foarță în *Dicționarul Scriitorilor Români* (Editura Fundației Culturale Române, tom II, pp. 287-289), semnată I.C. (nu, nu sunt inițialele mele!): "poezia sa proteiformă ia naștere sub mirajul sonorilor, al voluptății împerecherii vocabulelor mănuite cu maximă dexteritate". Ultimul termen, *dexteritate*, îmi pare teribil de restrictiv, căci poetul nu "mănuiește" materialul verbal, ci intră într-o fantastică rezonanță cu cuvintele, participă intim la jocul de viziuni și de semnificații conținut de ele. Este un prodigios Proteu luând forme multiple, de peisaj, ființă vie, obiecte ale civilizației și vieții de toate zilele, mii de lucruri care ar trebui să sufoce pagina – dar ea rămâne aerisită, netă, plină de viață!

Printre elegantisimele culegeri publicate de Șerban Foarță

la Editura Brumar din Timișoara se află *Un castel în Spania pentru Annia* (în 1999). Poemele au fost scrise cu un deceniu mai devreme, destinate odraslei unor prieteni – Annia – care, la mai puțin de patru ani, identifica lesne tablouri celebre. Mici reproduceri exigente stau față în față cu versurile – negreșit, lisibile și la

pare unul din cele considerabile din poezia română de azi (verbul a considera cuprinde sintagma *sidera* însemnând stele la plural – deci "a privi luând ca repere stelele")! Recitarea de pe terasa "Pescăruș" a avut loc prin anii 1970-71, nu mă îndoiesc că i-am vorbit și eu în versuri proprii. "Aproape clandestin" (rimă plăcută la

ban Foarță scoate din uitare sinuciderea prin "șase mici sămburi de revolver" a enigmaticei Galina Benislavskaia, iubită/prietenă devotată a lui Serghei Esenin (sinucis prin spânzurare cu un an înainte), pe mormântul acestuia: "Când amor nu mai e/ ne rămâne sub cer/ o Promenade des Anglais,/ un hotel Angleterre.../ Unii mor

Foto: Mihai Cucu

vârste mici, dar încă mai pline de miez la maturitate. La pagina 18, regăsim un "Portret de barbat citind" de Hans Memling; alături, iată incitația intelectuală a poetului: "N-ai vrea să știi, și tu, ce carte/ de care nu se mai desparte/ citește acest vrednic domn/ uitând de masă și de somn?/ La pagina vreo patru sute/ privirile i-au fost cusute/ cu ața literelor mici/ ca niște rânduri de furnici./ Țesut în scumpa terfeolagă,/ El, unul, pare că se roagă... (...)"

TOT ÎN 1999, a apărut la Brumar volumul *Șalul, e șarpele Isadorei* – și el o reeditare, prima apărută în regia autorului la Editura Litera, în 1978. Nu rezist plăcerii de a cita dedicația în versuri mie acordată: "Amicului Ilie Constantin,/ coautor al micului destin/ al celui care, ntr-un amurg de pluș,/ i-a recitat, aproape clandestin,/ sonete, pe terasa «Pescăruș»".

Mic, destinul lui Șerban Foarță? A d'autres! Mie îmi

"Constantin", cel care, nu peste multă vreme, avea să-și întârzie reîntoarcerea de la Paris cu aproape trei decenii... vrea, cred, să spună că, pe atunci, Șerban Foarță era cunoscut indeosebi ca istoric și critic literar, poezia sa abia începea să se reveleze.

As al versificației de o halucinantă dificultate, pe care o pliază surzând voinței sale, el se pasionează de *holorime*, "în speranța de a suprima (nepe-depsit) aerul dintre cuvinte"... Iată un scurt eșantion:

Ce inger mântuie, -n ev, roza
din coloritul nul, mai știu.
Dincolo, ritul nu-l mai știu:
ce inger mântuie nevroza

când lacrimile, -n harpe,
trec
un sânge ca de nalbe terne?
Un sânge cade-n alb, -
eterne,
când lacrimile-n har,
petrec?

În alt mod, într-o narațiune lirică armonioasă (*Postludiu: Tretievo Dekabria 1926*), Șer-

când vor ei/ ceilalți nu-și cunosc ora/ pentru blondul Serghei/ moare nu Isadora...// În decembrie, -n trei/ zi înscrisă cu dalta/ pentru blondul Serghei/ sinucide-se alta."

Șerban Foarță - fascinat, evident, de șarpele și eșarpele Isadorei Duncan -, insistă asupra pieirii ne-notorii a aceste "alta": "Unii mor când vor ei/ alții, când bate ora/ unii mor ca Serghei/ alții, ca Isadora.../ Nu mi-i gându' la ei/ ci la Ea. (Mă ascult?) / Unii mor când vor ei/ Ceilalți, nu. - Cei mai mulți."

Perfect de acord cu concluzia poetului, mă întreb dacă logica sa este bună. Ei (adică Esenin și Isadora Duncan) constituie, tocmai, neasemănarea – de altfel, marcată de strofa precedentă; Galina moare când vrea ea, ca și Serghei, în amintirea lui. Rămâne dansatoarea americană, care pierie în 1929 – victimă a unui accident: lungă sa eșarfă ce flutura în vânt pe o șosea din preajma Nisei se prinde într-o roată a automobilului deschis, sugrumând-o.

Deștui poeți au cântat acest sfârșit neobișnuit.

Teribilul șal apare încă de la început; chiar a doua zi după formarea la Moscova a cuplului Esenin-Duncan, Isadora se produce înaintea unui grup de prieteni într-o compoziție a sa, *Apașul și femeia* – un dans în care ea era apașul, iar victima feminină era... eșarfa! S-ar zice că lucrurile se "răzbună", sau pun capăt unei intimități umilitoare. Maxim Gorki nu gusta modul de a dansa pe care Isadora Duncan l-a impus lumii, și o spune cu o aciditate misogină, insistând asupra diferenței de vârstă (ea avea aproape douăzeci de ani mai mult decât blondul Serghei): "Dansul ei înfățișa parcă lupta între povara anilor și efortarea corpului ei răsfățat de glorie și de dragoste".

IN *Poezie română contemporană*, (Editura revistei *Convorbiri Literare*, Iași, 2000, vol. I, p.477), vorbind despre *Șarpele și eșarpele Isadorei*, Gheorghe Grigurcu îl situează pe Șerban Foarță în descendența lui Macedonski și Ion Barbu. El caracterizează această producție poetică: "printr-o calofilie fanatică, dusă până la o delirantă pedanterie" și "un hiperrealism (textualist, gramatical)", considerând-o, global, o "încercare antecică".

O desfătare intelectuală este și cartea *Caragiale* (Ed. Brumar, 1998), cuprinzând fermecătoare parafraze intime, la înălțimea autorului îngânat. Cu cât cititorul e mai împătimit de I. L. Caragiale – și suntem legiune în această stare! – cu atât mai tare va iubi darul lui Șerban Foarță. Ne trezim fremătând nu la viziuni de tip cosmogonic, la metafore nemaiîntâlnite, ci la impulsul de a ne amesteca printre locuitorii caragialești – moșii, contemporanii și, poate, nepoții noștri! –, recunoscându-i și răspunzându-le. La paginile 9 și 10, o defilare de prăvălii (din *Momente*?) încearcă, irezistibil, să definească existența: "Viața-i o iaurgerie", ...o tutungerie, ...o simigerie, ...o boiangerie,o bragagerie, o...toptangerie ("mai tot anul/ târgui din toptangerie/ cu toptanul"), pentru a conclud, fin politic: "O sufragerie-i viață/ sufragiul/ nu-i universel, dar piața/ piața este".

Volumul *Spectacol cu Dimov* (Editura Vinea, București, 2002) evocă lumea literară românească, de prin 1968 până prin 1987, centrat pe iradierea spirituală a unui om de excepție. La pagina 14, mă încercă un frison retrospectiv din cele cu care erau darnici Dimov și Țepeneag, fascinați

literatură

de contemplarea sfidătoare a verticalei: mersul în picioare, în echilibru, pe balustrada balconului – la etajul nouă, deasupra bulevardului Ștefan cel Mare! Prozatorul descrie strania atracție într-o schiță de tinerețe: “O luai încet pe pervazul de chihlimbar al străzii”. (Pervazul străzii desemnează ameteitor funambulismul din vis!) “Trebuia să fiu atent, fiindcă era alunecos și, din cauza reflectării haotice a caselor de pe margine și a verdelui atotstăpânitor care-i mângâia suprafața, înșela ochiul și mîntea piciorul”.

Iată ce resimte Șerban Foarță față cu temeritatea angoasantă a celor doi șefi ai curentului oniric: “Or, domnul Leonid/ în blocul-stup, la catul IX,/ privind, ca într-un glob de rouă/ sau prin ocheane-ntoarse, strada/ cu lungi tramvaie, dedesubt,/ și-ncălecând cu gând abrupt,/ el și cu Tepe, balustrada,/ adepți ai unui joc extrem,/ dar îndoielnic, de-a suspansul/ de care, încă mă mai tem/ cum funambulului, balansul/ i-l simți de parcă-ai fi chiar tu/ pe sârma, nu altcineva, -/ Dimov, e limpede că nu/ prea avea chef de cinema/ pe pânza lui rulând alt vis...”

Prin comparație cu “ruleta rusă” pe balustradă din care Dimov și Tepe neag au scăpat cu viață, pare-se în câteva rânduri, Șerban Foarță minimalizează (la pp. 15-16) un alt joc “de-a cine stă în echilibru”, practicat de el și Virgil Mazilescu, unde luarea de risc era redusă: “Eu și Virgil aveam un joc/ de un cu totul alt calibrul/ mai neriscant, mai nătâncoc,/ mai compatibil cu un clauun/

de-a cine stă în echilibru/ mai mult, pe bielele picioare/ din spate ale unui scaun!”

E o amintire de prin 1968, o aflăm la finele poemului consacrat încercărilor la care era supus lemnul modestei mobile: “Cam pâraia la-ncheieturi/ sub greul înșilor maturi/ care eram, - când da în copt/ recolta lui șazece și opt.” Recolta era, desigur, cea a verii cu pricina, dar și a poezilor pe cale de a se afirma – Mazilescu și Foarță aveau pe atunci douăzeci și șase de ani...

La pagina 17, ne oprește în admirație o holorimă de antologie:

Adie liniștea de seară
sub luna-n rozalb: astru pal;
sub luna-n roz, albastru-pal
adie-l liniștea, deseară,

ca în Virgiliu. – Beau amar
și cred că lacrimile n-au
gust;

și cred că lacrimile,-n
august,

ca în Virgil, iubeau amar.

Ultimele două versuri parafrazează, desigur, sintagma din Vergilius: *sunt lacrimae rerum* (citată și de Al. Andrițoiu: “au lucrurile lacrimi ca-n Virgiliu”, de Dan Laurențiu și de alții). Notasem pe pagina, că Șerban Foarță este *adroit comme un rheteur* – iscusitiții maestri ai versificației care au dominat prima jumătate a secolului XVI francez. Retrag cele notate, el este *cu mult mai bun*, în condiția sa de poet autentic, pe deasupra superiorităților de științiere!

Un poem – la fel de fără titlu ca restul sumarului – este închinat, la pagina 24, nuanțe-

lor luminii bucureștene, a căror bogăție trezește intense ecouri sufletești în Dimov, ca și în autorul volumului; există o poantă în final, delicată și mișcătoare, dar, pentru a ajunge la ea, Șerban Foarță mai avea de construit un adevărat “edificiu de lumină” (“și-i o lume în lumină/ nesferat de-adevărată”, spune Nichita Stănescu): “Lumina albă, în reflux,/ filtrată printr-o copertină,/ ca să nu doară la retina,/ facea cleriere, de un lux/ sau doi, pe pavilionul tern/(ca într-un pod cu obosită/ șindrilă, prin a cărei sită/ făinurile zilei cern)/ al unei mici grădini (cu halbi/ de bere lăncedă, pe mese,/ cu straturi de cârciumărese/ și-n spate, prăfuite nalbi (...)/ lumina ce cădea,/ cu țărâta, pe beton/ ca și-n unghere, borti și nișe/ facea, acolo, luminișe,/ mai fiecare în alt ton, -/ spre înșetarea lui Dimov,/ ce-mi spune, după nu-ș-ce vast-a:/ “Vi-l dăruim dumneavoastră, p-asta!”/ și-mi pune-n palmă unul mov.”

DECI, între doi domni, poezi, într-un peisaj propice familiarității de berărie, unul îi oferă celuilalt... o fâșie din spectrul solar, lumina fiind filtrată de copertină în culorile fundamentale.

La paginile 29-30, o narațiune deloc veselă (arestarea unui profesor biolog de către poliția politică; dar în laborator se afla doar un colaborator, student din anul IV – nu altul decât tânărul Dimov, care e luat în locul celui căutat) se transformă într-un spectacol feeric. Plinătatea spunerii, cu grație și măiestrie, redă admira-

bil reveria viitorului (sau deja formatului) poet în fața acvarior. Materia verbală este modelată cu o neverosimilă înlesnire, ce sfidează gravitatea – vorbesc, bineînțeles, de conținutul grav al povestirii. Care nu ar putea fi cea a unui bijutier îndârjit, ci expresia de sine a unui poet inspirat.

Ce contemplă iminentul arestat?: “Zigzagul unui pește/ de forma calului de șah;/ sub clopotele verzi, meduze” – (“meduzele când plimbă sub clopotele verzi”, Ion Barbu este citat, cu un surâs complice!) – “ca-ntr-un harem de patru sute/ de hurii-al unui pa-dișah,/ turbanul căruia,-n volute,/ aduce cu un nautil; (...)/ măști, figuri,/ ochi, ochelari, oceli sau guri/ cu palpi, de eremiți paguri/ care squatează vile vide/ de gastropozi; armuri livide/ tentaculi, cili, câte-un guvide/ mai dezolat; lungi trene, branhii/ când spastice, la ceas de-ananghii/ când petulante și-n erupții/ cromatice, în prag de nupții;(...)”

Mă opresc – ca să nu citez întreaga carte! – la un poem ce-i reunește pe Leonid Dimov, Șerban Foarță și Mopete. Nu se întâmplă nimic excepțional, dar cât de vie îmi pare insignifianta scenă, și cu cât miez este prezentată, parcă în glumă, lumea poeziei lui Mircea Ivănescu! “Pe domnul care-și face pete/ pe mâini (când scrie), pe Mopete/ l-am cunoscut (când da să urce,/ noi coborând) în prag de lift./ Ploua cu ace de molift/ și n-ar fi vrut să ne incurce/ pe mine și Dimov, cu care/ ar fi făcut o patulare/ prin ploaia de a cărei apă/ se apăra prin ridicare/ de guler și

prin două sticle/ de amprentabile bezicle./ Era-nsoțit de-o groasă mapă/ cu poesii, mai vechi, mai nouă,/ în care, indeobște, plouă/ și-n care el, pe larg, descrie/ cum e pe cale să le scrie/ într-un poem care transcrie/ în șiruri paralele, ploaia,/ sau cum se așeza să ningă/ și fulgii ezitau în aer/ mai înainte să ne-atingă(...).”

...Ba, nu: musai să zic o vorbă și despre poemul de la pagina 53, unde asistăm la o reacție de disidență politică scriitoricească, abia schițată dar neîndoielnică, și care putea atrage represalii, prin 1981. La o conferință a “breslei condeierilor”, un trimis al lui Ceaușescu le aduce acestora mesajul Șefului. Cei prezenți, unii sub ochii vigilenți ai altora, “răpaie vânos” aplauze la diverse, frecvente, pasaje. E periculos să rămâi așezat atunci când sala se ridică, “spontan”, în picioare, ca un singur om, pentru a se lansa în ceea ce Dan Laurențiu numea: “aplauze furtunoase, degradate în ovații”.

Or, iată: “Dimov nu s-a mișcat din scaun/ și,-n veșnicia unui greu/ minut rapsodic, a stat ca un/ sfinx împietrit, - sunt martor eu/ ce m-așezasem lângă el/ (și-a trebuit să fac la fel).” De la poetul care fusese prins, prin 1949, pe cale de a urina pe soclul statuii lui Stalin de la Herăstrău, reacția de “sfinx împietrit” nu constituie o surpriză. Admirabilă este expedierea între paranteze de către Șerban Foarță a propriului său curaj: “și-a trebuit să fac la fel!!

Ilie Constantin

Un tăciune și-un cărbune

(Urmare din pag. 3)

Numai că foruri de pe acolo ne pretind imperios să facem curățenie și în ograda noastră socială unde, în desis de pometuri se ascund după corcoduși o droaie de corupți, gunoaie omenești, infestând zarea politică, unde crapi supraponderali, știuci obeze, somni babani se cer grabnic strânși în plase, spre a asana balta înainte de a figura pe harta U.E.

Un pescuit miraculos se oferă guvernului care n-ar avea altceva de făcut decât să păsească pe undele involburate cu talpile, spre a întinde mreaja. Un exercițiu încă neîncercat de muritorii de rând – dar cât de promițător! Cu siguranța cu care chelnerul surd confirmă că ți-a înțeles comanda, viteazul prim bărbat ce-i înfruntă pe inchizitorii ce ne-au luat la ochi, îi asigură că, așa zădărați cum sunt, soarta peștilor celor mari este pecetluită, teptoare sunt ascuțite să-i străpungă, cutite să-i spintecă, se importă în cantități impresionante, cu grele sacrificii valutare, cele mai moderne unelte de dibuit, cu sonare, unde de carbon, cu cârlige de titan și nadă vie din Thailanda, cărți de bucate cu toate felurile de gătit pește sunt sub tipar, în tiraje de masă și în limbile naționalităților – mai mult ca sigur că din primăvară până în toamnă nu se va mai pomeni de corupție, corupție, corupție...

Iar dacă o voce feminină, aspră în vocalize, nefast revenitoare i se va suprapune, înaltul bărbat va replica, precum în magnificele noastre basme populare: “Un tăciune și-un cărbune, taci baroană, nu mai spune.” ■

am primit la redacție

● *Convorbiri literare*, revista fondată de Societatea “Junimea” din Iași la 1 martie 1867. Editor: Uniunea Scriitorilor din România. Apare lunar, la Iași. Nr. 2 (98), februarie, 2004. Redactor-șef: Cassian Maria Spiridon. Redactor-șef adjunct: Dan Mănuță. Din sumar: *Nicolae Breban și sensul vieții* de Cassian Maria Spiridon, *Progresele noilor tehnologii propun scriitorilor, artiștilor, poezilor alte resurse pentru a scrie și pentru a crea*, dialog cu comparatistul Alain Vuillemin, profesor la Universitatea din Artois, Franța, realizat Ofelia Ichim, *Dacă IPS Daniel mi-ar citi cartea, n-ar rămâne indiferent*, dialog cu Dan Stanca, realizat de Ion Zubașcu. Mai semnează în acest număr: Irina Mavrodin, Nicolae Stroeșcu Stînișoara, Alexandru Zub, Constantin Ciopraga, Cezar Ivănescu, Gheorghe Grigurcu, Eugen Uricaru, Lucian Vasiliu, Vasile Iancu, Horia Zilieru ș.a.

● *Dacia literară*, fondată în 1840 de Mihail Kogălniceanu, anul XIII (serie nouă). Apare la Iași. Editori: Muzeul Literaturii Române Iași și Societatea Culturală “Junimea '90”. Director de onoare: Alexandru Zub. Coordonator și inițiator al seriei noi: Lucian Vasiliu. Redactor-șef: Ștefan Oprea. Nr. 51 (4/ 2003). Din sumar: Al. Zub - *Ioan Paul II și rezistența spirituală în lumea postmodernă*, Gabriel Liiceanu - *scrisoare inedită din 5 mai 1985 adresată lui Luca Pițu, Liviu Papuc - Documentar. I.E. Torouțiu față în față cu N. Gane*, interviu cu Sabin Bălașa realizat de Daniel Corbu (“În nemărginirea firii, nimic nu e întâmplător”) etc.

● *Realitatea evreiască*, publicație a Federației Comunităților Evreiești din România, anul XLVII, nr. 199 (999), 26 nov. - 20 dec. 2003, 14 pag., 6.000 lei. Director de onoare: Haim Riemer. Redactor-șef: Dorel Dorian. Din sumar: *S.O.S. - cimitirele evreiești din România* - interviu cu prof. dr. arh. Tiberiu Benedek realizat de E. Suhor, *Evreii din România anilor 1940-1944. Viața lor cotidiană* (despre teza de doctorat pe această temă a istoricului Lya Benjamin), de Boris Marian, *Refacerea unității lumii prin iubire* (despre Toma George Maiorescu, la împlinirea vârstei de 75 de ani) de Iulia Deleanu, *Stan Golestan - un muzician pe orbita universalității* de Evelin Fonea, *Despre cabinetul autobiografic cu oglinzi al Ninei Cassian* de Dieter Fuhrman etc.

● *Sud-Est*, revistă de artă, cultură și civilizație, apare la Chișinău, din 1990 (în prezent cu sprijinul Institutului Cultural Român). Nr. 1/ 2004. Redactor-șef: Valentina Tăzlăuanu. Editorialul cu titlul *Discursuri paralele* este semnat ca de obicei redactorul-șef al revistei. Sunt reproduse, apoi, comunicările prezentate de Valentina Tăzlăuanu, Mihai Cimpoi, Leo Butmaru, Dorina Bohantov, Vitalie Ciobanu, Sean Hardie, Tamara Căraș, Dan C. Mihăilescu, Kerry Hardie, Mircea V. Ciobanu la colocviul cu tema *Culturile naționale și globalizarea* organizat de revistă, în colaborare cu Asociația „Alternativa nouă”, la Chișinău, în perioada 17-18 septembrie 2003.

BUCUREȘTII au ars mereu, tot din an în alți ani, pe neștiute, cum vine sfântul Casian. Nu luau foc cu bucata, șandra-maua lui nenea cutărită ori prăvălia lui neica nimeni: se-nflacăra câte-o mahala întreagă, cât ai zice pește! Maghernite din lemn, în bătaia vânturilor băragane, mai uscate decât suflarea buimacă a pustiei, hanuri din trunchi de tisă și de gorun, curți boierești, numai nuc uscat, cum să nu se aprindă? Izbucneau în flăcări toate, deodată, parcă vorbite, mistuindu-se până la temelie în câteva clipe. N-aveai nevoie de foisor de foc ca să vezi pală-lăile luminând văzduhul! Jegă-raia ținea cât ținea vântul, zile, vai, nopți, se pârjolea după cât vroia necuratul: târgul tot, pe jumătate, pe sfert sau numai câte o mahala.

De la o vreme o mai răriseră cu lemnul. Pe la 1920 erau vreo zece fabrici de cărămidă-n București. Numai în Tei, între Floreasca și Colentina, erau trei: Tonola, Lupescu și Tanăsescu. Mai era în Cocioi o anonimă cu bănet purcoi (ca anonimele!), era Flacs, în Dudești, în Giulești se-nstăriseră Dumitrescu și Neacșu, iar în Gri-vița, lângă rafinăria Steaua Română, cocea lut societatea Cuțarida. Cei mai mulți erau însă la malul gârlei, în jos de podul Mărașești, lângă Abator, spre pușcăriia statului, Vacărești. Toată ulița - și scurtă nu era de fel - se chema Căramidari! Vă dați seama cât se construia în București, la anii aceia?

Dar tot dădea pojarul peste oraș. Nitam-nisam, se năpustea flama, întâi viclean, ca șarpele, mai apoi ca vântoasa, năruind și măcinând totul, până la rădăcină. Zid, fier, lemn, ce găsea în cale. Din cauza asta, pompierii erau mulți și bine înzestrați, să poată socoti pagubele...

Se-ntorceau românii, căutau prin jăriște, se căinau, zideau iar.

Altă casă, tot în locul ala. Că așa-s învățați bucureștenii: dacă nu-i foc, vin apele mari și dacă nu-s ape tulburi e vodă nebun ori se cutremură pământul, se prăvale-n praf juma' de oraș. Doamne ferește! Dacă nu-s astea e secetă, dogorește soarele de-ți fierb creierii-n cap și se zerește vinul, ori e iarnă grea, cu viscol, cinci luni, cât să se isprăvească faina de la rezervele statului. Că-n Băragan te poți bizui pe multe și nimic nu lipsește!

Dacă se îndură Dumnezeu și nu dă nici asemenea pomană, atunci năpistan bat în poartă lăcustele și criza mondială, tătarii și turcii, ciuma și răzmerița, rușii și nemții, ori altă liftă, că sunt. Și dacă nici dintre aceste multe avuții nu se-arată vreuna, atunci vin cele ce-au mai rămas de venit: războiul balcanic ori guvernarea socialistă. Că au căpătat moșii noștri ce-au vrut: târg la câmp deschis și în răspântia lumii!

Numai că bucureșteanul rabdă, plânge, suduie și-și ridică iar casă, tot pe locul al vechi, imediat după ce răul s-a mai îndepărtat. Oricât de lovit și de călcat de rele ar fi, de plecat, sigur nu pleacă. E prins aici, de târg, de Dâmbovița, cu un lanț nevăzut, l-a cetluit de Calea Victoriei un legământ nerostit, dar puternic, parcă-i ticluit în sânge. Nu se mută la Brașov, unde nu-i viitură, nici secetă, nici cutremur. Poa' să și moară, ce să caute el în provincie? Dacă e să plece, pleacă la mai sus (nu la mai bine). Ați auzit de bucureștean care să se mute din București altundeva decât la Paris, Roma sau New York?

AII AU RĂMAS stăpânii Bucureștilor până spre 1930, făcând casă bună cu zgomotoasele automobile. E drept, echipajele strălucitoare, caleștile aurite dispăruseră în fumul de eșapamente și coșuri de locomotivă. Dar nu ți-ai fi putut închipui urbea și strada

mare fără birja cu doi trăpași și surugiul cocoțat pe capră, fără tramvaiul cu mărtoage urcând agale dealul Spirii, pe Uranus, până hăt, la Fabrica de Frank-cafea, ori fără chirigii oacheși, ziși și „prahoveni”, rânduți cu căruțele și gloabele gubăvite de foame în gările Filaret și Obor, fără cotișii adastând pe cheiul gârlei, în vadul de toamnă, când începea cupetia nebună prin piețe și scârțâiau chervanele de dărdora mutatului (bucureștenii se mută în septembrie-octombrie, așa cum alții își culeg via sau se-ntorc din vilegiatură).

Ba, încăi dacă te-ncumetai mai pe margini, unde vremea zău că nu trecuse, îți tăia calea câte-o teleagă cu măgaruș, semn rămas de prin cuprinsa secetă osmanlăie și de prin alte anevoințe balcanicești (altădată mult mai întinse decât v-a e a bănuî dumneavoastră astăzi).

Orașul putea încă țărânește, a pișat de iapă și a baligă, a sudoare de ghipcan. Se auzea peste tot pleznit de bici și sudalmă grea, birjărească, de! Muscalul îți povestea, dacă erai destul de cherchelit ca să urci cu o sticlă de trăscau lângă el, drama lui de boiemas alungat de bolșevici de pe moșioara lui din stepă, de lângă telegarii lui cu stea în frunte. Domnii însă n-aveau timp de predmetul altora, le aveau pe ale lor. Împungeau spatele mărăhălos cu bastonul - doamnele își foloseau delicat umbreluța de mătase - și „La bulivar, birjar!” Trăsura pornea în trap cuminte, aromitor.

Dacă erai mai puțin cuprins, luai tramvaiul. Stăteai în spate, pe platformă, sau în față, pe scară, la aer, vedeai lumea... Vizitiul troicea frâna unde-i cereai, fierăntania scârțâja cumplit, sirepii nechezau, proptindu-se-n copite, afla toată ulița c-ai ajuns acasă.

Nici după ce birja și tramvaiul n-au mai avut loc de mașini, caii și cotiga tot n-au părăsit Bucureștii, înclăștându-se de târg ca de mana cea cerească. Chiar și azi puteți vedea căruțe țiganești, în căutare de fier vechi sau vânzând pământ de flori, jucându-se de-a hoții și vardiștii cu poliția și primarii, prin tot orașul...

Radu Anton Roman „Suflet

AMBULANȚII. Un visco, stol de poporani fără nume. Toți îi strigau după indeletnicire. Până și nevetele. Umpneau zilnic, negreșit, străzile, gangurile, grădina Cișmigiului și răspântia Iancului! Nu erau trecători pe ulițe câți „negustori”! Colindau urbea iavaș-iavaș, jumătate oameni-jumătate flecuștețe. Nu le plăcea târgoviștea, piața, hoinăreau sarta-ferta prin mahalale, adastând pe unde se strângea sărăcia cu lustru, adicăteala pe la capul podului Izvor, pe sub Mitropolie și pe calea Dudești... Vântură lume de nevoie și coate-goale de ursită, bântuiu cheiurile Dâmboviței, băteau din ușă-n ușă, călcând lelea calea cea mai lungă dintre Vacărești, Târgul Moșilor și Drumul Sării. Complicatau cu sergenții de stradă, servitoarele și feciorii în casă, se dușmăneau cu încasatoarele, câinii și tarabagii.

Teleleu Tanase însuși, cu zestre de nichipercea! Nu umblau numai pe jos, ci și cu șoalda, așinând calea celor slabi: pofticioși, naivi și dactilografe. Turuind ca o moară stricăță, își laudau marfa de doi bani de parcă ar fi fost mângâitare! Treanca-fleanca mere acre, îi uita Dumnezeu amestind vreo megieșă mai înceată de pătrundere, încredințându-l cu leacuri ce vindeau durerile de lingurică, suferințele-n amor și bățaturile. La scormeli erau tari, și la fugă, când simțeau venind rondul vardiștilor!

Ce vindea și ce cumpăra coropcarul? Orice. Ziare, floricele, gaz lampant, covrigi, pământ de flori, baloane, scatii, porumb fier, fiare vechi, castane coapte, găleți zincate, rahat cu apă rece, bijuterii false, umerase, seminte prăjite, putini și butoaie, lălaie de inimă albastră, pepeni, fluieri,

pește uscat, lemne de foc, fructe presuri, animale vii, abajururi, cazane de țuică, scoarte oltenes, legume, haine vechi...

Ce știa face talpașul? Orice. Punea geamuri, prindea botgros, cânta fals, lilea tuciuri, lucra argint, la vedere (îi vezi și acum pe la gară, înconjurată de gurcască, robotind în valiza plină de inele și scule misterioase), cânta reea dame, ascutea brice, desfundă hornuri, cumpăra țoale („hai, vechi cumpăr!”), spoia tîngi, fotografia la minut...

Telali, bragagii, zlătari, mărchitani, sacagii, mamulari, gbroveni, păsărari, geamgii, plăcintari, lemnari moți, „ziariști” (fără vânzătorii de gazete, urbu nu era urbe), spoitori, flașnetari, salepgii, rudari, cioplitori, saccavafi, cobilițari, zarafi mărunt, simigii, coșari, dârvari, țigănci ghicit cu pruncii în sălădăciurecari, căldărari, iaurgii, todlari, fotografi...

O hoardă pedestră, plină de cerbicie, în mișcare permanentă, carne și sânge de tun pentru moiturile și nevoile orașului, clucer dar și cârciogarii urbei, tot sufereau de trănji și de rărunche betesuguri de drum lung. La curență cu un potop de căruțe, cotigi, harabale, cărucioare, teleguțe, pline cu de toate, străbătând orașul cu uruit contonu. Aceiași oameni, aceleași măruri, dar ... „călare”.

ALTCÂNDVA șaftăluau brânzarul și iaurgiul era ca poștașii, oameni de bățatură. Îți aduceau comanda la domiciliu (adrisantul cu noscut!), pe abonament. Pe lângă brânza de Brăila (împeștrită cu cernușcă bună), lapte și iaurt salte covăseli, în ogradă-ți venea zilnic șvancă și zer acru, să-nțrești orătaniile, odraslele, mățele bărbatului și ce alte dobitoace măține o cucoană pîmprejurul casei.

Dacă erai bucureșteană sadeașad de neam bănuieinic, serviciul ticluia finețuri pe măsură: îți aducea cioporul drept în fața porții. Lăptăreasa ostenea de mulgea la bună vedere, iar tu, femeie năzarnică, rămâneai încredintată, nu-i așa, că laptele nu-chiar trezit și nici nu ți-a biruit nimeni caimacul de pe oale!

asului

andriu"

ICHIRGII, halvagii, ciur-recarii și simigii hraneau orașul. Dis-de-dimineața, când cădea din tramvaie or de surtucari și lucratori, trișteau jupânii armie de băietani cu tablatele și sforile pline taman la fața regiilor și fabricilor. „Plănte calde!” strigau aceștia, „iti, „la gogoșă-nfuriată!”, la covrigul cu susan, gaura e ră bani!”, „la gogoroana, neaule!”, „Halva cu nuci, s-o dai în buci!” (e de presupus că era orba de bucle obrazului). Conpiștii și calfele, lunatici de omn, veneau întins, trași de foaie ca pe sfoară.

Până la al doilea conac, cel de apă nămiezi, nămieții împânneau orașul. Umblau creanga în târg, care-n Cismigiu, care e bulevard, în stații, care taman șosea, vânzând, în triumf, vezi cu dever mai mic, ce rășăsesse: simigiu, năpușani mari ditamai colcovanul, răsuciți bucureștenește într-un fel de opt, și legături întregi de covrigi uzoieni, rotunzi și subțiri, plăntarul merdenele cu carne, ciur-cu calde și ghismani cu smânnă de bivoliță de la Măgurele. cenicii cichirgiului întindeau pe oaia de ziar „bigi-bigi”, „gloane”, „boambe”, gogoșele, ciuci și ancove bănățene (ultima modă n oraș), și te tratărisseau cu gronțuri de zahăr candel, alviță cu nuci și acadele. Mă rog, cofe-

Halvagiul ținea, ca turcul, re, rahat lokum, sugiuc de Silis-a, baclavale și sarailii. Câte o umblăreasă venită de la țară își ncerca norocul cu ce știa ea mai bine: pune în coșuri colăcei, poneți și moșiori, zitie troască, umai coajă, și pârcani rumeni, a chiar și băbușoare drese ca casa, cu casia. Și mergea negoiul, cădeau și acestea, fulgerător, strada foamei celei mari a bucureștenilor.

oi scăpata soarele și ieșeau omânii de la slujbe. Se umplea strada de omenet. „Comercianții” mergau să-i întâmpine, le ațineau alea ca fiarele, le-ncurcau picioarele. Bieții simbriași nu rezistau, ronțăiturile costau doar diva bănuți. Luau câte ceva, să înșele foamea până venea tramvaiul... Pai cum? Cina și căuța cu zorele erau încă departe...

DE NU TE VEDEA lumea două zile pe Calea Victoriei, lingăveai ori mureși. Nu era cu puțință să fi fost bucureștean și să nu fi ieșit în toată ziua pe singura stradă din oraș.

Aici batea inima urbei! Să fi dispărut tot târgul: dacă rămânea Calea Victoriei, rămâneau și Bucureștii!

Și de erai negustor cu stare și de erai avocat ori bărbat din fruntea țării, dacă nu te preumblai - hai, nu de la Piața Victoriei, că doar nu-ncepea lumea cu Ministerul de Externe, dar de la Ateneu la Cercul Militar - nu existai! Spuneți-i forum, spuneți-i agora, călătorie sacră, pelerinaj inițiat, spuneți-i cum vreți: pe Calea Victoriei se încredința bucureșteanul, zilnic, că-i în viață, într-o lume în care toate sunt la locul lor, cum trebuie să fie!

Putea să-ți putrezească bănelul în cinci saltele, ori să-ți fi ținut moșiile de la Crângăși la Tisa, să fi avut zece fabrici în Dudești și două puturi de naftă la Ploiești! Dacă nu treceai pe cale, prin fața Capșei, în rând cu ceilalți, tacticos, marșandând cu ochii-n toate părțile, să nu ratezi vreo salutare (Doamne păzește!), nu te lua nimeni în seamă. Te condamnai singur la uitare...

Țineți minte, nu-i așa, între-

barea pusă de un poporan politicianului: „Da' la Capșa mergi?”

Nu venea nimeni în haine ponnosite și teşmenite, de cioflingar neobrazat. Tot omul se întolea cuviincios. Ce era el - sărăcan, hârțogar, student, lefegiu - tot găsea trei mii de lei de-un costum și-o pălărie (vară-iarnă, bucureșteanul interbelic nu umbla pe Calea Victoriei cu capul gol!)

Promenada ținea până târziu, în fapt de noapte. Mai o remarcă crudă, mai un flirt, mai o ocheadă piezișă de fante, complimenturi, țâfne, mașinațiuni, para-poane, comeragiuri, mai un ifos de cochetă... Dar nu ridica nimeni glasul, nu se stropșea nimeni. Puteai lăsa fața mare de măritat la drum de seară, se-ntorcea cum plecase. Păi se preumbla vodă singur prin mulțime, curțând demoazele-n văzul lumii, și nu s-ar fi sumețit o copilă?!

A da o raită pe Calea Victoriei era și cea mai ieftină și cea mai dorită distracție a bucureștenilor. Atâta bucurie aveau: să se vadă unii pe alții, să se simtă aproape. Sigur, nimic nu-i împiedica să se urască, să se toace-n șantagii, bârfe și machiaverrlăcuri sângeroase. Pe cale aflau toți în ce dandana era fiecare, ce „frantuzoai-că” nouă îi papă banii unuia, cu cât a prădălit prefectul fondul orfanilor. Dar tot așa afla fiecare ce cancanuri maloneste erau de știut despre toți ceilalți.

Mersul asta agale prin suvoil de plimbăreți nu-i oprea să se venerateze ori să se pizmuiască de moarte, să se caute, să se despartă, să se împreune! Dar înțelegerea, contractul dintre ei era să fie alături în vremea ăstor fapte, să facă toate astea ochi în ochi, și să rămână astfel.

Nimic mai democratic ca marea preumblare! Zi de zi, se des-

fundau mahalalele și se goleau palatele, ca să se umple o singură stradă. Nu era un obicei, era o lege a orașului.

DACĂ NU ERAI văzut pe Calea Victoriei erai mort, dacă nu te făceai văzut la Hipodrom, erai falit. A nu veni la Hipodrom era totuna cu a striga-n gura mare că ai dat de fundul sacului.

Iar dacă veneai și erai damă, atunci cădea cerul pe tine: trebuia să fii îmbrăcată în spuma mării! Bărbații? Îi doare undeva, pardonăți: pălăria pe cap, pantofii în picioare și-s scoși ca din cutie! Cuconetul, însă? Vai de mine și de mine, ce bucluc!

Hipodromul era domeniul prin excelență feminist, arenă de înfruntare a elegantelor. Nu telegrării trăpuiau acolo, cine se uită la o răpciugă? Cucoanele! Sexul frumos! Crema de parte femeiască a societății mondene se-ntrecea la Băneasa! Se băteau în rochii, volane, paruri, își puneau în joc reputațiunea de dive bine îmbrăcate... Un duel fără îndurare pentru învinse.

Ce să pui pe tine duminica asta? O ținută cochetă? Mda, dar ar fi nițică exagerațiune, dumealui a zis că vrea iar să candideze... Ceva nou-nouț, sclivisit, abia venit de la Paris? Lucrul nou e pentru țoape și notărițe. O rochie amplă, somptuoasă, ca un romanț? Da, dar cum să te faci deosebită de o amantă, sau mai rău, de o țiitoare de babalâc?

Înnebuneai, nu alta! Nu mergeai la modistă, mână brîșca după ea, căci totul trebuia să rămână secret.

Îndată ce sosea începeai trivaliul cel nenorocit: cereai, răcneai, implorai, pretindeai, plângeai, plătai! Puneai biata croitoreasă la cazne, o stârnea la născociri, o copleșai în ardoarea promisiunilor, în bahna amenințărilor, doar doar i-o veni vreo idee și s-o-ndura să-ți coasă ceva deosebit. Adicătelea ceva perfect, nici prea-prea, nici foarte-foarte. Nici scump, dar să nu pară ieftin, nici nou, însă să zici c-atunci e purtat prima oară. Ceva de bun gust, unic, fără cusur de elegant și de discret, dar original și strălucitor, să te remarce toți și să te dea la gazetă.

A te îmbrăca pentru Hipodrom era o uneltire împotriva tuturor. Știai că puteai pierde. Însă nu asta ar fi fost zamparaua. Alta era grija, mai rea ca spaima morții!

Să ferească Dumnezeu să te fi potrivit la culoarea nasturilor ori la broderia mânecii cu alta: nu era mai mare suferință și rușinare pe lume. Pe cusătoreasă o spânzurai cu bentița de la decolteu, o beștealai, îi scoteai ochii, mă rog, scăpa ușor. Pe rivală însă, o urai de moarte tot restul vieții: știa, dușmanca, ce rău îți pricinuisse!

(Text din albumul *Suflet candriu*, în curs de apariție la Editura Noi Media Print. Fotografii de epocă ne-au fost puse la dispoziție prin amabilitatea editurii.)

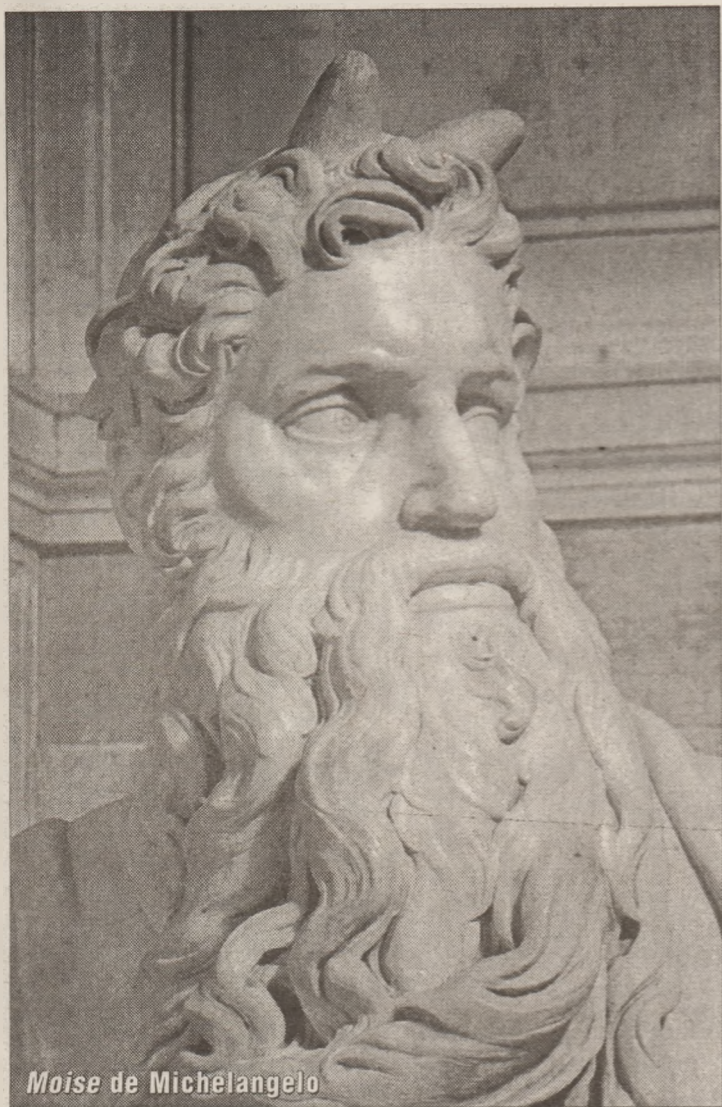

eveniment

Cristian Bădilită

Septuaginta în limba română (II)

Moise de Michelangelo

Bilanț și verdict

MĂ OPRESC aici cu exemplele. Care ar fi constatările de primă importanță pentru ancheta noastră? În primul rând, traducătorii/diortositorii Bibliei românești utilizează de-a valma cele două surse principale, instituind ca unic criteriu de alegere a versiunii, *criteriul cantității*. Conform acestui criteriu, absolut nepotrivit și nefuncțional în sfera filologiei, variantele cele mai bogate au a priori câștig de cauză în fața variantelor mai sărace. În al doilea rând, la o analiză atentă, se observă o preferință clară pentru textul și structura Septuagintei. TM, deși folosit din abundență, face figură de „text de serviciu”, de instrument de corectare și cosmetizare a părților mai puțin reușite, ori de proteză a părților amputate din LXX. Voi reveni în capitolul concluziilor finale asupra acestei chestiuni. În al treilea rând, cele câteva versete-mostră din ultima cuvântare a lui Moise ne-au pus în fața unei traduceri nu atât defectuoase (nu se poate pune la îndoială competența în materie de limbă greacă a talmăcitorilor), cât neglijente. Acolo unde ar fi trebuit să se traducă prin „fiii lui Dumnezeu” s-a tradus prin „îngerii lui Dumnezeu”, și invers, unde

ar fi trebuit să se traducă prin „îngerii lui Dumnezeu” s-a tradus prin „fiii lui Dumnezeu”.

Am lăsat deoparte divergențele între TM și LXX la nivel lexical și teologic. Ele sînt cît de cît cunoscute în cercul specialiștilor. Invocarea lor n-ar fi adus decît un supliment de informație și un sprijin în plus (dar nu neapărat necesar) încercării noastre de a demonstra că TM și LXX nu sînt două simple variante ale unei tradiții anume, ci două expresii autonome a două tradiții clar delimitate, cea iudaică și cea creștină. Să nu fiu greșit înțeles: nu doresc să pun între creștinism și iudaism un zid de netrecut, în discutabila descendență a marcioniților; dar nici nu pot accepta amestecarea celor două tradiții pînă la pierderea identității lor.

Singurul criteriu de luat în seamă cu toată seriozitatea este tradiția patristică. Septuaginta trebuie tradusă și recitată cu mintea și prin ochii Părinților. Altfel riscăm să nu mai înțelegem nimic fie din ea însăși, fie din din scrierile comentatorilor ei. Nu cred că spun un lucru șocant pentru clerul și pentru credincioșii ortodocși (și nu doar ortodocși). Cum se face atunci că tocmai de această tradiție patristică nu s-a ținut cont în traduceri sau diortosirile de pînă azi? Iată-ne ajunși la punctul cel mai sensibil al discuției.

Biblia și Părinții Bisericii

A ÎNCEPUTUL capitolului al VIII-lea din *La Bible grecque des Septante*, Marguerite Harl notează: „E un fapt istoric de neîntrebare: Părinții Bisericii, care, cei dinții, au practicat cateheza, au ținut prelegeri și au predicat, au definit credința și au luptat împotriva ereziilor, acești Părinți întemeietori ai teologiei creștine, au lucrat cu Septuaginta, și numai cu ea, ca Vechi Testament.” Prin urmare e absolut firesc să ne raportăm la ei atunci cînd luăm în discuție Biblia creștină. Traducătorii români par să pună între paranteze lungă și fertilă tradiție patristică respingînd, implicit, Septuaginta ca text de sine stătător.

LXX este Biblia citită și utilizată pentru exegeză de majoritatea Părinților Bisericii (excepție fac numai cîțiva Părinți antiohieni - Diodor, Teodor din Mopsuestia - adepții unei interpretări „istorice”, mai aproape de literalitate a Sfintei Scripturi, spre deosebire, de pildă, de Părinții alexandrini, creatorii și propagatorii metodei de interpretare numită alegorică). „Părinții n-au resimțit nevoia să învețe ebraica (excepțîndu-i pe antiohieni și, desigur, pe Ieronim n.n.). Ei aveau doar cîteva cunoștințe rudimentare ale acestei limbi, ca și Philon din Alexandria: două-trei cuvinte de tipul *manna*, *pascha*, *sabbata*. Chiar cei mai savanți dintre ei nu sînt în stare să compare greaca cu ebraica: ei se mulțumesc să confrunte diferitele versiuni grecești între ele (precum Origen, creatorul vestitei *Hexapla* n.n. C.B.) și-și dau seama, de pildă, că versiunea lui Aquila (o altă traducere în greacă a VT, mai literală n.n. C.B.), fidelă literei textului biblic, constituie, pentru dînsii, calea ideală de acces spre acest text” (M. Harl).

Voi exemplifica ideea lui Marguerite Harl prin cîteve exemple concrete. Așadar cum citeau și cum interpretau Părinții Bisericii Vechiul Testament?

Origen își începe *Exortarea la martiriu* cu un citat din Isaia 28, 9-11. Dăm versiunea Bibliei românești, iar apoi, versiunea din textul lui Origen. Biblia românească: „[Pe cine vrea acesta să învețe cu vedenia? Și

pe cine vrea el cu propovăduirea să înțelească?] Au doar pe cei întărcați sau pe cei abia depărtați de la sînul mamei lor? Căci țav lațav, țav lațav, cav lacav, cav lacav, zeher șam, zeher șam (poruncă peste poruncă, poruncă peste poruncă, regulă peste regulă, regulă peste regulă, cînd pe aici, cînd pe acolo)”. Acum, fragmentul citat de Origen, din greacă: „Cei care au fost întărcați de la lapte, care au fost smulși de la sîn; primește chin după speranță, încă puțin, încă puțin, prin sila buzelor, printr-o limbă străină.” Amîndouă versiunile par poeme supraréaliste. Dar, pentru Origen, obscuritățile de ordin lingvistic au sensul lor, trimt către adevăruri de ordin teologic sau mistic. Nu întîmplător teologul alexandrin își începe scrisoarea către prietenii săi, Ambrozie și Prototet (amenințați de moarte martirică), cu fragmentul din Isaia (versiunea greacă). Pentru el, pasajul acesta atît de „absurd”, trimite la prima epistolă către corinteni a lui Pavel (capitolul 3, 1 sq), unde credincioșii sînt împărțiți pe diferite categorii în funcție de maturitatea credinței lor. Martiriul devine, dintr-o asemenea viziune, adevărata hrană spirituală pentru un adevărat credincios, trecut de vîrsta credinței infantile. Interpretarea origeniană se sprijină pe cei trei termeni-cheie: *primește*, *chin* și *speranță*. Martiriul primește hrana ce-i este hărăzită, altfel spus, *chinul*, avînd mereu în suflet *speranța* mîntuirii. Cu totul alt sens are *bîlbîiala* din TM. Deschizînd Biblia românească, cititorul se va întreba mirat despre ce anume „delirează” Origen în *Exortarea la martiriu*?

Alt caz de notorietate! În *Geneza* 14, 13 Biblia românească, urmînd TM, îl numește pe Avraam, „evreul”, acolo unde LXX folosește termenul *perates*, „emigrant”, un deverbativ de la *perao*=„a trece”, mai abstract, „a depăși o limită”. Părinții Bisericii, neobosiți scormonitori ai sensurilor mistice, plecînd de la termenul grec, au zămislit o întreagă construcție filozofică avînd în centru „migrația”... sufletului spre Dumnezeu. Primul care a interpretat versetul în sens mistico-filozofic a fost Philon din Alexandria, continuat apoi de întreaga tradiție alexandrină și nu numai.

Omul lui Dumnezeu trebuie să emigreze din lumea pămînteană, „de jos”, către lumea inteligibilă, noetică (Philon, *De migratione Abrahami*, 20). Clement (*Stromatele* II, 51, 2) și Origen (*Contra Celsum* VIII, 22) vor interpreta „emigrarea” ca pe o „traversare” (Paști, *diabasis*) dinspre întineric spre lumină, dinspre Egiptul morții/patimilor spre Canaanul vieții/nepătimirii („sărbătoarea Paștelui începea în a zecea zi, pentru că însemna depășirea (*diabasis*) oricărei patimi și a oricărui lucru sensibil”).

Iezechiel 47, 3. Biblia românească (după TM): „Cînd bărbatul acela mergea spre răsărit, ținea în mînă sfoara și a măsurat o mie de coti; și m-a dus prin apă și apa era pînă la *glezne* (*opsayim*)”. LXX: „Un om a ieșit înainte și ținea în mînă o măsurătoare și a măsurat cîteva mii cu acea măsurătoare, apoi a trecut prin apa iertării (*apheseos*)”. Omofonia celor două cuvinte (ebraic și grec) a determinat schimbarea sensului. Dar nu numai atît! Noua semnificație se înscria în universul de așteptare al teologiei creștine, întreg contextul (*Iez.* 47, 1-12) trimișînd la ideea botezului și „iertării/răscumpărării” baptismale. *Epistola lui Barnabeu* oferă o incontestabilă mărturie în acest sens (cap. XI)!

Oseea 12, 11. Biblia românească (aproximativ după TM): „Eu am vorbit către prooroci și le-am înmulțit vedeniile și tot prin prooroci am grăit în pilde” (de fapt toate verbele sînt la viitor! n.n. C.B.). LXX: „Voi grăi către profeți; căci am înmulțit viziunile și am apărut prin profeți (cuvînt cu cuvînt: „prin mîinile profeților”, în sens figurat)”. Pentru Origen acest semiverset are o importanță deosebită, întrucît el vorbește despre manifestarea *tipologică* a lui Cristos, prin profeți, înainte de întrupare (*Omiliile la Facere* 14, 1). La fel interpretează și Ioan Gură de Aur (*Panegiricele sfîntului Pavel* V, 5), Teodoret al Cyrului, Chiril al Alexandriei. În plus, spre deosebire de TM, LXX are toate verbele la trecut, lucru care justifică interpretarea alegorică propusă de Părinți.

Psalmul 118, v. 131. Biblia românească (după o versiune proprie): „Gura mea am deschis și am aflat (sic!), că de poruncile tale am dorit.” LXX: „Gura

SEPTUAGINTA

GENEZA • EXODUL
LEVITICUL • NUMERII
DEUTERONOMUL

mea am deschis și am înghițit duh (*pneuma*), fiindcă am tînjit după poruncile tale.” Părinții n-au scăpat ocazia să fructifice acest *pneuma* din versiunea greacă, văzînd într-însul harul, chiar Duhul Sfînt, precum Origen în *Omiliile la Isaia* 6, 1.

Isaia 6, 2. Biblia românească: „Serafimii stăteau înaintea Lui, fiecare avînd cîte șase aripi: cu două își acopereau fețele, cu două picioarele, iar cu două zburau”. LXX (atenție la nuanțel!): „Și serafimii stăteau în jurul Lui; fiecare avea cîte șase aripi; cu două acopereau fața; cu două acopereau picioarele și cu două zburau.” Am tradus cît mai aproape de literă, căci numai așa ne putem da seama cum a înțeles, de pildă, Origen, fragmentul. Textul grec nu menționează a cui față și ale cui picioare sînt acoperite de aripi, ceea ce-l conduce pe Origen la interpretarea că, de fapt, serafimii acoperă fața și mîinile lui Dumnezeu. Ne aflăm în plină

teologie apofatică. Dumnezeu nu poate fi cunoscut, văzut, contemplat, întrucît se ascunde după aripile serafimilor (a se vedea *Omiliile la Isaia* 1, 2 și *De principiis* IV, 3, 14).

Isaia 3, 10. Biblia românească (după TM): „Fericit este omul drept, că el va mîncă din rodul lucrurilor lui.” LXX: „Să-l legăm pe cel drept, fiindcă nu ne lasă în pace!” Dintr-odată, prin a doua formulare, se deschide un întreg orizont teologic. Recunoaștem tema dreptului persecutat, pe care o tradiție iudaică îl asimilase cu Robul Domnului. Aceeași *Epistolă a lui Barnabeu*, citată adineauri, vede în figura dreptului legat fedeleș o profeție a Patimilor Mîntuitorului (cap. VI și VII).

Un ultim caz, Proverbe 3, 18. Biblia românească (după TM): „Pom al vieții este ea [Înțelepciunea] pentru cei ce o stăpînesc, iar cei care se sprijină pe ea sînt fericiți.” LXX: „Pom al vieții este ea pentru toți cei ce o stăpînesc și de nezdrușcinat pentru cei care se sprijină pe ea ca pe Domnul.” Varianta Septuagintei se întîlnește ca atare la Origen și la Grigore de Nyssa. De altfel, Origen atribuie frecvent numele (*epinoia*) de „Înțelepciune” lui Isus. Fragmentul respectiv leagă trei elemente deodată: Domnul-Înțelepciunea-Pomul vieții. Nici Clement nu era străin de această interpretare (*Stromata* a V-a, 72, 2).

Aceste cîteva cazuri inventariate vorbesc de la sine. Părinții Bisericii storceau la maximum sensurile Septuagintei, transformînd cuvintele cele mai neînsemnate, mai umile, pe care uneori ne este poate lehamite să le traducem, în adevărate bijuterii spirituale.

Pînă aici am citat versiunea

sinodală ortodoxă din 1982, ale cărei vicii urcă însă pînă la versiunea din 1936 (gîndită totuși bine în intenție). În 2001, Î.P.S. Bartolomeu Anania a publicat o altă diortosire a Bibliei făcută, se scrie pe o contrapagină, „după Septuaginta”. Desigur, am deschis noua versiune cu un freamăt de încîntare apriorică, sperînd că voi găsi în sfîrșit un text în spiritul a ceea ce scrisesem în articolul din 1996. Or compararea sumarului LXX (ediția Rahlfs) cu sumarul Anania, apoi confruntarea atentă, rînd cu rînd, a Genezei LXX cu versiunea Î.P.S. Bartolomeu Anania m-a lămurit. Noua diortosire se adaugă, în fapt, în ciuda inscripției din capul volumului și în ciuda teoretizărilor juste din prefață (mai ales în pagina 11), pseudotradiției analizate mai sus. Fac doar cîteva observații critice punctuale (lista mea de lucru numără sute de exemple): lipsa cărții a IV-a a Macabeilor; situarea pasajului Exod 38, 8 în capitolul 39, după TM, nu după LXX; în 1 Regi 17, episodul luptei între David și Goliath, se păstrează dubla sursă, ebraică și greacă; în Ieremia, versetele 17, 1-4, absente în LXX, sînt prezente în Anania; la fel, Ier. 29, 16-20. Ordinea este amestecată pretudindeni, unul din cazurile cele mai patente fiind episodul binecuvîntărilor lui Iacob din Geneză (Î.P.S. Bartolomeu Anania pendulează dezinvolt între TM și LXX). Desigur, avem de-a face cu o „diortosire”, nu cu o retraducere, dar corect ar fi fost ca pe contrapagină să nu fie pomenită, ca versiune de control, numai Septuaginta, ci toate traducările străine moderne și toate versiunile românești anterioare folosite. Acestea fiind

zise, la nivel stilistic, versiunea din 2001 mi se pare o reușită.

Ieșirea din impas

REȘTINII din România, de orice confesiune ar fi ei, au nevoie urgentă de două traduceri, una făcută după textul masoretic (plus textul grec ale fragmentelor redactate direct în greacă) și, a doua, făcută exclusiv după textul grec al LXX. Franța dispune de două tălmăciri excelente ale TM (Biblia de la Ierusalim și Traducerea Ecumenică a Bibliei: TOB), precum și de două traduceri ale Septuagintei (una realizată în secolul trecut, alta, în curs de realizare, primele zece volume fiind deja apărute).

Cu un cuvînt despre această din urmă întreprindere - condusă de Marguerite Harl, profesor emerit la Sorbona, - aș vrea să și închei. Din 1986 editura Cerf publică o colecție cu copertă albastră intitulată *La Bible d'Alexandrie*. Denumirea nu este riguros exactă decît pentru Pentateuh, dar ea a fost păstrată din rațiuni comerciale. Colectivul, în jurul lui Marguerite Harl, Gilles Dorival și Olivier Munich, este alcătuit din peste cincizeci de specialiști, eleniști, ebraizanți și patristicieni din mai multe țări. Fiecare carte se constituie într-un volum separat, de mai multe sute de pagini. Uniformizarea terminologiei, numeroasele probleme filologice, exegetice și nu în ultimul rînd tehnice se dezbat în cadrul unor ședințe la care participă *toți membrii echipei*. Traducerea se face exclusiv după LXX (ediția Rahlfs este corectată adesea de ediția de la

Göttingen, în curs de apariție). Introducerile, extrem de ample, oferă cititorului informațiile necesare despre contextul istoric, structura textului, stilul, originalitatea limbii, destinul exegetic în tradiția patristică. Subsolul propune două tipuri de note: 1) note strict filologice, legate de particularitățile semantice ori sintactice ale limbii LXX 2) note și comentarii exegetice (de două feluri): a) trimiteri la textul masoretic acolo unde este cazul, adică acolo unde versiunea LXX diferă de TM și b) citate din Părinții Bisericii, care au interpretat pasajul tradus.

Modelul francez a fost preluat de un grup de eleniști, bibliști și patrologi români, care pregătesc traducerea LXX în cadrul Colegiului Noua Europă din București. Se lucrează după ediția Rahlfs și în colaborare cu savanții francezi; aceștia semnează o parte din introduceri și din note. Colectivul românesc este alcătuit din 15 persoane, iar rezultatul se va concretiza în 6 volume totalizînd aproximativ 3.500 pagini. Urmărim realizarea unei traduceri cît mai fidele textului grec, într-o limbă română actuală. Exactitatea, precizia nu exclude însă eleganța stilistică. Sperăm ca această întreprindere, aflată în plină desfășurare, să se încheie spre jumătatea anului 2006. Este vorba așadar nu doar de o traducere a Septuagintei, ci de inserarea acesteia în marea și bogată tradiție exegetică a Părinților, dat fiind că apartul de note conține numeroase trimiteri la tradiția patristică a Bisericii. ■

FVNDATIA ANONIMVL

va organiza în anul 2004, o nouă ediție a Festivalului de Poezie - PROMETHEUS.

Acesta se va desfășura în cadrul Centrului Cultural al Fundației Anonimului din localitatea Sfîntu Gheorghe (jud. Tulcea) și pot participa 12 tineri poeți. Inscrierile se fac pînă la data de 23 aprilie 2004. Preselecția va avea loc în perioada 26 - 30 aprilie 2004. Programul festivalului va fi următorul:

10 mai	deplasarea la Sf. Gheorghe Delta, cazarea
11-13 mai	program de lucru și excursii în Delta Dunării
14-15 mai	prezentarea poeziilor în concurs, festivitatea de premiere
16 mai	închiderea festivalului, deplasarea la București

FVNDATIA ANONIMVL va acorda trei premii în valoare de 20.000.000 de lei (locul I), 15.000.000 de lei (locul II) și 10.000.000 de lei (locul III).

Din juriu va face parte și membrul juriului pentru MARILE PREMII PROMETHEVS care răspunde de domeniul literatură, câștigătorul premiului I urînd să fi implicat nominalizat pentru secțiunea Opera Prima, ediția 2004, a acestor premii.

Câștigătorii vor fi desemnați în funcție de poeziile scrise în timpul festivalului.

La preselecție sunt admiși tineri cu vîrstă de maxim 25 de ani, care trimit CV-ul și trei poezii în manuscris la adresa Paul Orleanu nr. 6, ap. 1, sector 5, București sau office@redapple.ro.

Detalii suplimentare la telefon 021 336 36 16

Tezele și antitezele libertății

(urmăre din pag. 9)

S I ANUME de faptul că pe cînd cel dintîi a durat numai cîțiva ani, fără a izbuti să distrugă integral societatea civilă, reclamînd doar supunerea fizică, cel de-al doilea, care a durat multe decenii, a determinat o conversiune morală de proporții, o ideologizare al cărei rod malefic îl reprezintă mutantul numit „omul nou”. Scriind despre 1984 al lui Orwell, Monica Lovinescu ne oferă o definiție a totalitarismului de stînga pe care Cassian Maria Spiridon nu ezită a o socoti „poate cea mai cuprinzătoare și exactă”: „Totalitarismul nu înseamnă doar genocid (...), nu numai prigoana inocenților cărora li se impune sub tortură să inventeze crime imaginare, ci, în primul rînd, luarea în posesie totală a fiecărui individ”. Altfel spus, înrobirea nu numai cetățenească ci și morală. O înrobire exploatată de noile cercuri conducătoare. De unde rezultă că libertatea se cuvine recucerită în societatea românească, atît de mutilată, prin eforturi ieșite din comun, nu numai în sfera relațiilor colectivității, ci și în cea a intimității conștiințelor. Fiecare individ trebuie eliberat

nu doar de ceea ce cadrul socio-politic a păstrat din vechiul regim (și a păstrat multe!), ci și de zona alterării propriului său eu, operație extrem de dificilă care - să recunoaștem - nu poate izbuti în toate cazurile. Doar trecerea unui răstimp istoric ar putea să ne ajute, prin primenirile sale inexorabile, pe drumul redobîndirii plenare a libertății, conform standardelor occidentale la care aspirăm, însă pe care nu reușim a ni le însuși deocamdată decît ca pe niște forme fără fond. Într-un fel, ne întorcem în secolul al XIX-lea. Dar pe atunci evoluam pe o linie a normalității, a creșterii organice, încercam a ne elibera de-o înlănțuire de circumstanțe ale unui context nefavorabil, în vreme ce în prezent trebuie să înfrîngem atît obstacolele contextului, cît și răul din noi înșine, mai grav decît cele dintîi. Istoria nu se repetă decît aproximativ! Cartea lui Cassian Maria Spiridon are meritul de-a ne stimula reflecția asupra acestor fenomene care, *de facto*, fac parte din existența noastră cotidiană, din care pricină ajung a se estompa, a se expune unor momente de neatenție, așa cum se întîmplă nu o dată cu durerile cronizate. ■

actualitatea

ochiul magic

Din Irlanda în Irak sau din puț în lac

SE CĂLĂTOREȘTE mult și frumos astăzi. Și, minus accidente, cam multe și ele, se călătorește foarte confortabil. E drept, avioanele oricât de mari, oricât de repezi, oricât de prezidențiale ori cele pentru premieri, n-au încă piscine cu apă tocmai bună de înnotat, dar fotoliul este măcar tapitat, dacă nu și înfășat în piei cu dinți de crocodil de nu se poate în țâțe de călugăriță - și asta din pricina lor, a maicilor neumbate la autodaf-eurile secolului nostru ce n-au stârnit încă - dar perseverează - destulă teamă. Poate doar ancestralul să ne-o apropie, cu ispititoare sutane și bineveniții colți de pe Nil: din Irlanda în Irak sau din puț în lac, tot un drac. Nu prea văd cum de-aici să iasă ceva mai acătării, ca dantesca ieșire din Ev[ul Mediu], ci doar ceva *infernal*, așa cum suntem noi învățați/constrânși să obicinui. Deh! între telesesiuni și ordonanțe merg și unele asonante. Așa se vede maimarele poet poliglob.

Lasă tu plug, lasă brazdă, lasă gunoiul s-ajungă până la treptele de sus ale Guvernului

(dacă nu le-a și urcat deja și pe astea) și te călătorește - cu teamă, cu frică, cu pază. Paza - doar pe ea din toate relele - o plătim și prețuim noi, aștilași. Tot noi, zilnic/silnic. Ca altădată, în ev pre-revoluționar. Nu-i așa? Ne întoarcem la moluste, la viermi ne ducem. N-avem a măsura stricăciunea dinlăuntru. Măsurătoarea o fac toți ceilalți, din afară. Molusca se pare că n-are cuget; doar ceva umblet: peste mări, peste oceane, peste oameni. Ea umblă. Și merge, merge-nainte. Tot înainte! Și broasca umblă. Mai ales cea imbalosată, răioasă în vorbă și-n gușele cele noi, orăcâinde, nu cea cu carcasa de Panzer și picioarele iutelui iepure prinse-n șenilele grațioase ale Berthei Krupp. Spre deosebire de broasca țestoasă, de toate cele-

alte broaște de orice fel, broasca noastră răioasă nu hibernează, nu doarme zi, noapte, vară, iarnă. Dorința/râvna de a ajunge sus, cât mai sus, pe ultima cracă, o ține trează mereu. Mai că nici nu se vede mâncând, doar orăcăie: îndemnuri și povețe, fie ele oricât de proaste, blesteme și ocări, amenințări și pedepse, câte și mai câte... plănuri de perspectivă. Când mânăncă totuși, înfulecă pe nemes-tecate din blidul altora, pe furate, folosindu-se mai ales de alți orăcatori ce-i țin isonul și obiceiurile. Las' că nu trebuie să stai la masă cu ea ca să nu-i iei răia, dar nici măcar să dai mâna, nici s-o atingi când o imbrân-cești cu scârbă. Folosește atunci un băț pe care să-l arunci apoi repede în foc. De te-a pus păcatul ori mânia să folosești

cumva condeiul pentru vreo atingere din astea, dă-l și pe el flăcării, pentru totdeauna. Asta-i cu broasca noastră răioasă și umblătoare. Dar mai sunt prin aer ori prin apă, pe ghețuri ori prin deșerturi, prin pământ ori jungle și alte, care mai de care, umblătoare: râma cu veșnic-re-născute capete, înțeleapta cârtiță, caracatița alunecătoare și repede scriitoare direct cu cemeala tipografică, vipera cu corn și șarpele cu clopoței, aligatorul de vânat la lumânare și hiena/șacalul cu papion și locul pe listă eligibil negociat/asigurat, bufnița, cioara, bărzăunul... și câte și mai câte. Toate ființele-s mergătoare. Toate umblă într-un fel ori altul, pe pământ, prin aer sau apă.

Dară frica, teama, spaima? Nu-s și ele mergătoare? Nu vin

ele noaptea în somn să ne spună unde-i nord ori vest ori sud ori est? Până și visele umblă, umblă mereu, rătăcitor-înșelătoare în somnul nostru. Amăgitoare sunt căile tale, Doamne. De fapt, frica a ocolit cutremurele din Franța și din Maroc ori din Gibraltar (nu prea rimează aici), ori de pe-acasă, pe lângă Macedonia (iar nu rimează, chiar deloc), tremurăturile (ale Pământului - care nu prea le face de frică) au atins 6,3 și 6,5 de grade - nu Celsius ori Fahrenheit (acesta născut la Danzig, dar tot filoirlandez cu ghețuri probabil că era), ci alt nume nemțesc - au iscat oricum destule victime, dar nu tocmai din acelea cu teroriști. Și ei continuă... de-au ajuns să omoare și români tocmai în Iberia. Dar, înăuntru, teroriștii suntem noi. Și azi și mâine, ca și ieri. Oare când vom dărâma și noi zidul/gardul împietrit? Să mai călătorim puțin, psihi-mu!

Paremiologii, și nu numai ei, vor fi observat desigur inversiunea lac-puț din titlu. A fost din partea mea o timidă încercare de adaptare la politica românească de astăzi. Adică: viceversa.

Mihai Minculescu

calendar

16.03.1883 - s-a născut *Carol Ardeleanu* (m. 1949)
16.03.1897 - s-a născut *Margareta Sterian* (m. 1991)
16.03.1913 - s-a născut *Radu Brateș* (m. 1973)
16.03.1933 - s-a născut *Ion Bodunescu*
16.03.1935 - s-a născut *Serafim Saka*
16.03.1936 - s-a născut *Bujor Nedelcovici*
16.03.1986 - a murit *Alexandru Traian Rally* (n. 1897)
17.03.1819 - s-a născut *Alecu Russo* (m. 1859)
17.03.1883 - s-a născut *Urmuz* (m. 1923)
17.03.1913 - s-a născut *Alec Duma* (m. 1980)
17.03.1924 - s-a născut *Alexandru Ivănescu*
17.03.1924 - s-a născut *Pavel Starostin*
17.03.1929 - s-a născut *Micaela Slăvescu*
17.03.1939 - s-a născut *Mihai Ungheanu*
17.03.1944 - s-a născut *Paul Cornel Chitic*
17.03.1946 - s-a născut *Alexandru Deal*
17.03.1948 - s-a născut *Virginia Mușat*
17.03.1964 - a murit *A.I.O. Teodoreanu* (n. 1894)
17.03.1979 - a murit *Emil Vora* (n. 1906)
17.03.1980 - a murit *Traian Lăzărescu* (n. 1904)
17.03.1994 - a murit *Liviu Călin* (n. 1930)
18.03.1823 - s-a născut *C.D. Aricescu* (m. 1886)

18.03.1896 - s-a născut *Alexandru Colorian* (m. 1971)
18.03.1909 - s-a născut *Barbu Brezianu*
18.03.1910 - s-a născut *Ioana Postelnicu*
18.03.1917 - s-a născut *Mircea I. Ionescu-Quintus*
18.03.1921 - s-a născut *Valeriu Anania*
18.03.1926 - s-a născut *Romul Munteanu*
18.03.1936 - s-a născut *Paul Sân-Petru*
18.03.1942 - s-a născut *Eugen Dorcescu*
18.03.1973 - a murit *Demostene Botez* (n. 1893)
18.03.1994 - a murit *Petre Pascu* (n. 1909)
19.03.1865 - a murit *Nicolae Filimon* (n. 1819)
19.03.1895 - s-a născut *Ion Barbu* (m. 1961)
19.03.1918 - s-a născut *George Ciorănescu* (m. 1993)
19.03.1927 - s-a născut *Alecu Popovici* (m. 1997)
19.03.1945 - s-a născut *Viorel Grecu*
19.03.1951 - s-a născut *Carolina Ilica*
19.03.1977 - a murit *Petre Dragu* (n. 1932)
19.03.1979 - a murit *Al. Dima* (n. 1905)
20.03.1830 - s-a născut *Anastasie Marian Marienescu* (m. 1915)
20.03.1872 - s-a născut *Ioan Iancu Botez* (m. 1947)
20.03.1886 - s-a născut *George Topârceanu* (m. 1937)
20.03.1898 - s-a născut *Tr.*

Ionescu-Nișcov (m. 1989)
20.03.1943 - s-a născut *Marius Robescu* (m. 1985)
20.03.1951 - a murit *Artur Gorovei* (n. 1864)
21.03.1849 - s-a născut *D. Ollănescu-Ascanio* (m. 1908)
21.03.1893 - s-a născut *Al. Popescu-Negură* (m. 1958)
21.03.1913 - s-a născut *Emil Zegreanu* (m. 1987)
21.03.1915 - s-a născut *Calin Gruia* (m. 1989)
21.03.1930 - s-a născut *Tiberiu Utan* (m. 1994)
21.03.1975 - a murit *Constantin Fântâneru* (n. 1907)
21.03.1986 - a murit *Horia Panaitescu* (n. 1921)
21.03.2000 - a murit *Mircea Zăciu* (n. 1928)
22.03.1868 - s-a născut *Mihail Dragomirescu* (m. 1942)
22.03.1888 - s-a născut *D. Iov* (m. 1959)
22.03.1903 - s-a născut *Virgil Gheorghiu* (m. 1977)
22.03.1905 - s-a născut *Romulus Dianu* (m. 1975)
22.03.1914 - s-a născut *Ovid Caledoniu* (m. 1974)
22.03.1938 - s-a născut *Anafis Nersesian*
22.03.1954 - s-a născut *Gabriel Chifu*
22.03.1999 - a murit *Valeriu Cristea* (n. 1937)
23.03.1847 - s-a născut *A.D. Xenopol* (m. 1920)
23.03.1882 - s-a născut *Romulus Cioflec* (m. 1955)
23.03.1894 - a murit *Theodor*

Codrescu (n. 1819)
23.03.1904 - s-a născut *Ovid Aron Densușianu* (m. 1985)
23.03.1920 - s-a născut *Radu Lupan*
23.03.1928 - s-a născut *Dăc Tamas*
23.03.1943 - s-a născut *Valentin Ciucă*
23.03.1961 - a murit *Alexandru Busuiocanu* (n. 1896)
23.03.1969 - a murit *Tudor Teodorescu-Braniște* (n. 1899)

23.03.1994 - a murit *Nicolae Țirioi* (n. 1921)
24.03.1921 - s-a născut *Traian Coșovei* (m. 1993)
24.03.1923 - s-a născut *Dane Tibor*
24.03.1925 - s-a născut *Dinu Ianculescu*
24.03.1927 - s-a născut *George Damian*
24.03.1949 - s-a născut *Constantin Zărnescu*

EDITURA PARALELA 45

BELETRISTICĂ

NOI APARIȚII ÎN COLECȚIA FICȚIUNE FĂRĂ FRONTIERE

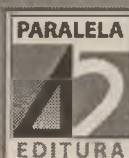
Bohumil Hrabal
L-am servit
pe regele Angliei

Jaroslav Hašek
Efectul muzicii
asupra animalelor

format 10,3 x 19, 296 p., 99.000 lei

format 10,3 x 19, 260 p., 99.000 lei

COMENZI LA:
tel./fax: 0248 - 214 533; 0248 - 631 492
e-mail: comenzi@edituraparelela45.ro
Pentru detalii vizitați:
www.edituraparelela45.ro

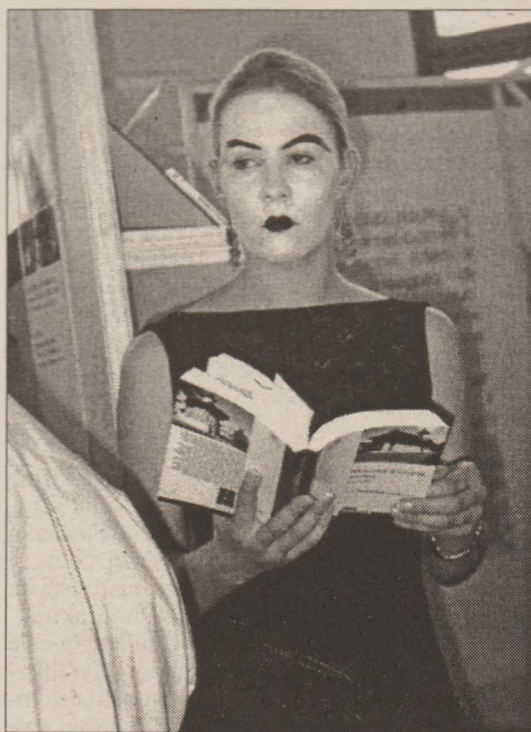
literatură

cronica optimistei

de Ioana Pârvulescu

Cărțile care ne seamănă

Fotografii de Ioana Pârvulescu

AȘA CUM cea mai răspândită metaforă legată de femeie în istoria literaturii este cea a florii, cea mai răspândită metaforă prin care se descrie cartea este cea a *lunii*. Femeia e floare între femei, femeie între flori, frumoasă ca o floare, îmbobocită, corolă deschisă, ofilită, parfumată, vizitată de fluturii de bărbați. Cartea e univers, e creație, microlume, personajele din "universul cel himeric" trăiesc, au un destin, fie el sau nu meritat, autorul e un Creator bun sau rău, ține în mână viețile eroilor săi și își salvează sau își distruge lumea. Multă vreme omul a fost suficient de orgolios și suficient de credincios ca să se compare direct cu Dumnezeu și să încerce să-l imite. Sînt cîțiva poeți din secolul al XVII-lea care-și clădesc în carte mica lor lume în mai puțin de 7 zile, ca să imite marea lume a lui Dumnezeu. Angelus Silesius pretinde a fi scris partea întâi din *Calătorul heruvimic*, alcătuită din 302 epigrame, în patru zile, ceea ce înseamnă, în medie, 75 de epigrame pe zi, fiecare dintre acestea fiind o bucată de lume plină de sens. Cît timp un Dumnezeu a vegheat din cerul omului, scriitorul a vegheat și el din cerul cărții asupra personajelor, controlîndu-le gîndurile, știindu-le intențiile, meandrele vieții și sfîrșitul. Mai tîrziu, cînd cerul omului a rămas gol, scriitorii au început să dea independență personajelor, să afirme că nu le mai știu soarta, că se lasă conduși de ele, că logica și coerența din universul himeric se autogenerază și nu depinde de intențiile autorului. Oricum însă, metafora cărții-lume a continuat să fie valabilă: cum e lumea, așa e și cartea. Liniuța de unire între cele două ar fi înțelegerea. Cînd înțelegi bine lumea cărții înțelegi și lumea lumii și reciproc.

DE ÎNCĂPĂTOAREA metaforă carte-lume s-a abuzat întotdeauna de metafora femeii-floare. Poate de aceea cîțiva dintre bărbații care și-au petrecut o bună parte din viață în preajma cărților au preferat o imagine mai modestă și mai proaspătă: a cărții care seamănă cu femeia. Dar nu despre paginile lor vreau să vorbesc, ci despre o comparație proprie, asemănătoare și totuși diferită, pe care o fac adeseori aproape fără voie. Pentru mine cărțile seamănă perfect cu oamenii, sînt feminine sau masculine, independent de feminitatea sau masculinitatea autorilor. "Cărțile sînt ca oamenii", am scris, acum cîțiva ani, pe coperta a patra a unei colecții de literatură și am dezvoltat comparația pe tema întîlnirii: "Pe

unele le întîlnești la tot pasul, dar nu-ți produc nici o impresie, le uiți imediat. Cu unele te întîlnești de nevoie. Sînt altele pe care îți amintești că le-ai iubit, dar nu-ți mai spun nimic și cîteva care pur și simplu n-au vrut să te iubească..." Fiecare cititor are, din experiență proprie, exemple destule care să ilustreze situațiile livrese de mai sus.

Ideea asemănării dintre noi și cărți continuă să mă preocupe, iar lista de analogii crește pe zi ce trece. De curînd, întîmplarea mi-a servit pe tavă o asemenea afinitate între uman și livresc și anume judecata pripită, neîntemeiată, care lovește în același fel oamenii și cărțile, adică acea atitudine pe care francezii o numesc *méconnaissance*. Am asistat la o discuție în care se emiteau judecăți suficiente și negative asupra unui ins pe care știam precis că nici unul dintre cei prezenți nu-l cunoaște altfel decît din auzite, dintr-o primă și superficială "lectură". Apoi, pe seară, am citit o tabletă a lui Umberto Eco din volumul *Pliculețul Minervei* recent apărut, în care sînt trecute în revistă cele mai mari gafe de lectură ale unor cărți mari, precum și cuvinte disprețuitoare, cînd nu de-a dreptul injurioase, despre tablouri și compoziții faimoase. Savuroasa ta-

bletă se numește *Porcăriia aia de A Cincea*, aluzie la calificativele negative, dintr-un articol publicat despre *Simfonia a V-a* a lui Beethoven: "orgie de larmă și vulgaritate".

Că avem uneori față de cărți antipatii încă de la prima întîlnire, fără să putem să ne stăpînim reacția de respingere, după cum altele sîntem atrași inexplicabil de cîte un titlu sau trăim un adevărat *coup de foudre* (în timp ce alți cititori se întreabă ce-om fi găsit la respectivul op) nu e grav. Calinescu, de pildă, îi sugera lui Ibrăileanu, după lectura în manuscris a romanului *Adela*, să schimbe titlul, care în opinia lui nu avea forță de sugestie, propunîndu-i în schimb *Fanny*, "o mîngiere, un cognomen pentru o fantasmă", altfel, credea, întîlnirea cititorilor cu eroina ar fi ratată. Din fericire, Ibrăileanu n-a ascultat sfatul tînarului confrate. Mai grav este însă felul în care se vorbește despre cărți necitite, creîndu-li-se o bună sau rea faimă nemeritată, exact așa cum vorbim cu toții, adesea, despre oameni pe care nici măcar nu i-am răsfoit, dîndu-le, fără temei, chipuri de îngeri sau de monștri. Între războaie, romanul lui Proust, de pildă, avea o putere de atracție maximă asupra cititorilor români de orice vîrstă, mai ales asupra tinerilor,

care îl terminau dintr-o sorbire și îl reluau cu delicii. Acum, lucrurile stau tocmai invers, cartea îi sperie în special pe tineri, dar nu numai pe ei. Intelectuali care nu au trecut de primele trei pagini din *A la recherche du temps perdu* spun cu toată seninătatea și fără remușcări că e plicticoasă la culme, ilizibilă (paradoxul face că o asemenea afirmație are valoare abia dacă și după ce ai citit o carte). Cînd, în facultate, am primit *A la recherche...* în ediția *poche* de la Gallimard, de la niște prieteni care-și uniseră viețile și bibliotecile, dăruind imediat toate dublurile, am început să citesc primul volum fără tragere de inimă, așa cum îndeplinești o datorie plicticoasă. Mai că eram și eu de acord cu afirmația lectorului care respinsese romanul lui Proust de la publicare (gafă pe care Eco o pune pe primul loc în amintita tabletă): "Poate că sînt eu greu de cap, dar chiar nu reușesc să mă conving că un domn are nevoie de treizeci de pagini pentru a descrie cum se sucește și se răsucește în pat înainte de a adormi". Abia după ce am descoperit cît umor are Proust, cît de nonconformist este și cît de inventiv în portretele lui, ce lume delicat-atroce se naște în fiecare volum, mi-am construit singură o altă imagine a romancierului. Proust din

auzite e greu, e arborescent, e prea subtil pentru a fi ispititor. Proust pe care îl cunoști bine e bun. Proust pe care îl recitești, așadar îl iubești, e pasionant, frazele lui te prind în plasa lor de păianjen, iar subtilitățile lui îți schimbă imaginea lumii. *Jurnalul* lui Sebastian sau cel al lui Jeni Acterian stau măturie. Situația contrară e la fel de plauzibilă: o carte din auzite poate fi pasionantă, citită prima dată pare destul de bună, dar citită a doua oară devine plicticoasă. Prima întîlnire poate fi înșelătoare la cărți ca și la oameni, iar marile prietenii se pot naște și după un eșec inițial. În *Jurnalul* lui Iacob Negruzzi, Maiorescu e descris, după prima întîlnire, ca "un șarlatan înfumurat" și probabil că nici opinia lui Maiorescu n-a fost entuziastă. Din fericire, mai tîrziu cei doi s-au citit mai bine.

ÂRȚILE ne seamănă.

Uneori faima le precedă, iar atunci cînd le cunoaștem îndeaproape ne dezamăgesc. Altelei descoperim că gura lumii le nedreptățește îngrozitor. Ne enervează de la un capăt la altul, le socotim proaste, ticăloase sau sînt o bucurie repetată la fiecare dintre întîlnirile pe care le avem cu ele. Descoperim, contrariu, că, la fel ca oamenii, se schimbă, fac riduri. Sau că par să fi descoperit un elixir al tinereții și noi sîntem cei care îmbătrînim mult înaintea lor. Au urmași, unul sau mai mulți. N-au urmași. Dacă există, urmașii nu sînt neapărat așa cum i-ar fi dorit, cum te-ai fi așteptat să fie. Ne influențează sau ne manipulează. Escrocheria și chiar hoția nu le sînt, uneori, străine. Intră în conflict unele cu altele sau se susțin cu discreție. Au noroc sau ghinion în viață. Ne dau o mîna de ajutor pe neașteptate și fără să le-o cerem. Le cunoaștem din întîmplare sau ne sînt prezentate, recomandate cu insistență. Sînt cîteodată ale noastre, dar nu e obligatoriu să le iubim cel mai mult pe acestea. Spun lucruri care ne pun pe gînduri. Ne iau prin surprindere sau sînt previzibile. Se întîmplă să fie știute de toată lumea, măcar după nume, să fie cărți "publice", asaltate. Se întîmplă să fie din cale-afară de singuratic. Te împrietenești ușor sau greu cu ele sau deloc, le ești fidel sau le trădezi. Le vezi slăbiciunile sau te lași cucerit fără ca defectele lor să te intereseze. Au gust, sînt de prost gust sau dezgustătoare. Sînt guralive sau mai degrabă tăcute și misterioase, sînt raționale sau abisale. Fac parte din viața ta, din familia ta, din grijile tale. Îți lasă amintiri. Sînt memorie. Sînt asemenea oamenilor. ■

Zece ani fără Eugène Ionesco

Onorat public!

“Am nevoie de considerația d-voastră. Ca să mă considerați este foarte ușor. Trebuie, pe de o parte, să mă neînțelegeți și, pe de altă parte, să mă înțelegeți. Până azi, m-ați neînțeles suficient. A venit vremea să mă înțelegeți.”

“Onorat public, apreciază-mă. N-o să-ți pară rău.”

EUGÈNE IONESCO

AM RECITIT de curând aceste rânduri scoase de pe coperta unui volum apărut în 1990, “EU”, la Cluj, la Editura Echinox și prinse cu o pionică pe un raft din biblioteca mea. 1990... ce an! Atunci mi s-a părut pentru prima oară că există tinerețe fără bătrânețe. Că inocența și idealurile durează veșnic și că nimeni nu le poate uci-de în vreun fel sau altul. Că există solidaritate, spiritualitate, zbor, că miracolul este palpabil, tangibil. Că răul poate fi strigat și alungat, ca în slujba Sfântului Vasile, de peste tot. Și în primul rând din noi, din fiecare. O nai-vitate vecină cu prostia, spun astăzi. Nu mă mai aude nimeni. Doar eu. Și mă îngrozesc. Mi se pare că m-am întors, din nou, ca în basm, într-un timp urât, uscat de neputințe și vanitate. Că am îmbătrânit o sută de ani în acești paisprezece ani. Și că totul a fost un vis. Atunci, în 1990, se putea orice. Nu mi s-a părut, de pildă, deloc absurd ca Eugène Ionesco, integrat Europei și culturii ei, să scrie un mesaj superb, în limba română, adresat direct unor români frumoși, susținând protestul lor, și semnând scrisoarea simplu și tandru, “Golan”. În noaptea aceea n-am dormit. Un spirit mare și ludic care ne înțelegea pe noi, neînțeleși și care alesese să ne spună asta. Lucruri aiuri-toare s-au întâmplat atunci. Și nu vreau să mă gândesc decât la sublim. În Aula Universității i-am privit și i-am ascultat, de la cîțiva metri, pe Monica Lovinescu și pe Virgil Ierunca. Cîta fragilitate în spatele forței, verticalității spirituale de esență pură. Și ea ludică... Atunci l-am văzut în carne și oase pe Sergiu Celibidache, atunci s-au întors Andrei Șerban, Vlad Mugur, Lucian Giurchescu, Iulian Vișa, atunci l-am cunoscut pe Silviu

Purcărete, atunci i-am văzut la București pe Peter Brook, pe Antoine Vitez... Atunci a fost și frumos.

Atunci teatrul românesc își întindea, ca un păianjen meticulos și harnic, pînzele. Noi și noi forme incitante. De atunci am început să călătoresc legal pe necuprinsul acesta tulburător care este teatrul. Călătorie care mi-a oferit experiențe fundamentale, maturizarea și cele mai minunate prietenii. Fără de care astăzi aș fi săracă și goală.

Se împlinesc zece ani de cînd Eugène Ionesco nu mai este. Vestea morții lui am primit-o într-o sală de teatru – ce bizar! ce coincidentă! – la Sibiu. Se juca o piesă a lui, “Regele moare” – ce bizar! ce coincidentă! – un spectacol al regizoarei Beatrice Bleonț, invitat acolo la Festival. Acum două săptămîni am plecat cîteva zile din București și într-o gară pustie am găsit numărul la zi din “România literară”. Eram singură pe peron. Ningea. Am răsfolit în grabă revista, ca să mă salut iute cu toți colegii mei. Ochii mi-au căzut pe un chenar negru. Rodica Ionesco murise... Omul care l-a acompaniat toată viața. În gara aceea în care ninsoarea-mi umezea obraji – și care nu era departe de Sibiu – mi-am dat seama că deja s-au dus zece ani de cînd o forță uriașă a cuvîntului a dispărut, s-a mutat în altă parte. În ‘90, cortina de fier s-a ridicat și în spațiile ei au apărut marile personalități la care accesul ne-a fost interzis.

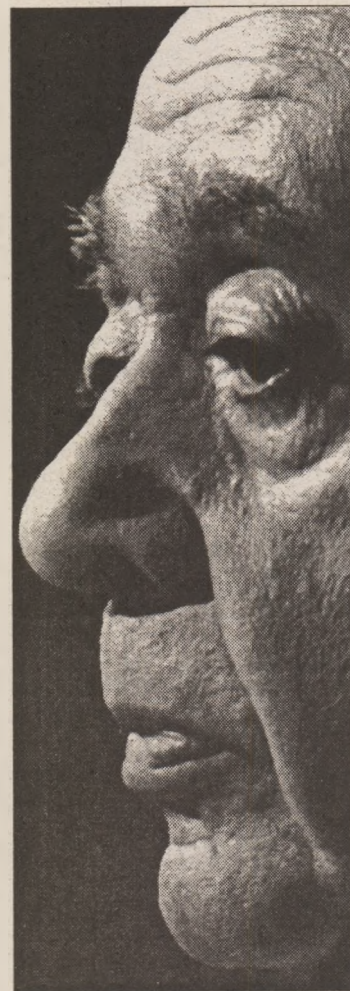
Fiecare dintre noi are, depozitate în memoria lui afectivă, unul sau mai multe spectacole care îi populează realitatea și ficțiunea, diurnul și nocturnul. În ce mă privește, unul dintre acestea este și “Cîntăreața cheală”, în regia lui Tompa Gabor la Teatrul Maghiar din Cluj. Premiera a avut loc pe 13 februarie (ziua lui Alexandru Dabija) 1992. Vlad Mugur n-ar fi dat în viața lui o reprezentare într-o asemenea dată, în gama ritualurilor de superstiții neîncăpînd vreodată așa ceva! Lui Tompa i-a purtat noroc. În cei trei ani care au urmat, spectacolul s-a jucat de 108 ori în România și în lume. Cînd a avut ultima reprezentare, am fost la Cluj. Lipsa de comunicare, predilecția către discursul vid, gama largă a șabloanelor de limbaj – iată cîteva din temele teatrului

lui Ionesco. Amalgamul de situații, de tipologii și de expresii absurde, caracteristic preocupărilor unui anumit teatru contemporan, găsește la Tompa o rezolvare aproape ideală, într-un spectacol riguros, perfect. Lumea piesei lui Ionesco este văzută ca un mecanism învîrtit cu cheia. Personajele seamănă cu niște păpuși gigantice, mișcîndu-se și vorbind sacadat, automatic. Întreruperea dialogului pare ca o sincopă în funcționarea acestor automate, ca și cum cineva ar fi uitat să răsucească cheia. De fapt, spectacolul este o coregrafie mecanică, într-un spațiu care sugerează cutia teatrului de păpuși sau cutia în care copilul își azvîrle jucăriile. Povestea absurdă a soților Smith și Martin pare inventată de aceste păpuși mari, care se scoboară noaptea din rafturile unde fuseseră aliniate, spre a se juca, amuzîndu-se de “libertatea” lor și grăbite de presiunea unui timp necunoscut ca durată. Și dincolo de care ele nu mai există. Cum se poate opri morișca mișcărilor, gesturilor, vorbelor fără sens și totodată reglate ca un ceasornic? Numai dacă voit sau din întîmplare, mecanismul se dereglează. Așa se întîmplă și în spectacolul lui Tompa Gabor. În final, timpul păpușilor începe să curgă de-a-ndoaselea. Întregul spectacol se derulează exact invers, concentrat doar în opt minute. Odată încheiat ciclul, păpușile revin la locul lor. Pauză. Liniște. În orice moment, ele pot să-și reia jocul de la capăt. De la care capăt? Asta n-are nici o importanță. Cînd Silviu Purcărete a deschis prima stagiune ca director al Centrului Dramatic Național de la Limoges, în 1996, primul spectacol a fost cu “Cîntăreața cheală” a lui Eugène Ionesco, în aceeași concepție regizorală a lui Tompa Gabor și în aceeași imagine scenografică semnată de Kotayi Judith.

Cam în aceeași perioadă de după ‘90, tot la Cluj, dar la Teatrul Național și tot după un text de Ionesco, “Lecția”, regizorul Mihai Măniuțiu găsea o rezolvare extrem de interesantă, la care, deși am citit de multe ori piesa, nu m-am gândit niciodată. De fapt “Lecția” profesorului de engleză nu mai este una de limbă, ci una de ideologie politică. Iar direcția învățării nu este occidentală, ci comunismul răsăritean. Exact ce trăisem zeci de

ani cu gluga pe ochi. Pe o scenă redusă ca spațiu, dominată de un panou imens, ca o tablă de școală, învățarea seamănă cu o înregimentare. Fanatismul profesorului crește, crește și explodează în final. Profesorul scrie, pictează pe panoul-tablă de școală, cu vopsea roșie, cu un enorm condei-pensulă, sloganele și însemnele comunismului. Delirul este total. Profesorul este un maniac ideologic care își contemplă propria operă și victimele produse de ea. Nu de mult, acum doi ani, regizorul Victor Ioan Frunză crea o bijuterie de spectacol la Teatrul Maghiar din Timișoara. Într-o sală studio, de intimitate a unei clase de școală de început de secol XX, plină cu bănci vechi de lemn, cu loc sculptat pentru calimara, sîntem așezați noi, spectatorii. Elevii unei lecții de engleză, o lecție deschisă, în care crimele se petrec într-un fel la vedere, sub ochii noștri îngroziți. Teroarea dogmelor absurde, a formelor goale, false și intolerante face victime. Cine nu-și însușește ca la carte spiritul aberației este ucis. Pledoaria regizorală a lui Frunză, ținută în decorul Adrianei Grand, este un fel de abc al dictaturii, al intoxicării minților și sufletelor care pier, care nu mai pot privi libertatea și miracolul naturii de dincolo de fereastră. Care nu mai pot ieși din prizonieratul îndotrînarilor de orice fel. Omorîrea creierului o precede pe cea a corpului. Ca spectator, trăiești acut spaima morții. Habar n-ai cine urmează. Ce elev din bancă este strigat la “lecție” și nu se mai întoarce. Și asiste la execuția lui. Și nici nu știi dacă nu-ți vine rîndul. Dacă nu ești poftit să simți învățatura pe pielea ta, să devii tu protagonistul acestui spectacol.

TOT așa n-am să pot uita sentimentul Apocalipsei construit tulburător de Vlad Mugur. La Teatrul Maghiar din Cluj. (M-am întrebat de ce oare numărul spectacolelor valoroase pe texte de Eugène Ionesco este dat de teatre maghiare, amintite mai sus. Nu știu să răspund. Poate rigoarea...) Și pe cel al neputinței. Care nu vine doar din vîrsta biologică. Bătrînul și Bătrîna nu trebuie să aibă neapărat zeci și zeci de ani ca să fie închiștați, devastați și manipulați de tot felul de sfori, ca să fie orbi, ca să nu priceapă nimic din lumea în care trăiesc, nimic din ce li se întîmplă. Devitalizarea. Uscăciunea din noi. Aceasta este Apocalipsa cea mai teribilă. Cea din interior, care ne surpă cum se surpă pereții sufletului, ai casei, ai oricărei relații. Cu sinele sau cu celălalt. Ce sîntem astfel? Ce ne arată Vlad Mugur. Niște pești într-un acvariu fără

apă. Dăm din buze ritmic. Pînă cînd?

Onorat public! Intenția mea nu a fost să epuizez epic mon-tările pe textele lui Ionesco. Am făcut o selecție, subiectivă. Am mai văzut și “Lecția” lui Horațiu Malăele, și “Regele moare” al lui Frunză, și “Rinocerii” lui Laurian Oniga. Și altele... Am scos din memorie imaginile pe care le port cu mine în mod semnificativ, în semn de prețuire și omagiu față de Eugène Ionesco, față de artiștii care l-au regizat, l-au jucat. Mă plec astfel în fața unei personalități și a unui spirit ludic, în fața celor care au încercat decodări, în fața celor care l-au tradus, în fața traducătorilor Dan C. Mi-hăilescu, Vlad Zografi și Vlad Russo, în fața lui Gabriel Liiceanu și a Editurii Humanitas, în fața celor care au adus în viața mea un mare “Golan”. Am făcut tot posibilul pentru dumneavoastră, cititorii noștri, ca să citiți despre ultimele și cele mai recente producții Ionescu. Textul lui George Banu este tulburător. Ca și succesul lui Tompa Gabor de la New Castle cu “Noul locatar”. V-am oferit pasaje din cronici importante, din publicații prestigioase. Închei acum cu ultimele două replici din “Noul locatar”:

“Al doilea hamal: N-aveți nevoie de nimic?”

Vocea Domnului (după un moment de tăcere): Mulțumesc. Stingeti lumina cînd plecați.”

Marina Constantinescu

Zece ani fără Eugène Ionesco

Regele moare la Teatro de La Abadia

SUNT piese celebre, parabole esențiale, pe care le purtăm cu noi, fără a le vedea împlinite pe o scenă ca și cum ele i-ar rămâne definitiv străine. Piese ale minții... *Viața e vis* a lui Calderon de la Barca face parte dintre ele. E istoria lui Segismundo închis într-o celulă în urma profețiilor ce au înspăimântat pe regele tată, dar, la un moment, moștenitorul e eliberat și instalat pe tron pentru a verifica prezicerile ce, din păcate, se confirmă. Și atunci, tiranul de o clipă, intermișiat din nou, cade pradă unei perplexități extreme: unde e adevărul? *Viața e un vis*? Spectacolele m-au decepționat mereu pînă în seara în care la Odéon, în inima Parisului, un regizor spaniol refugiat în Germania sub franchism, José Gomez, propunea soluția scenică, în fine satisfăcătoare, enigmei calderoniene. Pe platou se înalță un turn "metafizic", asemeni celor din tablourile lui De Chirico, turn imobil și suspendat la baza căruia apărea o lumină stranie. El reunea într-o imagine unică pușcări și palatul ce deveneau astfel similare. Spații identice care accentuau confuzia și legitimau panica protagonistului. Enigmatică experiență onirică. Numele lui Gomez rămîne pentru mine legat de această revelație a unei piese ce o credeam de nejuțat. E suficientă însă o reușită pentru a infirma eșecurile.

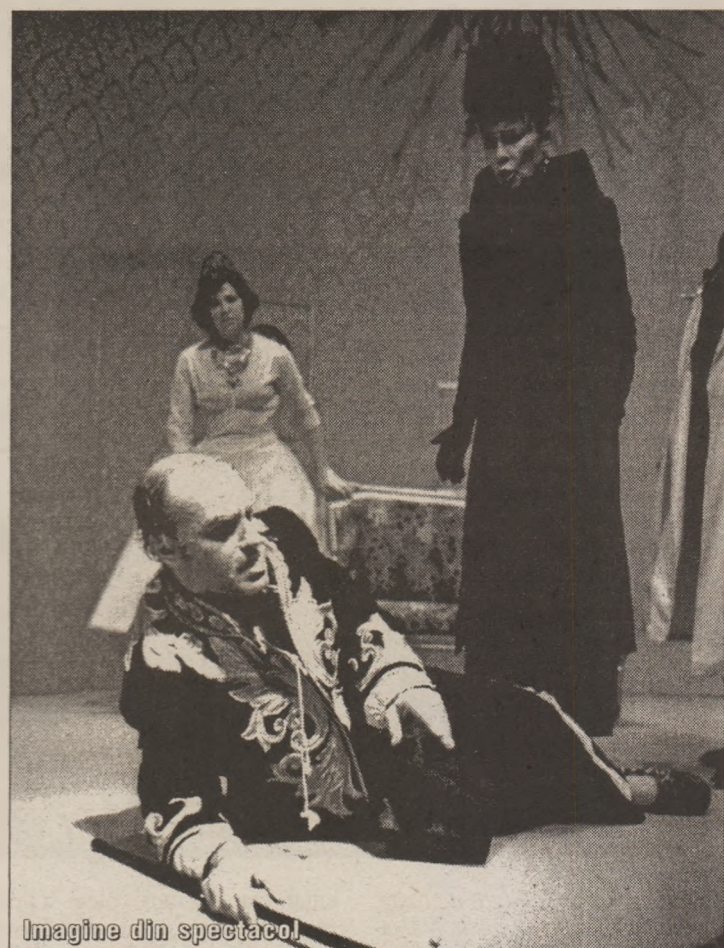
Recent, telefonul sună și o voce caldă, directă, îmi transmite un mesaj: "José Gomez

s-ar bucura să veniți la Madrid pentru a-i vedea *Regele moare*". "E piesa lui Ionesco care-mi place cel mai puțin. Atîtea discursuri și nici un secret. Doar panica guralivă a unui înspăimîntat de moarte. Prea multe mărturisiri, prea multe vorbe". Amintirea lui Calderon m-a convins pînă la urmă să fac voiajul și astfel am descoperit cum Gomez, din nou, găsește răspunsul la o enigmă scenică. De astă dată *Regele moare* nu mai e doar o monotonă, nesfîrșită plîngere. Excluzind toată panoplia barocă a unei monarhii derizorii, piesa începe într-un salon burghez tapetat în roz, unde o bandă de persoane petrec bînd șampanie, disimulîndu-se în spatele unor măști de carnaval, dansînd. Spațiul nu e realist, ci deschis, ondulat și dinamic: o cameră șerpuitoare ce evocă și nu descrie un bal burghez. Cînd petrecerea se termină, proprietarii angajează un mic joc erotic pentru ca apoi soția să se retragă și să revină travestită în prostituată de bordel. Astfel Gomez trece de la Ionesco la Genet din *Balconul* unde personajele notabile adoptă însemnele figurilor mitologice: episcopul, generalul, matroana... Sub acest semn va fi pus *Regele moare* la Teatro de La Abadia din Madrid: funcțiile monarhice nu sunt decît proiecții.

Soția și bărbatul fac dragoste cu o pasiune violentă - delibatat teatrală - pînă cînd spasmul sexual se convertește în spasm cardiac. Infarct. Telefoane. Doctori. Iminența morții e evidentă. Béranger își abando-

nează fracul de recepție pentru a apărea, bolnav sub supraveghere constantă, într-o simplă cămașă de noapte. El se agită printre dopuri de șampanie, între o canapea și un fotoliu, avînd la un moment dat dreptul la o tunică regală, accesoriu pasager, și, citație ironică, la un baston a cărei măciulie e un rinocer. În panica ce-l cuprinde se închipuie rege înconjurat de soții și amante de asemenea înalte în grad. O lampă modernă, cu brațe fine, la început se rezumă la funcția ei cotidiană pentru a începe apoi să se învîrtească nebună sugerînd mișcarea astrelor ce agită mintea tulburată a muribundului. Astfel spectacolul pune concret în evidență ceea ce atît de clar se afirmă în text: un burghez, un om banal, speriat și panicat, tipă. Béranger nu e rege, ci se visează în rege. "Anumite vise puternice se aseamănă stărilor intermediare dinaintea morții" spun tibetani pe care îi citează Gomez și din care el se inspiră: de la Calderon la Ionesco, visul îl preocupă.

TÎNĂR fiind, o carte m-a marcat: *Laocoon* de Lessing. El distinge acolo între cei ce-și interzic să exprime durerea ca romanii și cei care ca grecii îndrăznesc să o facă fiind convinși că astfel se eliberează fără a-și degrada demnitatea. Spectacolul lui Gomez restituie acest curaj grec al strigătului ce nu mai are aici nimic retoric sau mizerabil, strigăt ce se asumă. Și astfel Béranger capătă aici o dimensiune pe care nici un alt spectacol n-a obținut-o. Strigă-

Imagine din spectacol

tul lui Laocoon. Autenticitatea provine tocmai din excluderea semnelor monarhice căci ambalajul factice dispare pentru a impune monologul uman al spaimii. Aici, lipsit de orice aură sau prestigiu, Béranger pare asemeni lui Everyman, din moralitatea medievală. E un om... un om ce sfîrșește gol. Așa traversează el scena fără a o părăsi însă, căci, înainte de a ajunge în culise, se prăbușește și peste el cade, ca o placă de mormînt, canapeaua roșu și aur a salonului burghez. Imagine memorabilă unde se reunesc semnele condiției burgheze și nuditatea esențială a omului. Pînă și în momentul ultim nu ne liberăm deplin.

A doua zi, înaintea plecării, la Prado, redescopeream cum

Goya a început ca pictor senin și ludic - totul e lumină! - pentru a sfîrși în obscuritatea unei disperări ce deformează chipurile, holbează ochii, devastează corpurile. E ceea ce a pictat el în anii ultimi pe pereții celebrei "camere a surdului". Ionesco și el a urmat același drum care l-a condus de la *Cîntăreața cheală* la această "cameră a surdului" care e *Regele moare*.

George Banu

P.S.: O mică istorie borge-siană. Velazquez decide într-o zi să facă portretul sclavului său metis. Dar cînd termină tabloul, pictorul își eliberează sclavul, căci artistul a văzut în el ceea ce stăpînul nu văzuse. Pictorul credea și respecta adevărul ce i l-a revelat "ochiul artei".

**Ți-e sete
de cultură?
Bravo!**

**Te aștept la
cafeneaua literară**

marți, miercuri, joi, vineri: 10³⁰ - 18³⁰

**băutura - discount 25%
cărțile - gratis**

la parter, în expoziția dedicată artelor vizuale.

MIERCURI, 24 martie

Dialogurile Academiei Cașavencu
moderator: I. T. Morar

19⁰⁰

JOI, 25 martie

Teatru: *Ich bin Ofelia*
cu Coca Bloos, Peter Sarosi
regia: Sorin Militaru

20⁰⁰

VINERI, 26 martie

Concert rock live:
Adrian Berinde & 4-Given

20³⁰

Discotecă - Muzica anilor '80

2

4⁰⁰

SÎMBĂTĂ, 27 martie

Festivalul de muzică "Prometheus Live"
în colaborare cu Radio România Tineret

21⁰⁰

Petrecere cu premii Jidvei

24⁰⁰

DUMINICĂ, 28 martie

Concert jazz live: Boogif & Joe

20³⁰

MĂRȚI, 30 martie

Quartet de coarde - Quartet Nova

20⁰⁰

MĂRȚI-JOI 19⁰⁰-21⁰⁰ discount 25%

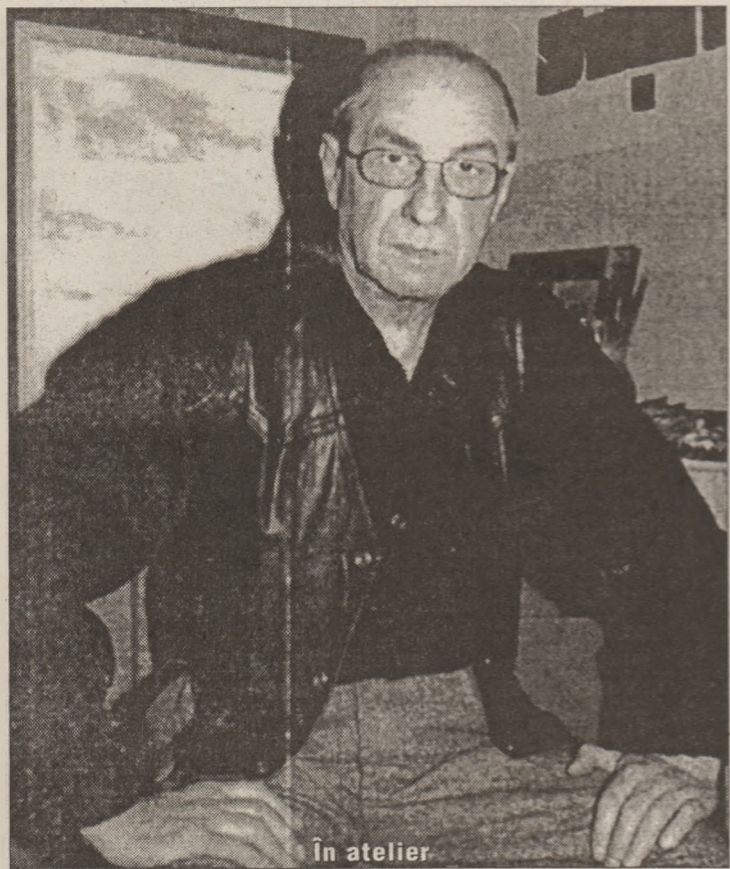

**CLUBUL
PROMETHEVS**

FUNDATIA ANONIMUL

Piața Națională Unirii 3, 4, sector 4, București
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

În atelier

Vasile Iancu: - *Întîi de toate, mulți ani unui neliniștit Vărsător. Cum e să privești înapoi?*

Val Gheorghiu: - E teribil de neliniștitor. Dacă n-ar exista cifra asta, 70,... recapitularea ar fi chiar amuzantă. Din unghiul cifrei însă, etapele par dramatice, par niște zbateri: pentru ce? pentru glorie? pentru eternitate? (cimitirul din Iași se și numește "Eternitatea", brrr!). Curios: anul trecut, cînd aveam 69, cifra nu mă înspăimînta, 70, însă... Nu vreți să schimbăm subiectul?!

- *Într-una din discuțiile noastre din acest atelier de pe Armeană, Val Gheorghiu îmi povestea despre gimnazistul din orașul în care mai bine de jumătate din populație era evreiască. Cum a perceput copilul, apoi adolescentul Gheorghiu Valerian din Dorohoi această realitate? Care nu mai există. A influențat ea într-un fel mentalitatea artistului/intelectualului de mai târziu?*

- Îmi vine să spun, abrupt: rău e că nu mai există. Conviețuirea noastră, atîta amar de vreme, cu evreii era un dat al destinului, pe care, după cîte știu, nimeni din orașeni/ din sătenii limitrofi Dorohoiului nu-l puneau în discuție. N-am auzit niciodată pe cineva care să aibă ieșiri... xenofobe în chestiune. Pînă într-o vinătă înserare. Cînd - îmi aduc precis aminte - am văzut gonind pe străduța noastră un biet evreu cu biata lui cotiugă, cu bietul lui cal. Unde fugea ca speriat de moarte? Se-auzeau împușcături. Ieșiți la poartă, noi, cei din casă, nu aveam să aflăm, stupefiați, decît după ani și ani, ce se întimplase atunci cu adevărat.

Dacă m-a influențat pomenita conviețuire? Sigur m-a influ-

ențat. După război, colegi și prieteni mi-au fost nu numai românii, ci și evreii. Care, mă rog, erau cumva altfel: deșteptăciunea lor un pic cam ritoasă, dar autentică, corectitudinea în relația cu *celălalt*, oricare ar fi fost, cultul camaraderiei, al prieteniei, toate astea mi-au incîntat adolescența. Cu urmări dintre cele mai benefice în felul de a vedea lumea. Lumea artelor. În care virtuozitatea unui Victor Brauner, descoperit... pe viu, într-o compoziție copleșitoare, la Muzeul de Artă Modernă din Paris, nu putea face loc nîcicum - așa cum n-o făcuse în cazul atîtor vîrfuri *evreiești* ale modernității plastice - eventualei rezerve etnice.

- *Cînd a descoperit Val Gheorghiu că în Dorohoi a trăit Enescu ce venea din natalul Liveni, că la Miorcani veneau, la conac, Pillații și neamurile Brătienilor, că în 1928 apărea în nordicul oraș o revistă de avangardă "unu" (transferată apoi la București de medicul fondator Sasa Pană), cînd ați aflat că din tîrgul Herții pornea în lume un Benjamin Fondane, care evocă în "Privești" splendorile agresive ale tînului? Au avut acestea vre o înfrînire asupra artistului?*

- Mama mea a dansat cu Enescu, la horă, la Liveni. Cu Georges, revenind mereu, din depărtările studiilor sale, în raiul multiubitului său tată. Care-și puneau marea ogradă a conacului la dispoziția tinerilor din satele învecinate (și Dragulea mamei mele), sugerînd parcă, premonitori, farmecul viitoarelor "Rapodii". După ani, ai mei, într-o înmiresmată seară de mai, s-au îmbrăcat elegant ca să ajungă la Tribunal (în care lucra tatăl

Val Gheorghiu:

Pictorul care nu exersează zilnic nu e pictor

meu), pentru recitalul de-acum celebrului Enescu. Revenind periodic în Dorohoi. Eu însumi l-am văzut, în 1947, ieșind, într-un asfințit, prevestitor, din alba casa dorohioiană, spre o Moscova ce avea să-i curme pentru totdeauna reîntoarcerile. Era în costum negru: de concert? de doliu?

Nici în anii filologiei mele ieșene - în plin stalinism/ post-stalinism - nu aveam să știu prea multe despre Pillat, "unu", Fondane. Frivolitatea vîrstei, placată pe prohibițiile de tot felul (printre ele, decisiv, accesul la fondurile speciale ale bibliotecii Universității) aveau să-mi întîrzie enorm informarea. Tirziu de tot, cînd, culmea!, de-acum "trădasem" filologia în favoarea picturii, curiozitatea (sistematică) a recuperat, tenace-facultativ, nefericitele întîrzieri.

Dacă într-o primă etapă a picturii mele/ scrisului meu, sugestiile agresive ale unui Pillat, Fundoianu au contat mult (primul meu volum de însemnări se numea "Arlechin în iarbă"...), brusc, o data cu delimitarea netă de dulce lirismul local, tonul general s-a modificat radical, recordarea la modernitatea momentului - dincolo de dificultățile de informare, de confruntare directă cu Occidentul - a însemnat situarea definitivă în formula care - vreau să cred - m-a singularizat.

Dar... dar... trecînd recent, după jumătate de secol de absență, prin Dorohoi, descoperirea unui bust Pillat în fața fostei, impozantei prefecturi județene, m-a dus brusc în acea lume armonic-binecuvîntată, cu care, din păcate, nu mă voi mai întîlni.

- *În preajma Dorohoiului, au existat două așezămînte de mare importanță în formarea intelectualilor locului: Școala Normală de la Șendriceni și Liceul Bașotă de la Pomirla, unde director a fost, o vreme, Samson Bodnărescu, prietenul lui Eminescu, cel care i-a și oferit găzduire poetului. Se spune chiar că un tei din ograda școlii a fost sădit de Eminescu...*

- De la mine, de-acasă, Șendriceniul era la doi pași. Îi făceam adesea, însoțit de alții de-o teapă, ca un fel de profană inițiere. Știam ce e acolo, știam, vag, ce reprezintă școala, dar, mai ales, știam ce frison producea asupra băiatului de-atunci apropierea de clădirea aceea îmbrăți-

șată de pădure. Alexandru Zub, fostul meu coleg de promoție universitară, eruditul istoric de azi, diagnostichează exact (în cartea de dialoguri cu Sorin Antohi, *Oglinzi retrovizoare*) tipul de școală pe care a și urmat-o, în sensul unui rousseauist, lucrînd sub deviza: "Duceți-i pe copii în natură și faceți-i oameni!". Atît de în natură erau elevii școlii, încît trebuiau să-și asigure proviziile singuri, muncînd pămîntul, grădina și făcînd muncile necesare unei gospodării. Ideea era ca Școala normală să dea nu numai oameni cu știință de carte și... deținători de mape, absolvenții trebuiau să știe să facă de toate, inclusiv să cînte la vioară sau la un alt instrument. De altfel, vizualul ce eram a reținut, în plastice detalii, pînă azi, incîntătoarele serbări pe care cei de la Șendriceni le dădeau, de sărbători, în Dorohoi.

- *Dar liceul la care învăța Gheorghiu Valerian ce prestigiu avea? Se pare, unul recunoscut...*

- Am mai prins cîțiva profesori care veneau din acea Românie armonioasă și, deși înduraseră mult după venirea neisprăviților la putere, aveau perspicacitatea de a se menține în condiția lor dintotdeauna, lăsîndu-ne cele mai durabile amintiri.

Integru profesor Florea, de științe naturale, mereu cu frica de-a fi ridicat noaptea din pat, mi-a... comandat (făcîndu-mi cu ochiul) o serie de portrete din tagma lisenkmiciuriniștilor de renume mondial, care să dea bine în laboratorul și el des... vizitat de aceleași otrepe ale noului regim.

Tot așa, după jumătate de secol, revenind, pentru jubileul promoției, mi s-a strîns din nou inima regăsînd, în nișa eroică de la intrarea în Liceul Grigore Ghica, și numele fratelui meu, și el fost elev aici, căzut lîngă Odessa și peste al cărui mormînt trecuse plugul bolșevismului expansiv.

- *În marginea Dorohoiului, dănuie un sobru monument de artă medievală, biserica Sfîntul Nicolae, ctitoria lui Ștefan. A avut el, cumva, ecou în arta viitorului pictor?*

- Subiectul mă privește aparte. Nu însă ctitoria dorohioiană a voievodului avea să hotărască momentul deciziei mele stilistice, cea definitivă, ci vizitarea, în 1968, a minăstirilor bucovinene.

Debutasem în 1961, iar ulterioarele apariții expoziționale nu reușeau să și numească un stil. Miracolul avea să se întîmple,

Debut în Bienala de la Dalles (1968)

interview

așadar, brusc, în urma inițiativului periplu din 1968. E greu de susținut că o frescă de expresie canonic-bizantină poate determina o structură compozițională modernă (căreia i-am și rămas fidel). De încercat. Numai și preluarea tentei plate din fresca veche, punerea ei în serviciul compoziției moderne, ar fi cvasisuficientă pentru posibilă motivație. A fost deci suficientă această minimă sugestie de ordin formal, pentru ca întreg eșafodajul unei picturi – ce s-a vrut permanent sincronă cu tonul mondial al momentului – să tindă, tenace, la singularizare. E dificilă, cred, depistarea... sursei fără această, necesară, mărturisire. O fac, de fiecare dată, cum au făcut-o, la rîndul lor, artiștii moderni ai secolului, nevoiți să se explice.

- Ce vreau să sugerez cu aceste întrebări... dorohoiene: că nici un artist al culorii/ al cuvîntului/ al sunetului nu vine din... neant.

- Sigur. E un spațiu matricial din care venim și, oricît am fi de sobri în a nu da voie nostalgiei locurilor natale să ne edulcoreze radicalul demers modern, sevele primordiale ne hrănesc într-un fel sau altul, conștient/ inconștient, traiectoria.

- Cînd și-a dat seama tînărul Gheorghiu că va deveni pictor? Venise la Filologia ieșeană din impuls propriu sau sugestionat?

- Aici, în acest punct, trebuie, într-adevăr, căutată și găsită drama care mi-a marcat destinul. E o genă de care am... beneficiat. Tatăl meu fusese elev al Școlii de Arte și Meserii din Copou, așezămînt serios, care răspundea cerințelor unei Români ce se moderniza. Înclinație deci și spre frumos. Și alții, din familie, aveau aceleași îndemînări. Mizgăleam de mic, iar în timpul liceului trecusem deja la ustensilele pictorului profesionist. Cu ele am și venit la Filologie. Accident biografic: cînd terminam liceul, în 1952, tatăl meu se prăpădea. Academia de Artă de la Iași – aproape centenară – fusese desființată, se trăia în lipsuri teribile, ca să merg la București sau la Cluj era o imposibilitate, singura soluție la îndemînă era să fac, totuși, o facultate. A fost Filologia.

(Lîngă tuburile de culoare, liceanul nota pe foi liniate matematic vorbe... vorbe... vorbe; à propos, nici acum nu pot scăpa de coșmarul examenelor de matematică.) Mai nimeni din colegii filologi nu-și imagina că insul aerian-longilin o șterge de la cursuri ca să-și termine cartonul început. Am și.. trădat, pînă la urmă, filologia în favoarea subcontinentului pictură. Ca-n vechile pliante biografice, și-ntrale mele există expresia: studii libere de pictură.

Această fortuită libertate s-a

Portret al artistului în tinerețe

înstăpinit în însăși gestică picturală: oferta mea stilistică se consuma într-un climat - onorabil oricum, cu maeștri de netăgăduită onestitate - dar tribut, ca și-n literatură, unui discreționar-orgolios lirism local, descinzînd dintr-un canon... naturist, dacă nu chiar sămănătorist. Acum, cînd lumea aceea a dispărut și cînd, convulsiv, își face loc alta, agresiv "alternativă", chiar propriu-mi modernitate, deranjantă cîndva, pare, probabil, vetustă. De văzut...

- Ați trăit mulți ani din scrisul jurnalier; ați fost redactor pentru arte la "Cronica", în același timp perseverent colaborator al altor săptămînale de cultură; astăzi încă deținător de rubrică... acidă la cel mai citit cotidian ieșean. Ce relație există/ poate exista, în ultimă instanță, între pictură și scris? Există una?

- Nu. Nici una. Cel în a cărui ființă se întîlnesc aceste două fapte, la fel de orgolioasă fiecare, trăiește drama. Mi-am asumat-o dintru începuturi și, cochetînd, un pic retoric, cu tensiunile ei, am încercat, ocazional, s-o și circumscriu. Pictura - Scrisul. Sînt naturi atît de diferite, încît nici cel mai confient comper nu va nutri speranța unei adevărate logodne. A spus-o, ritos, Ortega y Gasset: "Istoricul artei trebuie să urmeze alte metode decît istoricul literar și cel

al gîndirii. Trebuie să ne vorbească despre oameni care nu vorbesc. A fi pictor înseamnă a te hotări la muțenie". Și cine a simțit-o mai bine, pe propria-i piele, decît cel ce a îmbrăcat amîndouă pieile? Sau (în regie proprie): cele două ființe, sălășluind sub același acoperămint, sînt două persoane foarte simandicoase care, ca Voltaire cu bunul Dumnezeu, se salută, dar nu și vorbesc. Limbile sînt diferite.

Ar fi oșios să continui a mă înfunda în hățiturile chestiunii. Prefer să rămîn (măcar de data asta) mutul de care vorbește Ortega. Dar (neputîndu-mi reprimă un puseu împăunant) îl citez pe sagacele Pavel Șușară care, onorîndu-mă recent (ocazie aniversară) pe România Cultural, a distins: "Am admirat/ admir la el această capacitate de a trăi în două planuri, cu elementele specifice ale limbajului în care se exprimă și neamestecînd în mod fraudulos disponibilitățile pe care le are".

Încolo, oamenii picturii și ai scrisului se întîlnesc, slavă domnului, în spații cît mai ademenitoare, randevuurile lor fiind realmente profitabile.

- A propos: ați mai prins ceva din vechea, fasimoasa boemă ieșeană; ce-a mai rămas din ea?

- Mai nimic. Miezul acelei boeme era birtul, locanta, bodega, restaurantul. Acolo se puneau

lumea la cale (...dar și în combinațiile galante). Toate au dispărut o dată cu trăsurile. Și cu musicalii lor. Generațiile de-acum întrețin o cu totul altă boemă, dacă boemă se mai poate numi sumarul party la o cola, la o țigară, la o "iarbă".

În ce mă privește, din lumea aceea buimacă, devenită și mai buimacă în comunism, am mai păstrat doar apetitul deambulărilor fără țintă, al baterii nocturne a trotuarelor, al opririi, din loc în loc, în cite-o bodegă obscură, la o cinzeacă expresă (madlena mea), într-un tehu schimb de vorbe-n doi peri. Sau, funambulesc de-a dreptul, cu Mihai Ursachi spre ranch-ul lui bizar, peste dealuri, la locul numit chiar "Doi peri".

- Să revenim la proza pe care ați scris-o ("Arlechin în iarbă", "Viața în teleferic", "Madona cu gîtul lung", "Viețile după Vasari", "Măntorc în Bermude", din cite știu, cu bună primire critică); mai scrieți proză?

- Oricît de nu știu cum ar/ mi-ar suna, trebuie să admit că i-am pus capăt. Din citeva motive. Unul - și cel mai... comod - ar fi timpul. Cu atît mai mult, cum spuneam, cu cît cifra 70 mă cam înpăimîntă. Obligîndu-mă să fiu tot mai parcimonios cu ce mi-a mai rămas. Pictura, lucrul zilnic la atelier, nu-mi mai îngăduie... dezertări. Le făceam cu o frenezie sistematică: fugeam, o săptămînă, la Cumpătu și măntorceam de-acolo cu o nuvelă. Nu o mai pot face. Pictorul care nu exersează zilnic, în felul violonistului, nu e pictor. *Violon d'Ingres*. Diagnostic... subțire ce mi se puneau adesea, parsiv, de cei care chiar credeau asta. Eu știind prea bine că nu-i așa. De altfel, cu primirea, în 1968, în Uniunea Artiștilor Plastici, cu apariția, în 1985, la Editura Meridiane, a albumului-monografie, din seria Artiști Români Contemporani, cu numeroasele prezențe internaționale... ciocănitorele Woody au mai obosit. O mărturisire (sado-maso): de cite ori aflu că pictorul X, de notorietate oricum, practica și scrisul și-l mai și divulga public, ceva din admirația pentru personaj pălea subit. Vai, eu însumi, printr-un destin, iată implacabil, m-am așezat în această postură. E, ăsta, oarecum, și celălalt motiv, de n-o fi fals, care mă rezervă acum doar atelierului.

- Scrisul gazetăresc, totuși...

- Cunoașteți prea bine, Vasile Iancu, morbul. Odată inoculat... Sub semnul acestui pervers *Ianus bifrons* m-am aflat de cînd mă știu. Fuga din redacțiile prin care am trecut, părăsirea paginii începute și închiderea în atelier au însemnat destinul însuși. Precauție? Cum n-am făcut-o în cel' lalt veac de aur (cu, totuși, laș -auto-cenzurile aferente), mai abitur n-am avut motive s-o

fac după '90. Cînd participarea la ce se întîmpla dincolo de fereastra atelierului mi se părea aproape obligatorie. Știu, conștient, din breasla lui messer Vasari, mi aplică, gasset-muștește, formula ghilotină: ești pictor, vezi-ți de pictură! Dar cum să taci (chiar din tagma muților fiind), cînd dincolo de fereastră se consumă usturătoare urgențe! Eufemismul ascunde tragedia unei Români care, de fapt, e altă Românie decît cea prinsă puțin și de mine. Rubrica mea săptămînală ("Ultima tușă") are, constant, în subterana ei dramatică, situația țării după '90. Existența, mai ales, a unui personaj malefic, în falsă charismă, de care, iată, nu ne putem debarasa nici după 15 ani (iar dacă mai ești și ieșean, după un sfert de viață, socotind și suportarea mandatului de ștab județean al maniacului cu zîmbet *Divertis*). Am convingerea (și nu sînt, evident, singurul) că fără acest personaj, deși convulsiile nu puteau fi evitate, țara ar fi cunoscut o traiectorie postdictatorială mult mai suportabilă.

Un motiv extrem de la îndemînă: ca om al... vizualului, figura aceasta agasant-persistentă mă plictisește pur și simplu. Vreau să mai văd și pe altcineva. Dacă nu pe fascinantă Julia Roberts, măcar pe ast' laltă Lia, ciocirlia, poate că salvează ea România...

- Atelierul rămîne atelier, nu?

- Evident. Lucrul zilnic, tenace e cel care-mi întreține tonusul vital, fără de care, urîtenia de dincolo de fereastră m-ar sufoca. Lucru întrerupt, cu enormă plăcere, doar de vizita cite unui vechi amic, fie el și bătrîn pictor (concurrent), fie pictor tînăr (virtual concurrent), fie poet, fie... om de afaceri. Da, pentru că am și eu o... marfă de vînzare, iar curtea (civilizată) a acestuia face parte din... mizanscenă.

- Curiozitate irepresibilă: ce conține acum esențial... mizanscena?

- Am definitivat, după doi ani de lucru, o expoziție de oarecare ambiție... stilistică, ce va ieși curînd în lume. Ca de obicei, și la București. Două din piesele noi, polipticurile de mari dimensiuni "Mina verde" și "Friza", au și fost achiziționate de viitorul Muzeu de Artă Contemporană din București. Orgoliu îndrituit, nu?

În mai, voi fi, pentru o lună, în Franța, voi lucra pe Loara, voi expune acolo ce-am lucrat, voi... voi... voi...

Observați, cred, ce viitor are septuagenarul (brrr) care - cu aceeași deja pomenită simpatie - v-a deschis ușa atelierului.

A consemnat
Vasile Iancu

Scenă finală din Faust. Ilustrație de Josef Fay (1845).

FAUST

Am studiat Filozofia,
Ah, Medicina, Dreptul, tot,
Și, din păcate, chiar Teologia,
Cu zel, cit dat mi-a fost să pot!
Și stau acum, biet nătărău,
Ca ieri la minte nu mai rău;
Magistru-mi spun, și Doctor chiar,
Și pe discipoli, iar și iar,
De-a curmezișu, n jos și-n sus,
De zece ani de nas i-am dus –
Văd, nu putem să știm nimic, și gata!
Ah, inima-mi se mistuie-așa, biata.
E drept că-s mai ager ca fleșii sinistri
De popi, grămatici și de doctori,

magiștri:
Nu sînt chinuit de vreun dubiu sau
scrupul,
De draci și de iad nici nu-mi tremură
trupul –
În schimb, parăsit sînt de-orice bucurie
Ce-i bine că-aș ști, nu-mi închipui, vai
mie,
Și nici că-aș fi-n stare o lume-așa
proasta
Ceva s-o învăț, s-o mai dau și pe
brazdă.

N-am bunuri, bani, și nici un dram
De cinste, faimă-n lume n-am;
N-ar duce-un ciine așa viață!
Magiei astfel m-am dedat pe față,
Ca duhul prin puteri și grai ceva
Din toate tainele să-mi dea;
Să nu mai fiu silit, din greu
Tot asudînd, să spun ce nu știu eu;
Să aflu ce-n adîncul ei
Strîns lumea ține, să văd ce-i
Cu-acele forțe și seminte sfinte,
Să nu mai umblu în cuvinte.

O, Lună plină, de-ai zări
Ultima oară chinul meu aci,
Ce la pupitru m-a ținut
De veghe-n meiz de noapte, mut;
Cărți, și hîrtii mi-ai luminat,
Prietenă, chip întristat!
Pe culmi de munți, ah, de-aș putea
Să umblu în lumina ta,
Cu duhuri să zbor lingă peșteri

pe-aproape.
Să trec peste pajiști prin razele-ți slabe;
Scăpat de al științei fum, ca nouă
Tu mintea să mi-o scalzi în rouă!

Vai, tot în temniță mai sînt?
Din ziduri, blestemat mormînt,
În care tulburi doar răzbat
Luminile prin geam pictat!
În jur cu teancuri mari de cărți,
De praf și molii roase-n părți.
Pe care, pînă-n boltă, sus,
Negre de fum, hîrtii am pus;
De sticle-impresurat, cutii
Și instrumente, ca minuni
De catrafuse din străbuni –
E lumea ta! o lume zi-i!

Și mai întreb de ce, gemînd,
Se strînge inima-ți în piept?
De ce-i curmat al vieții-avînt
De chinuri stranii, pe nedrept?
În locul fragedei Naturi,
Cînd Domnul ne-a creat, acum
Ai oase de-animal în jur,
Și om, în putregai și fum.

Sus! Fugi în spațiul vast! Și-acest
Volum plin de mistere, chiar,
De Nostradamus scris, nu-i test
De-ajuns și nu ți-e îndrumar?
Știi mersul stelelor atunci
Și, cînd Naturii ești supus,
Puteri din suflet îți arunci,
Pricepi ce duh la duh a spus.
Îți lămurește-un cuget gol,
Ah, sfînte semne-n van, de-ajuns!
Voi, spirite ce-mi dați ocol,
De m-auziți, vreau un răspuns!
(Deschide cartea și zărește semnul
Macrocosmosului.)
Ce voluptate curge-n ochii mei
Prin toate simțurile-mi dintr-o dată!
Sînt sfînta fericire-a vieții ce-i,
Prin nervi și vine, nouă și-nfocată.
Aceste semne scrise-au fost de-un zeu?
Mi-alină ele intima mînie,
Îmi umplu inima de bucurie
Și forțele Naturii-n jurul meu
Le dezvelesc în tainică pornire vie.
Sînt eu un zeu? Mi-e clar deja!

Johann Wolfgang Goethe

Faust

- o nouă versiune românească
de Mihail Nemeș -

Văd în aceste trăsături curate
În fața mea Natura-activă-n toate.
Ce înțeleptu-a spus, pricep acum abia:
"Închisă nu-i a spiritelor lume;
Ți-e moartă inima și simțul orb!
Sus! scaldă-ți tu, discipole, anume
În aurora pămînteanul corp!"
(Contempla semnul.)

Cum toate în întreg se țin,
Stau una-n alta și-și dau ghes!
Puteri cerești coboară, urcă,
Galeți de aur fac să curgă.
Cu aripi binecuvîntate
Din ceruri vin, pămîntul spre-a-l
străbate
Și-n lume-armonic să răsune toate.

Ah, ce spectacol! Doar spectacol, vai!
Natură infinită, unde-mi dai
Tu sinii să-ți cuprind? Izvoare
De viață, care țin cer și pămînt,
Spre care tinde-un piept flămînd –
Voi curgeți și-adăpați, și-n van tinjesc
eu oare?

(Nemulțumit, întoarce filele cărții și
zărește semnul Duhului Pămîntului.)
Mă mișcă altfel acest semn, din plin!
Duh al Pămîntului, mi-ești mai aproape;
Sînt forțe-n mine dînd să scape,
Ard, parcă-aș fi băut nou vin.
Sînt că-ndrăznesc să ies în lume-afară,
Să port plăceri și chin – a ei povară,
Furtuni să-nfrunt eu, iar și iară,
De naufragiu nici să nu mă doară.

Sînt nori deasupra mea –
Se-ascunde luna-n ei –
Se stinge lampa!
Ies aburi! Raze roșii imi tresar
Deasupra capului – Din bolți
Adie-n jos fiori
Și mă cuprind.
Te sînt plînd în jur, duh implorat.
Apari!
Ah, parcă inima-mi s-a sfîșiat!
Spre noi senzații, toate
Simțirile-mi prind să se-arate!
Cu toată inima-s al tău! Jos ceața
Și-apari! De-ar fi chiar să mă coste
viața!

WAGNER

Ah, lungă-i arta, Doamne-Dumnezeu!
Și viața ne e scurtă.
Dar, în strădania mea surdă,
Mi-e teamă pentru capul, pieptul meu.
Ce greu se-ajunge la mijloace,
Prin care la izvoare sui!
Și moare bietul om, vai lui,
Cînd drumul doar pe jumătate-l face.

CORUL INGERILOR

Christos a-nviat!
Bucurie lui, carele,
Muritor cu tot soarele,
Atins fu de marele,
Moștenitul păcat!

CORUL FEMEILOR

Cu-alese miroase
L-am uns pe Cel sfînt
Și-apoi, credincioase,
L-am pus în mormînt;
În giulgiuri modeste
L-am înfășurat,
Aici, ah, noi peste
Christos n-am mai dat.

CORUL ÎNGERILOR

Christos a-nviat!
Iubitorul, fericile,
Care-a trecut făr' dezicere
Prin încercări, cite-s spicele,
Mîntuitorul barbat.

CORUL DISCIPOLILOR

Din pacea mormîntului,
La cer stă-nălțatul
Deasupra pămîntului,
Sublim înviatul;
Cu el bucuriile
Creației stăruie;
Ah, chinuri cu miile
Pămîntul ne dăruie.
În urmă, țărîne,
Ne lași în mîhnire,
Ah, plîngem, Stăpîne,
A ta fericire!

CORUL ÎNGERILOR

Christos a-nviat
Din putred lîntoliu;
Zdrobiți necurmat
Cătușele-doliu!
Slăvind cu strădanie,
Cu dragostea dănie,
Frățește-n grijanie,
Umblînd cu citanie,
Vestind de pătanie,
Și-i Domnul aproape
De voi, să vă scape.

FAUST

Ferice de mai poți spera
Să ieși din marea asta-a rătăcirii!
O, ce nu știi, ai folosi cumva,

Ce știi nu ți-e în folosința firii.
Dar zestrea-acestui ceas desăvârșit
Prin astfel de tristeți de nu s-ar pierde!
Te uita în văpaia de-asfințit
Cum ard colibe-ncinse-n verde.
El se retrage, tot mai este zi,
Dă zor acolo, cere nouă viață.
O, gliei aripi de nu m-ar răpi,
Să tind spre el, cu el în față!
Aș vrea în raze veșnice de-amurg
Să-mi văd tăcuta lume la picioare,
Aprinse culmi, văi calme, și cum curg
În fluviu de-aur argintii izvoare.
Nu m-ar opri-n divină goană-apoi
Nici muntele cu ripele-i cumplite;
Cu golfuri calde marea se deschide
În fața ochilor uimiți și noi.
Dar zeul pare-n jos s-o țină;
Și se trezește nou impuls, desfăt,
Dau zor să sorb eterna lui lumină.
Cu ziua-n față, noaptea îndărăt,
Cu cerul sus și valuri jos, sub mine,
Un vis frumos, în timp ce fuge el.
Alături de aripi de duh la fel
De lin aripi trupești nu se vor ține.
Dar în oricine înăscut îi este
Un simțămînt să-i zboare-n față,-n sus,
Cînd, în albastru cer pierdută, peste
Noi ciocirlia cîntă de nespūs;
Cînd vulturul, cu-aripi întinse,
Plutește peste-abrupti molizi, cum vrea,
Și peste ape necuprinse
Spre patrie cocoru-o ia.

FAUST

Dintre porniri tu numai una știi;
De n-ai cunoaște-o, ah, pe ceealaltă!
Port două suflete în mine, vii,
Ce unul de-altul vor să se despartă;
Unul, de pofta dragostei cuprins,
Cu ghearele de lume-nfîpt se ține;
Iar celălalt, de pulbere desprins,
Urcă spre plaiuri strămosești, divine,
De-ar fi în aer duhuri, stînd
Între pămînt și cer dominatoare,
Spre-o nouă viață să mă ducă blind,
Din aburi aurii coboare!
O mantie vrăjită de-aș avea,
Prin țări străine să mă poarte!
Nici cele mai alese haine,-aparte,
Nici o hlamidă-n schimbul ei n-aș vrea!

FAUST

În orice strai aș fi, eu știu,
Simt chinul vieții pămîntene.
Sînt prea bătrîn, să joc mi-e lene,
Prea tînăr, făr' dorinți să fiu.
Ce poate lumea să-mi ofere?
Lipsește-te de-orice plăcere!
E-același veșnic cîntec vechi
Ce ne tot sună în urechi
Și care, aspru, prinde glas
De-a lungul vieții, ceas de ceas.
Cu groază mă tot scol în zori de zi
Și-amare lacrimi plîng întruna,
Că ziua,-n goana ei, nu-mi va-implini
Nici una din dorințe, chiar nici una.
Și presimțirea unei bucurii,
Rău șicanată,-i tot mai mică;
Creația din piept prin mii
De farse ale vieții mi se strică.
Mă-ntînd cu spaimă chiar și-n așternut,
Cînd noaptea în sfîrșit coboară,
Și-odihna-atunci, ca un făcut,
Cumplite vise mi-o-nfioară.
Sălășluiește Domnu-n pieptul meu
Și să-mi stîmbească-adîncul poate;
Tronînd peste puterea-mi, Dumnezeu

Nimica în afara mea nu scoate;
Povară existența mi-e așa,
Eu viața mi-o detest, să mor aș vrea.

FAUST

Din groznic furnicar un tandru
Zvon cunoscut dacă m-a scos,
Mîndind simțiri de copilandru
Cu vilva unui timp frumos,
Azi blestem ce cu vorbe goale
În suflet amăgiri ne-a pus,
Ce-n astă peșteră de jale
Îl ține-n vrăji, flatînd supus!
Azi blestem mai întii părerea
De sine-a spiritului, grea,
Și aparența ce ne ia vederea
Și, astfel, mințile ne ia!
Mai blestem visul cel fărmic,
Al faimei și-amintirii vicleșug,
Și tot ce-n linguşiri e damic,
Ca prunci, femei, averi, ca slugi și plug!
Îl blestem pe Mamona, cînd spre faptă
Ne-ndeamnă cu comori de vrem,
Și cînd el perna ne-o îndreaptă,
Făcînd din lene țel suprem!
În struguri blestem eu licoarea!
Harul iubirii de nespūs!
Speranța! Și credința! Iar rabadarea
O blestem eu de toate mai presus!

MEFISTO

*(apărînd de după perdea. În timp ce-o
dă de-o parte și se uită îndărăt, se
zărește Faust, întîns pe un pat
străvechi.)*

Să zaci, nefericite, aici,
Legat cu noduri strînse de iubire!
Paralizîndu-te Elena, nici
Nu-i prea ușor să-ți vii în fire.
(Privind în jur.)
Mă uit în sus, aici, de-o parte,
E totul neschimbat și neatîns;
Împeștritate geamuri par că-s moarte,
Doar pinza de păianjen s-a întins;
Cerneala s-a uscat, hîrtia-i pală,
Dar totul e la loc știut,
Și pana chiar, cu care, la-nvoială,
El, Faust, diavolului s-a vindut.
Da, ea-n cotor mai ține, sus,
Un strop de singe,-așa cum l-am sedus.
Aș vrea cu-această piesă unicat
Să fac un colecționar bogat.
Atîmă vechea blană-n vechi cuier,
De farse mi-amîntește, cu ce fler
Îl învățam odată pe student,
Să-și treacă tinerețea, poate,-ardent.
Tu, cald și afumat veșmînt, îmi vine
Nebună poftă să te pun pe mine
Și ca docent s-apar din nou, ca-n toate
S-arăt că pe deplin eu am dreptate.
Savantul drumul spre izbîndă-l știe,
Drum ce pe drac nu-l mai îmbie.

BACCALAUREUS

E-aici al tinereții nobil rost!
Cît n-am creat-o, lumea nici n-a fost;
Am scos din mare soarele căzut;
Cu mine faza lunii a-nceput;
Pe drumuri ziua mi-așternea odoare;
Pămîntu-mi inverzea și da în floare.
În noaptea cea dintîi, la al meu semn,
Toți aștrii-au răspîndit un fast solemn.
Îngusta minte filistină cine
Desferecat-a, în afar' de mine?
Dar, liber, cum cuvînt în duh m-alină,
Voios urmez lăuntrica-mi lumină.
Și iute umblu,-n propriul meu desfăt,
Cu soarele în față și bezna îndărăt.

CORUL

Cîntec funebru

Singur, nu! De-ai fi oriunde!
Căci noi te cunoaștem, parcă;
Orice inimă-ți răspunde,
Ziua-ți cînd nu-i să se-ntoarcă.
N-am prea vrea noi tînguire,
Pizmuim destinul tău:
Cîntăreț, erou din fire,
Mare, sub semn bun sau rău.

Te-ai născut să ți se-arate
Fericirea pe pămînt;
Prea devreme, din păcate,
Floarea tinereții-ai frînt.
Ageri ochi să scurmi în lume,
Piept năvalnic, simțitor,
Ai iubit femei anume
Și-ai cîntat tu tuturor.

Ai dat valma ne-ndoielnic,
Prins de mreji, far' să alergi,
Și te-ai învrăjbit puternic
Cu moravuri și cu legi;
Dar un gînd înalt valoare
A dat faptei în sfîrșit,
Tu te-ai vrut plin de grandoare,
Însă nu ai izbutit.

Dar izbîndă-i? – Grea-ntrebare,
De la soartă nu-i răspuns,
Cînd, fatal, de întristare
Tot poporul e pătruns.
Faceți nou să fie cîntul,
Nu mai stați cu capu-n jos:
Că-l va naște iar pămîntul,
Cum l-a tot născut virtos.

LINKEU

Nu-s eu pus aici de pază,
De plăcere să stau sus;
Mă amenință o groază
Din al lumii-afund, nespūs!
Cum țîșnește-o vilvataie,
Văd prin noaptea grea din tei;
Tot mai tare dă bătaie
Vîntul în suflarea ei.
Ah, ia foc bordeiul iute,
Mucegaiul și el arde;
Cineva acum s-ajute!
Nu-i salvare mai departe.
Bravi bătrîni, ce știu să vadă,
Grijulii, de foc, se pare,
Fumului căzut-au pradă.
Vai, ce groznică-ntîmplare!

Roșii cresc vâpăi pe-aproape,
Mai rămîn doar negre schele;
Barem bunii de-or să scape
De-acest iad cu flăcări rele!
Limbi de foc înaltă flamuri
Printre frunze, printre ramuri;
Ard în flăcări crengi uscate
Și se prăbușesc prăpăd.
Cît cu ochii pot străbate,
Mai departe să tot văd!
Chiar capela pică toată,
Sub poveri de crengi arzînd.
Șerpi, vâpăile se-arată
Pînă-n vîrfuri, rînd pe rînd.
Trunchiurile găunoase
Pînă-n rădăcini sînt scrum. –
(Pauză lungă, cîntec.)
Ce vedenii se-arătase
Dus e pe vecie-acum.

MEFISTO

(privind în jur)

Dar ce? – ei unde au plecat cu toții?
Minoră stirpe, ce m-ai prins în fapt!
S-au înălțat la cer cu prada, hoții;
De-aceea-au stat la groapă, pentru rapt!
Mi-au smuls o mare, unică comoară:
Înaltul suflet, garanție rară,
Viclean mi-l șterpeliră. Și să rabad?

Dar cui mă pot eu plînge-acum? Și cine
Să-mi mai refacă dreptul care-a fost?
Te-au înșelat la bătrînețe bine,
Și-ai meritat că-ți merge-atît de prost.
Prea rușinos s-a dus de-a surda
Tot ce-am știut și eu să fac;
Plăceri vulgare, patima, absurda,
L-au prins pe rafinatul drac.
Și, dacă diavolul expert
Făcu copilăroase boroboate,
Prea mică nu-i sminteala, cert,
Ce, la sfîrșit, o să-l înhațe.

DOCTOR MARIANUS

*(în chilia cea mai înaltă și cea mai
curată)*

Văd liber ochii mei;
Ce mare-i duhul!
Pe-acolo trec femei,
Umplînd văzduhul.
Sublimă-n miezul lui,
Cu nimb de stele,
Regina cerului
Stă-n fast cu ele.
(Extaziat.)
Doamnă-a lumii,-n gînd te port!
Lasă-mă, ca-n templu,
În albastru-ntînsul cort
Taina să-ți contemplan.
Tot ce-n bărbătescu-mi piept
Grav și tandru-mi cîntă,
Să te-ntîmpine de drept
Cu iubire sfîntă.

De ne-nvîns sîntem, cînd tu
Poruncești mareață;
Brusc ne-alini ardoarea cu
Harul tău pe față.
Tu, Fecioară,-n înțeles
Cel mai pur, tu Mamă,
Noi regină te-am ales,
Zeilor de-o seamă.

Nori mici în preajmă
I se adună:
Sînt penitentele,
O tandră ceată,
Și-ngenunchează
Sorbînd eter,
Iertare cer.
Celei intangibile,
Ție-ți vin, Marită,
Lesne accesibile,
Prinsele-n ispită.

Greu, în slăbiciunea lor,
Se menesc salvării;
Cui să rupă-i fu ușor
Lanțul desfătării?
Pasu-alunecînd nu-l simți
Pe-un teren oglindă?
Glas, ochi nu te scot din minți,
Cînd și suflu-alintă?

CORUS MYSTICUS

Pururi-vremelnicul
Pildă e numai;
Aici neprielnicul
Faptă acuma-i;
Aici își dă plinul
Tot ce-i de nespūs;
Etern-femininul
Ne trece în sus. ■

meridiane

cronica traducerilor

Cele nouă morți ale pisicii

Sylvia Plath

AU AM NUMĂRAT câți scriitori români s-au sinucis sau au trecut prin depresii profunde pentru că au avut un eșec sau n-au mai putut să scrie. Se pare că această criză reală a artistului, obsesie a modernității, îi preocupă mai degrabă pe criticii occidentali. Nu degeaba criticul de la „Observer”, A. Alvarez, i-a dedicat un întreg volum, *Dumnezeul sălbatic. Studiu despre sinucidere*, care se deschide cu un studiu substanțial despre poeta americană Sylvia Plath, pe care a cunoscut-o marginal, dar a publicat-o atunci când alte reviste îi refuzau poemele. Era la sfârșitul anilor '50, începutul anilor '60 ai secolului trecut, patronate de vocile lui T. S. Eliot, Theodore Roethke, Wallace Stevens. De cine mai era patronată Sylvia Plath? De propriul ei soț, Ted Hughes, al cărui volum de poezii, *Șoim în ploaie*, începea să facă valuri. Și de o întreagă tradiție poetică, apăsătoare, pentru ambițioasa câștigătoare de premii, burse, poetă de la opt ani. Cum îi apare ea lui Alvarez? Ca ființă stearsă, cu un coc la spate, o figură mai curînd edwardiană, misterioasă prin distanța pe care o pune față de ceilalți. Altminteri, meticuloasă, organizată, o gospodină în toată regula. Apoi, înaintea morții, poeta are părul despletit, valurindu-i pînă în talie și locuiește împreună cu cei doi copii într-un apartament dintr-o casă față de ceilalți. Altminteri, meticuloasă, organizată, o gospodină în toată regula. Apoi, înaintea morții, poeta are părul despletit, valurindu-i pînă în talie și locuiește împreună cu cei doi copii într-un apartament dintr-o casă față de ceilalți. Altminteri, meticuloasă, organizată, o gospodină în toată regula. Apoi, înaintea morții, poeta are părul despletit, valurindu-i pînă în talie și locuiește împreună cu cei doi copii într-un apartament dintr-o casă față de ceilalți.

diferență, se întreabă Alvarez, și are dreptate, pentru că drama sinuciderii unui artist transcende studiile de caz, etichetele uniformizatoare, într-un cuvînt, birocrația psihiatrică. În mod deschis și insistent, romanul Sylviei Plath, *Clopotul de sticlă*, apărut inițial sub pseudonim, este considerat unul biografic. Ea îl califică drept operă de ucenicie. Au fost identificate personajele din roman cu persoanele din viața Sylviei Plath, deși ea a știut să împrumute trăsături de la unul sau altul, transferîndu-le cîte unui personaj.

Povestea este captivantă. O tină (fără îndoială, Sylvia Plath), Esther Greenwood, primește ca premiu, privilegiul de a fi redactor asociat, timp de o lună, al revistei *Lady's Day* din New York. Sfidînd evenimentul, care ar fi aruncat pe oricine altcineva în al nouălea cer, naratoarea găsește toate unghiurile posibile și instrumentele stilistice adecvate pentru a descrie starea de disconfort, trecînd de la ironie și bășcălie la autoflagelare și autopersiflare. „Era ceva în neregulă cu mine în vara aceea, îmi era clar. Nu mă puteam gîndi decât la soții Rosenberg și la cît de timpită fusesem cînd mi-am cumpărat toate hainele alea incomode și scumpe, care aveau molii ca niște pești la mine-n dulap, și la cum toată agoniseala mea de succese, adunate cît alina rîvnă și entuziasm la colegiu, se dezumflase în fața frontoanelor de marmură și oglinzi de pe Madison Avenue”. Și exemplele pot continua. Cutremurătoare confesiune este spusă pe un ton dezinvolt, de ris-plîns. Cuvintele din prima parte a romanului sînt, de fapt, irizațiile unei tăceri interioare, pe care autoarea o folosește pentru a se defini în relație cu lumea. „Tăcerea mă deprima. Nu era tăcerea tăcerii, era tăcerea mea (subl. mea, M.T.)”. Din acest joc al știutului-neștiut se încheagă istorisirea „succesului” new-yorkez, goana după identificarea propriului sine și a relației cu ceilalți. Din întoarcerea spre trecutul recent, spre legătura amoroasă cu „ipocritul” medicinist Buddy Willard, pretins poet, țînesc replicile tîrzii, răspunsurile lente ale sensibilității exacerbate a introvertitului. Iată unul crucial, cred, atît pentru poezia Sylviei Plath, cît și pentru destinul ei de ființă marcată de boală: „Ca și cadavrele pe care le diseci. Ca și oamenii pe care ai impresia că-i vindecî. Toate

sînt praf. Cred că o poezie bună dăinuie mai mult decît o sută de oameni din aia la un loc. Și, bineînțeles că Buddy n-avea ce să răspundă la asta, pentru că era adevărat.”

Pentru amatorul de detalii biografice, această primă parte a confesiunii este o mină de aur, și-i vor luci mult timp luminitile curiozității. Se poate, foarte bine, înșela, pentru că lumea apetiurilor și reacțiilor unui personaj literar (chiar dacă e vorba despre o scriere autobiografică) este altfel structurată. Să mîncîm friptură de pui unsă cu caviar sau să fim pe punctul de a fi violată de un sud-american cinic, sînt, desigur, amănunte picate, însă dincolo de ele se țese o tramă pe care se profilează silueta singuratică a lui Esther Greenwood, nu fără temeii comparată de Marjorie Perloff cu personajul lui Salinger din *De veghe în lanul de secară*. Totuși, după părerea mea, această comparație este viabilă la nivelul vocii narative din prima parte a romanului. Meritul eseului lui Marjorie Perloff. „Ritual pentru a doua naștere: *Clopotul de sticlă* de Sylvia Plath” este că, nu departe de Alvarez, caută să demonstreze literaritatea prozei și calitatea de roman arhetipal al unei generații care trăiește sub amenințarea „clopotului de sticlă”. În ce mă privește, consider că romanul este structurat în jurul a două mari teme: tema căutării de sine, într-o lectură psihiatrică ușor confundabilă cu starea premergătoare unui epi-

sod schizofrenic, și tema sinuciderii, catalogată, de aceeași lectură „specializată” drept episodul în sine.

A doua parte a romanului dezvăluie pas cu pas istoria eșecului de a face față unei lumi incompreensibile, agresive dar, în același timp, falsificatoare a realității celuilalt. Pe bună dreptate, R. D. Laing, citat de Marjorie Perloff, scrie că „experiența și comportamentul etichetate drept schizofrene constituie o strategie specială, inventată de individ pentru a suporta o situație inacceptabilă”. Numai că de la această strategie, posibil de aplicat lecturii părții întîi a romanului, pînă la sinucidere, drumul este greu previzibil. În a doua parte, Esther Greenwood caută cu disperare strategia auto-anihilării. Războiul surd se dă cu figura mamei care nu poate accepta că „fetița” ei este bolnavă sau că „premianta” a avut un eșec (nu a fost admisă la cursul de vară de *creative writing* al unui scriitor celebru). Conflictul între mamă și fiică se pare că a fost mai adînc decît apare la suprafață în roman. În 1970, cînd editura Harper & Harper și-a anunțat intenția de a publica romanul *Clopotul de sticlă*, Aurelia Plath a scris editurii, încercînd să împiedice apariția, lucru consemnat de Lois Ames în nota biografică a ediției.

La urma urmei, ce fel de sinucigaș este Esther Greenwood alias Sylvia Plath? Unul deloc naiv, romantic, după cum bine observă Mircea Mihaies în *Carțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea*. Poeta este o sinucigașă cu „bibliografie”. Contemplă posibilitatea morții „tip Seneca” și, în cele din urmă, alege flaconul cu somnifere, după ce studiază și natura peisajului în care urma să moară: la malul apei, lîngă închisoare, sau într-o firidă a pivniței casei în care locuia. Eroina este salvată accidental și supusă unui tratament psihiatric salvator.

Conducîndu-se poate după memorabilele versuri ale poemului „Lady Lazarus” (moartea are genul masculin în engleză, amănunt intens speculat de poezii englezi): „Sînt o femeie zîmbitoare/nu am decît treizeci de ani/și asemenea pisicii pot muri de nouă ori”, Alvarez avansează ideea că Sylvia Plath a fost o sinucigașă care dorea să fie salvată. Nu am certitudinea că verdictul lui Alvarez, care analizează minuțios strategia

morții ei, susținînd că există indicii că dorea să fie salvată, este sută la sută credibil. Nu pot nega însă, judecînd după episodul din 1953 (ciudată distanță între apariția morții și moartea reală), că tînăra teribilistă privea moartea ca pe o experiență care trebuie cunoscută și, în ordinea logico-poetică, după ce treci prin ea, te întorci. „A muri”, scrie ea în același poem, „este o artă ca oricare alta/ eu mă pricep la ea foarte bine”.

Pentru a/a-și defini condiția umană, Sylvia Plath alege o metaforă care merită un studiu aparte. „Clopotul de sticlă” acoperă o sferă poetico-simbolică extrem de amplă, de la domesticitate concretă, la metafizică și religioasă. Acest univers al angoasei (palpabile și metafizice) a fost teoretizat cu voluptate și pus sub eticheta „crizei modernității”, fără a se merge la dubla rădăcină, identitară și metafizică. Există tone de literatură marxizantă în jurul revoluției industriale și al alienării! Cum pot fi explicate însă următoarele fraze ale confesiunii, dacă nu sub semnul angoasei identitare/existențiale: „oriunde m-aș fi aflat – pe puntea unui vas sau la o cafea în Paris sau Bangkok –, aș fi stat sub același clopot de sticlă, fierbînd în propriul meu aer stătut. [...] De unde știam eu că într-o zi – la facultate, în Europa, undeva, oriunde – clopotul de sticlă, cu distorsiunile lui sufocante, nu avea să coboare din nou?”

În acest context, explicațiile particularizante ale lui A. Alvarez își pierd substanța detectivistico-literară, iar Sylvia Plath devine un model arhetipal al modernității, cu tot cu criza ei, așa cum George Bacovia este un model arhetipal al literaturii noastre. Curios este modul în care vocea personajului Esther Greenwood topește ironic și dintr-o străfulgerare a eului ascuns substraturile ritualurilor personale și ancestrale. În partea a doua a romanului, eroina trece printr-un ritual de inițiere în moarte (văzută ca nuntă), prin sinucidere și contemplă cu un zîmbet mefient imaginea renașterii: „Dar eu nu mă măritam. Trebuie să existe, îmi spuneam, un ritual pentru cînd te naști a doua oară, vulcanizat, reșapat și gata de drum”.

Prin cîte nașteri de acest gen a trecut Sylvia Plath pînă cînd nu s-a mai născut e greu de spus. Mai bine îi citim poezia (nu în traducerea lui Vasile Nicolescu) și romanul, tradus în limba română de Alexandra Coliban-Petre. Cu mici și nesemnificative scăpări, nu-mi imaginez o traducere mai bună a dificilului roman al poetei americane.

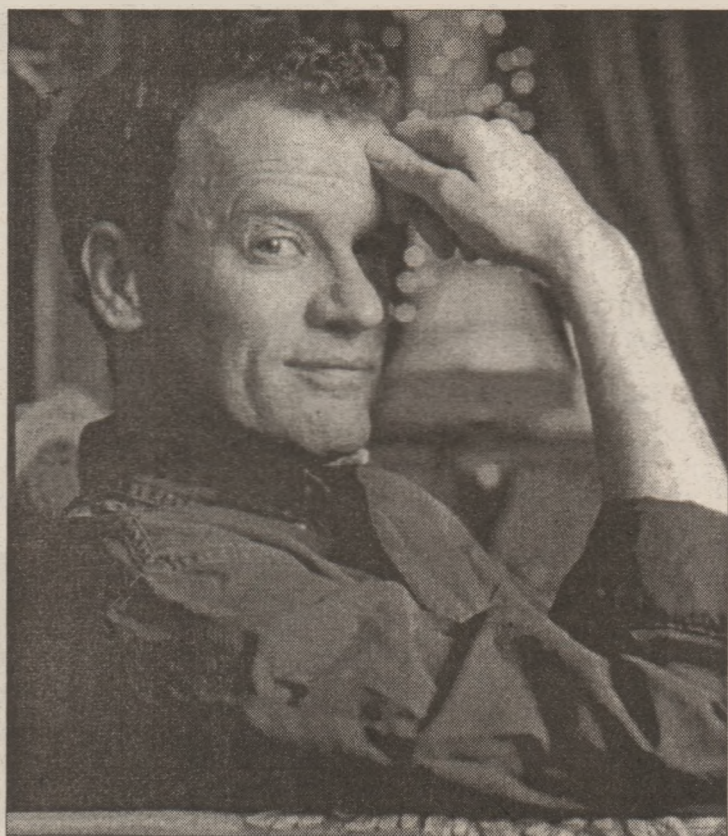
Magda Teodorescu

Sylvia Plath

Clopotul de sticlă

Sylvia Plath, *Clopotul de sticlă*, roman, traducere și note de Alexandra Coliban-Petre, Ed. Polirom, 2004, 288 pag.

Tradus de părinți

● Yann Martel, încă tânărul scriitor canadian încununat în 2002 cu Booker Prize pentru romanul *Povestea lui Pi* (pe care cititorul român va avea poate ocazia să îl citească în traducere anul acesta) a vindut până acum patru milioane de exemplare în lume. Fiul unor diplomați cu care a cutureierat din copilărie lumea, el însuși călător neobosit (în India, Iran, Siria, America Latină...), Yann Martel e veșnic mînat de dorința de a cunoaște nemijlocit alte culturi și mentalități, fugind de obsesiile științifice și tehnologice ale societății capitaliste contemporane. De altfel, mărturisește că *Povestea lui Pi* este un omagiu adus imaginarului și ineputabilei sale bogății, pledind în favoarea capacității noastre de incintă în fața miracolelor lumii. Eroul în vîrstă de 16 ani, unic supraviețuitor al unui naufragiu în care îi dispare familia (ce imbarcase pe un vapor cu destinația Canada mai multe animale pentru grădina zoologică), rătăcește cu o barcă de salvare în Pacific, doar în compania unui tigr, timp de 227 de zile. Aventurile lui ce dezvăluie resursele ființei umane în confruntare cu natura și moartea se constituie într-o povestire inițatică, dublată de o fabulă. De curînd, *Povestea lui Pi* a apărut și în franceză, la Ed. Denoël, traducători fiind chiar părinții romancierului, Nicole și Emile Martel.

John Huston

● La Ed. de la Martinière, Patrick Brion a publicat recent monografia *John Huston*, o carte pe cit de frumoasă prin iconografie, pe atît de pasionantă. Căci cineastul mondial cunoscut pentru *Șoimul maltez* (1941), *Comoara din Sierra Madre* (1948), *Key Largo* (1948), *Regina africană* (1950), *Moulin Rouge* (1952), *Moby Dick* (1956), *The Misfits* (1960), pentru a nu cita decît cîteva din capodoperele lui, a avut și o față mai puțin cunoscută: pictor, campion de box, ofițer în cavaleria mexicană și seducător impenitent.

Nume nou

● Un nou nume în literatura germană: Julî Zeh, al cărei roman de debut, *Vulturul și ingerul*, a obținut Premiul Cărții Germane anul trecut. Scriitoarea în vîrstă de 30 de ani combină o poveste de dragoste cu un thriller politic și cu o meditație morală fără moralizare despre lumea de azi. Critica o situează, alături de Michel Houellebeck și Bret Easton, printre cei mai interesați autori ai începutului de secol.

Instrument de lucru

● În privința dicționarilor și enciclopediilor, Franța e imbatabilă. De curînd, în seria „Encyclopédies d'aujourd'hui”, La Pochothèque a publicat, într-un singur volum de aproape 2000 de pagini, o *Enciclopedie a literaturii*, inspirată după ediția italiană periodic reeditată și adusă la zi, începînd din 1980, dar completată și adaptată pentru publicul francez. *L'Encyclopédie de la littérature* e un instrument de lucru mai ușor de minuit, ce completează celebrul „Laffont-Bompiani” în 9 volume.

Femeia care aștepta

● Cinci din cele opt romane publicate în Franța de rusul Andrei Makine au fost traduse și la noi, la Humanitas și Polirom, după ce s-a impus în 1995 cu triplul premiat *Testament francez*. În februarie, Biblioteca Polirom a lansat în librăriile românești, în versiunea lui Dan Radu Stănescu, *Pământul și cerul lui Jacques Dorme*, apărut anul trecut la Mercure de France, și care ne-a lăsat impresia că Makine a început să se repete, de parcă ar scrie pe aceeași temă cu variațiuni, aplicînd rețeta de succes a măgulirii orgoliului francez. Scriitorul vedetă e și foarte harnic: anul și romanul. Începutul lui 2004 i-a adus pe piață o nouă carte, *La Femme qui attendait* (Ed. Seuil), dar entuziasmul criticii franceze de întîmpinare s-a diminuat. De la poze pe prima pagină a publicațiilor și lungi interviuri (în care a spus cam tot ce era de spus), noul roman (cu subiect rusesc sută la sută, fără personajul obsesiv al bătrînei franțuzoaice din Siberia) are parte de un tratament normal: mici recenzii care apreciază evocarea poetică a nordului înzăpezit și portretul eroinei, Vera, o femeie enigmatică din satul Mirnoie, devenită o legendă locală.

Destinul unui chinez

● Scriitorul chinez Shi Tiesheng are 52 de ani și în timpul Revoluției Culturale a fost trimis la țară, unde a lucrat în condiții aspre în agricultură. S-a întors la Pekin cînd i s-a declanșat o boală gravă, a cărei consecință a fost paralizia incurabilă a picioarelor. Lunga spitalizare și apoi imobilizarea l-au determi-

nat să-și umple timpul scriînd și publicînd nuvele, proză poetică, eseuri și articole, astfel încît a devenit una din vocile cele mai interesante ale literaturii chineze contemporane, tradus și la mari edituri europene. Originalitatea imaginarului și subtilitatea scriiturii lui Tiesheng seduc și pe criticii cei mai exigenți.

Graficele literaturii

● Franco Moretti, profesor de engleză și literatură comparată la Stanford, director al unui grup de studii asupra romanului, a publicat în ultimul număr de anul trecut al publicației engleze de politică și cultură „The New Left Review” prima parte (alte două sînt anunțate pentru numerele următoare) dintr-un mani-

fest care a stîrnit vîi reacții printre istoricii literari. Intitulat *Graph, Maps, Trees: Abstract Models for Literary History*, manifestul lui Franco Moretti pleacă de la nemulțumirea că studiile literare sînt dezordonate, lipsite de sistem. În general, cînd studiază o perioadă, cercetătorii se apleacă asupra unui număr de opere considerate reprezentative. Rezultatul e că doar o infimă parte din istoria literară intră în tabloul general. „Astfel, dacă se alege 200 de romane pentru a studia secolul XIX, foarte prolific în Anglia, acestea nu reprezintă decît 1% din tot ceea ce s-a publicat atunci, deci foarte departe de o imagine completă.” O arie atît de vastă nu poate fi acoperită punînd alături bucățele despre cazurile individuale. Ceea ce contează nu e suma acestor cazuri individuale, ci un sistem colectiv, înțeles ca un tot. „Singura soluție rațională: să înlocuim studiul clasic prin modele abstracte, împrumutate de la științe. Tabele, cifre, grafice, ca în matematică sau economie, ar revela mai bine legile ascunse ale unui ciclu literar, decît analizele unui critic ce crede că a înțeles totul.” Literatura în absență și coordonate ar putea figura și emoțiile? se întrebă însă universitarii „conservatori”.

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

Revista literară radio

duminică, 28 martie, de la ora 12.10

- Editorial
- Patrimoniu sonor: Eugen Ionescu
- Caseta cu poeme: versuri de Ioan Flora
- Siluete contemporane - schițate de Mihai Zamfir
- Semnal editorial
- Convorbiri cordiale cu Doina Uricariu
- Carte virtuală proză de Mircea Constantinescu
- Revista revistelor

Emisiune de Liviu Grăsoiu

	MHz	KHz
Arad	106,8	
București	104,1	603
Bacău	103,1	
Baia Mare	100,1	
Brașov	105	
Constanța		1314
Craiova	101,1	
Deva	105	
Focșani	102,8	
Iași	103,1	
Oradea	96,1	
P. Neamț	103,1	
Ploiești	104,1	603
Rm. Vâlcea	102,5	
Satu Mare	96,1	
Sibiu	66,44	1404
Suceava	101,6	
Tg. Jiu	89,5	
Tulcea	105,4	1530
Zalău	105	

actualitatea

post-restaurant

de
Constanța Buzea

MI trimiteți, și eu confirm primirea a patru lucruri, fotografia dvs., două dintre poemele citite probabil în Cenaclul Filialei Brașov a US și semnalarea (în publicația "Obiectiv" din oct. anul trecut) apariției pe piața brașoveană a unei cărți de debuturi literare cu poezie, intitulat *13* și notele de lectură cu A. I. Brumaru, câteva rânduri de întâmpinare fiindu-vă consacrate aici. În fine, un xerox cu debutul dvs. însoțit de o succintă prezentare. Pot înțelege mai multe intenții din acest plin de grație gest, pentru care vă mulțumesc, cel mai inofensiv fiind dorința dvs. de a ne cunoaște la începutul de drum, pe care vi-l doresc înfloritor. Textele mi se par în mare parte excelente, *Contur* în primul rând, apoi *Calitățile lutului*, cu efortul luminos de a defini rostul unor lucruri, și ce spun acestea, ce spun clesidrele și ce mai spun pereții, (cu mica observație că și molii sunt fluturi la urma urmei), "Ce spun fluturii când devin molii/ Ce spune templul când devine ruină/ Ce testament lasă floarea când devine sămânță". Răceala tonului este doar aparentă, poemul începe așa: "O gară este ochiul sufletului/ Prin ea privim speranța, gustăm nesfârșitul/ O gară este condamnarea la libertate/ Prin ea concurăm timpul umilindu-ne picioarele/ Urmă spre necunoscut, cercel al uitării, praf aruncat în ochiul ursitei/ Gara este căutarea răspunsului, justetea întrebării/ De ce n-ar fi gara argumentul!" Bun venit, deci, în programul generos de așteptare în care suntem cu toții concurenți, până la capăt. (*Chris Samy*, Făgăraș) ☑ Nu vreau să vă privez de răspunsul pe care-l așteptați cu siguranță ca pe o dezlegare. În vremuri, am încercat să vă asigur că sensibilitatea dvs. este profundă, lirismul autentic, dar arta literară ar mai fi de cizelat. Chiar dacă scrieți poeme ultracurte de dragoste, acestea cu atât mai mult ar trebui să fie șlefuite până la aspectul cristalin de bijuterie. Tonul minor trebuie înobilat cu metafore, iar sentimentul, demonstrat cu mai multă vigoare, nu numai enunțat. Dar care sunt problemele dvs. acute, arătate în scrisoare? Faptul

că v-ați îmbolnăvit grav în urma unei acțiuni a Securității, dar și profesia cu laturile ei rigide, spuneți că v-au afectat timpul și puterea de asimilare a unor cunoștințe absolut necesare pentru a scrie corect gramatical. Cred că exagerați puțin, dar aceasta fiind convingerea dvs., nu insist. Ca autor până acum a 5 cărți de poezie, unele tipărite în tiraje confidentiale, vă mărturisesc "greșeala" de a tipări "tot" ce ați scris. "Și nu tot ce am scris – singur spuneți – avea valoare. Acum mi-e rușine de ceea ce am publicat. Voi mai lucra la manuscrisul pe care vi l-am trimis, dar singur numi dau seama unde greșesc". Stimate domn, îmi dau și eu seama că nu e deloc plăcut să faci realmente jenat o astfel de mărturisire, iar a angaja bunăvoința cuiva care să vă facă observații pe toate textele noului manuscris, înseamnă în realitate să semnați cartea împreună cu colaboratorul respectiv, ori să-i semnalati într-un preambul partea de contribuție, pe care conținați atât de mult. Dacă nu vă dați singur seama unde greșiți, mie mi se pare grav. Trebuie să vă străduiți a vă da seama unde greșiți și să corectați cu o răbdare ce se întinde pe ani de zile uneori, nu să vă grăbiți a tipări încă o carte de care să fiți curând nemulțumit ca și de celelalte (cinci) de până acum. Cât privește sărăcia tot mai hidoasă în care ne zbatem, lipsa de sponsori, costurile infernale de tipărire, ne condamnă frustrant la tăcere și disperare. Și totuși, piața cărții de poezie la noi este sufocată, cum foarte bine știți, de o invazie de maculatură lică, de sute și sute de plachetele care derutează într-atât pe cititorul agasat de nonvaloare până la a deveni total neinteresat de fenomenul poetic românesc. Nici cititorul sensibil, nici criticul de poezie nu se mai ocupă ca până de curând nici cu respect și nici cu admirație, de broșurele urâte care zac pe rafturile librăriilor și pe tarabe. Gândiți-vă și la acest aspect și nu vă faceți suferința și mai mare prin a constata la nesfârșit că nimeni nu vă ia realmente în seamă. Fenomenul e generalizat. Stima mea pentru sinceritate! Sunt câteva sugestii în acest răspuns, pentru îmbunătățirea stilului dvs. și pentru sufletul dvs. (*Joan Hada*, Baia Sprie) ■

UBESC TVR 2 din vreo câteva motive, și anume:

1.Fiindcă "Televiziunea, dragostea mea", redactor Dora Zorcă, realizator Ovidiu Dumitru, ne conectează (evident, pe Haralampy și pe mine) la modul respectuos, respectabil și profesionist în care se poate realiza o emisiune tv. Este dovada că se pot face lucruri de calitate fără a cădea în derizoriu; că poate exista umor de calibrul, molipsitor/binefăcător și deconectant, fără a se recurge la scabroșenii, obscenități și prost gust; iar prezentatoarea, Alexandra Velniciuc, este un insert simpatic, inteligent și de bun simț în contextul întregii producții.

2.Fiindcă la "Piersic show", duminică de duminică, îmi regăsesc/retraiesc patimile după dragi și mari actori, cei care, de-a lungul anilor, în piese de teatru sau în filme, au "mobilat" mințile și sufletul românilor cu bine și frumos, și la care mă gândesc întotdeauna cu recunoștință ca la niște Oameni-zei.

Dar iubesc la fel de mult TVR 2 și fiindcă:

3.E un post de televiziune cu personalitate și absolut independent, funcționând în baza unui fus orar nou (de ex., ora 19 oficială de pe teritoriul României, acolo e 19 și 5-6 minute – demonstrația s-a făcut și în perioada serialului *Miracol*);

2.Oana Zăvoranu ne așteaptă sâmbăta "la 2/TVR 2", într-o emisiune care începe la ora 1(!) (13). Dincolo de acest generic oarecum misterios, prezentatoarea a apărut într-una din sâmbete într-o superbă costumație (plă-

cronica tv

"Televiziunea, dragostea mea"

cută ochiului) amintind de biblicul tablou "Natură sexy cu Adam și șarpe", episod imortalizat foto de către Lucifer ca piesă-anexă la singurul dosar complet aflat la CNSAS. Din imagine se vede clar atât "ionatanul" înțepenit în gâtul lui Adam, cât și (puțin mai voalat, e adevărat) partea de stern de unde nefericitului îi lipsește o coastă.

- Ce-i, mă ? Am zis eu că fata arată rău ?

Mă scuzați: uitasem microfonul deschis când tocmai mă interpela Haralampy spunând că am ceva cu fata. Moment pu-

blicitar – revenim imediat...

De menționat că, pe teritoriul patriei noastre, din cauza democrației și a mutațiilor genetice, unora nu le lipsește coasta, ci o doagă, fenomen întâlnit mai des în cadrul *talk-show*-urilor tv, cu predilecție la unii demnitar. Specialiștii spun că avem de-a face cu o gena complet neserioasă, lipsită de *fair-play* și cu domiciliul flotant. Singura explicație și circumstanță atenuantă ar fi faptul că România se află într-un an electoral și că, în asemenea situații, gena ia formă de fierăstrău și acționează direct asupra doagelor cu care intră în contact, prin rețezare...

- Partea de bine – zice Haralampy – e că "boala" nu e contagioasă și nici nu există pericolul unei epidemii, decât în cazul în care Guvernul va comunica la tv. o nouă creștere a nivelului de trai concomitent cu scăderea puterii de cumpărare.

- Debitezi paradoxuri idioate, i-am zis. Nu pricep nimic...

- Bine, a acceptat el. Speră să ai dreptate...

Și a plecat trântind ușa.

* * *

În sfârșit, avem și noi o tradiție care se leagă foarte bine cu altruismul poporului român: lăsăm medaliile la alții. Excepțională probă în care, după box, ne-am impus și la atletism unde, la recent încheiatul campionat mondial *indoor* de la Budapesta, am fi luat locul întâi pe națiuni la disciplina "lipsă de medalii" dacă nu aveam una de bronz. Fiară a... Scuzați, că mari ghioniști mai suntem!

Dumitru Hurubă

Editura AULA

Colecția „CANON”

George Coșbuc de Andrei Bodiu	55.000 lei
Titu Maiorescu de Cornel Moraru	55.000 lei
Liviu Brebanu de Ion Simuț	55.000 lei
Ioan Slavici de Cornel Ungureanu	55.000 lei
Urmuz de Adrian Lăcătuș	55.000 lei
Ștefan Agopian de Ruxandra Ivănescu	55.000 lei
Ana Blandiana de Iulian Boldea	55.000 lei
Emil Brumaru de Rodica Ilie	55.000 lei
Matei Călinescu de Ștefan Borbely	55.000 lei
Mircea Cărtărescu de Andrei Bodiu	55.000 lei
Leonid Dimov de T. Ștef și V. Mureșan	55.000 lei
Ioan Groșan de Nicoleta Cliveț	55.000 lei
Alexandru Ivăsiuc de Sanda Cordoș	55.000 lei
Mircea Ivănescu de Al. Cistelecan	55.000 lei
Nicolae Manolescu de Mihai Vakulovski	55.000 lei
Virgil Mazilescu de Ion Buzera	55.000 lei
Fănuș Neagu de Andrei Grigor	55.000 lei
Mircea Nedelciu de Al. Th. Ionescu	55.000 lei
Constantin Noica de Cornel Moraru	55.000 lei
Cristian Popescu de Horea Poenar	55.000 lei
Marin Preda de Rodica Zane	55.000 lei
Nichita Stănescu de Vasile Spiridon	55.000 lei
Nicolae Steinhardt de Gheorghe Ardelean	55.000 lei
Sorin Titel de Daniel Vighi	55.000 lei

Cărțile pot fi comandate la:

Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; www.aula.ro

Editura AULA O.P. 11 C.P. 962 Brașov 500610

actualitatea

primim

Stimate Domnule Coleg,

În ultimul număr al *României Literare* (nr. 8, 3-9 martie 2004), în pagina 3, un oarecare publicist, Vasile Iancu – al cărui nume l-am mai întâlnit și în cotidianul *România Liberă* – scrie chinuit un articol dedicat patrimoniului ieșean, dar și persoanei mele, ca senator și ca ministru.

Numai respectul pe care îl am pentru o revistă alcătuită în deobște de cărturari – excepțiile de acest fel confirmă regula – mă obligă a vă face unele precizări în legătură cu ineptul articol:

Istorică metropolă a Moldovei a beneficiat în anul 2003, ca și județul Iași, la capitolul restaurări, de 47 miliarde lei (cu mult mai mult decât a dat Ministerul Culturii în mandatul anterior, în 4 ani, ceea ce face ca obrăznicia autorului să fie maximă!). Restaurarea Muzeului Unirii va fi încheiată în curând, la fel cea a Casei Pogor; Palatul Culturii și Teatrul Național sunt în restaurare. La fel biserica Nicoriță și biserica Lipovenească.

O sumă foarte importantă (17 miliarde lei) a fost dată pentru Catedrala Metropolitană și un amplu program de restaurare în parteneriat cu Banca Mondială – s-a realizat la Castelul Miclăușeni (15 miliarde lei) prin grija Ministerului Culturii și Cultelor.

Adaug precizarea că, deși am dorit a aloca 2 miliarde lei pentru Sala Filarmonicii ieșene ne-am împiedicat de situația legală a imobilului care, fiind revendicat, nu poate primi un sprijin de la stat până la soluționarea dosarului. Era un lucru simplu de verificat pentru cineva care scrie într-un ziar cultural.

În fine, în acest an, 2004, județul Iași și orașul Iași primesc pentru clădirile de patrimoniu peste 11 miliarde lei.

Sunt sume ce vorbesc de la sine despre ce s-a făcut și se face de trei ani în acest domeniu.

Cu salutări colegiale,

Acad. Răzvan Theodorescu
Ministrul Culturii și Cultelor

*
*
*

Stimate domnule Manolescu,

Aș vrea și eu să intervin în discuția referitoare la introducerea T.V.A.-ului la cărți. Nu doar ca specialist, ci – în primul rând – ca cititor și iubitor al literaturii române.

În revista "Dilema veche" citam declarația nonșalantă a cui-va: "probabil că jumătate din editurile mici vor dispărea".

Fac parte dintre aceste "edituri mici" și: "Curtea veche", "Mașina de scris", "Marineasa", "Albatros" și altele?

Oare nu "micile edituri" publică peste 90% din literatura română originală, din noile romane, noile volume de poezie, proză, critică literară și eseu?

În altă ordine de idei: se argumentează – în stilul cinic binecunoscut – că, de fapt, introducerea T.V.A.-ului nu va mări prețul la cărți, ba dimpotrivă. Deși scumpirea o simțim, deja, pe pielea noastră, în buzunarul nostru. Ba chiar, unele edituri – din cele mari, desigur – au afirmat, cu jumătate de gură, că e bine. De ce?

Am să încerc să detaliez mecanismul.

Până la 1 ianuarie 2004, la tipar se aplica un T.V.A. 0, fără drept de deducere (al T.V.A.-ului deja plătit pentru materialele tipografice și pentru hârtie). Acum, editurile care au tipografii proprii – și numai ele – pot deduce acest T.V.A., așa încât cheltuielile de tipar ale lor – și numai ale lor – cresc cu maximum 5-6%. Dacă tipografiile respective mai tipăresc și altceva (pliante, etichete etc.), cum e cazul, prin această deducere posibilă, cheltuielile de tipar nu cresc deloc, ba chiar pot să scadă (prin artificii contabile mai mult sau mai puțin legale). Or, între cele mai puternice edituri (financiar vorbind dar și ca relații politice) sunt majoritatea celor care au tipografii proprii, ba chiar tipăresc și pentru alții: Aramis, Teora, Polirom, Paralela 45 etc.

Alte mari edituri, concurente directe ale acestora, nu au tipografii – Humanitas, All, Corint, Nemira –, deci vor fi net dezavantajate. Concurența e nemiloasă.

În acest joc al celor mari, cei care pierd sunt cei mici și literatura română. Pentru că, luate împreună, cele 8 edituri pomenite mai sus, nu publică nici măcar 5% din titlurile noi ale scriitorilor români, deși dețin 50% din piața de carte românească.

Cum 90% din cărțile originale, noi, ale scriitorilor români sunt publicate de editurile zise mici, care vor dispărea... adio literatura română de mâine. Vom fi colonizați, într-o veselie, de traduceri, unele admirabile, recunosc.

Dar e situația editurilor mici așa de tragică? Chiar așa de mult cresc cheltuielile și prețurile la cărți?

Iarși, am să detaliez.

Automat, tipografiile au mărit prețurile cu 19%. T.V.A.-ul plătit la stat (din care, deduc cam jumătate, dar cum suntem în România...). Editorul, când vinde

cartea mai departe, plătește 9% la rândul său, librarul mai plătește 9%. Deci 19% + 9% + 9% = 37%. Cam atât va crește prețul cărților editurilor mici. (Există, desigur, un mecanism de deducere – vor zice marii specialiști – dar el, în condițiile actuale, nu funcționează. De exemplu, nimeni nu calculează că T.V.A.-ul plătit azi îl vei putea, eventual, deduce peste 2 ani, când se va vinde cartea. Or, cum beletristica originală românească se vinde greu...)

Obligate să crească prețurile cu 30-35% la cărți care și așa se vând greu (ale scriitorilor români de azi), micii editori au soarta pecetluită. De cine? De guvernări și de interesele marilor editori.

Nu în ultimul rând, această curățare a terenului – de micii editori, dar și de librării independente – va favoriza intrarea pe piața românească holdingurilor străine, a marilor lanțuri integrate: tipografii, edituri, rețele de difuzare. Or, evident, acestea nu vor publica beletristică românească, fiindcă sunt interesate strict de câștig.

Desigur, nu sunt împotriva lor, sau a marilor editori (care publică traduceri excelent, absolut necesare), dar nu e normal ca – în interesul lor – să se lovească în literatura contemporană, devenită un fel de "pierdere colaterală" în lupta pentru acaparea pieții. Dar tocmai această "pierdere colaterală" e vitală pentru viitorul culturii române. Aici se vede cinismul sau ignoranța conducătorilor noștri.

Revenirea la T.V.A. 0 pentru cărți – cel puțin pentru cărțile românești – e vitală pentru supraviețuirea culturii române la începutul mileniului III. Sună pompos, sună caragialian, dar e adevărat.

Scriitorii – dar și jurnaliștii cu talent scriitoricesc – ar trebui să sesizeze pericolul, să se mobilizeze și să acționeze până nu e prea târziu. Așa cum a făcut-o, deja, Adrian Păunescu. Multe se pot zice despre Adrian Păunescu, dar un lucru trebuie să-i recunoaștem: are instinct de supraviețuire, își cunoaște interesul (inclusiv de scriitor).

Rămâne întrebarea: o cauză e greșită dacă pentru ea luptă, deja, Adrian Păunescu? Oare scriitorul român e atât de orbit încât să nu înțeleagă că, dacă nu acționează acum, nu va mai putea publica în anii care vin.

Vă mulțumesc pentru atenție și vă asigur de întreaga mea prețuire.

Cu deosebit respect,

Ec. Dan Florescu

la microscop

de Cristian Teodorescu

Prudență sau isterie?

ÎNĂ la atentatele din Spania, în care au murit și români, mulți dintre noi am avut impresia că terorismul e problema altora. S-a dovedit tragic că nu e așa. Trăim într-o lume expusă atacurilor teroriste, care ne pot lovi direct sau prin ai noștri.

Cei care au crezut după atentatele din Statele Unite că asta e problema americanilor au acum prilejul să mai reflecteze asupra acestui punct de vedere.

Nu cred că trebuie să ne isterizăm după tragedia de la Madrid, dar nici să ridicăm a fatalitate din umeri. Trăim într-o lume expusă. Asta ar trebui să ne oblige să luăm măsuri de siguranță. De pildă întărirea controlului la graniță și supravegherea mai atentă a grupurilor cu posibil potențial terorist. Or, din acest punct de vedere, al prudenței elementare, avem destule motive de îngrijorare. La frontieră – aflăm din presă – se întâmplă din când în când lucruri necurate, din cauză că funcționarii vamali se lasă corupți. Poliția, care ar trebui să stea cu ochii pe tot ceea ce pare sau e în neregulă, are probleme cu oamenii săi care calcă legea. În SRI există se pare și la această oră persoane îndoielnice, șantajabile din cauza trecutului lor în Securitate.

Ce legătură au astea cu terorismul?

Pot trece de vameșii autohtoni nu numai persoane care vin să facă afaceri necurate în România, dar și inși care se ocupă de acțiuni teroriste. Odată ajunși în țară, aceștia pot scăpa cu ușurință de pieptenele Poliției, fiindcă, după cum se vede tot mai des în ultima vreme, Poliția are alte griji decât să vegheze la siguranța cetățeanului. Iar dacă în SRI sunt și persoane nesigure crește posibilitatea ca această instituție să nu-și facă bine treaba. Când ești preocupat să-ți acoperi propriile tale urme, nu prea mai ai timp să-i adormeci pe alții.

Pe de altă parte însă, la

adăpostul griii pentru sporirea siguranței naționale, se pot lua măsuri atingând libertatea cetățenilor. La noi și așa se dă liber cu prea mare ușurință la ascultarea telefoanelor. Sper că nu-i va trece nimănui prin cap să folosească pretextul luptei împotriva terorismului pentru a-și pune sub supraveghere adversarii politici.

Ar fi de asemenea impondabil dacă, din aceleași motive de sporire a siguranței naționale se vor exercita presiuni asupra ziariștilor de investigație. Nădăjduiesc că nu ne vom trezi în viitorul apropiat că ziariștilor care se ocupă de afacerile cine știe cărui potentat local sau de la centru li se va spune că fac jocul „anumitor cercuri” care umblă să destabilizeze România. Sau să macine autoritatea statului.

N-ar fi sănătos ca în numele unei prudențe, altfel la locul ei, să generalizăm suspiciunea și să încurajăm delațiunea. Probabil că unii dintre vechii securiști își închipuie că a sosit din nou vremea lor și se grăbesc să își ofere serviciile, cu planuri de supraveghere specială etc.

Nu cred că avem nevoie de asemenea experți, mai ales că pe vremea lui Ceaușescu unii dintre ei aveau relații strânse cu acea parte a lumii arabe din care sunt recrutați astăzi teroriștii.

Măsuri decise împotriva corupției, precum și mai multă rigoare în funcționarea instituțiilor statului ar duce la creșterea semnificativă a siguranței naționale, fără să avem nevoie de planuri speciale sau de mai știu eu ce comitete și comiții pentru prevenirea activităților teroriste. ■

Hoți de artă

^ N COTIDIANUL din 6-7 martie, citim, sub un titlu pompos și agresiv – *Exclusivism omologant cu iz provincialist* – un articol polemic al d-lui Marin Mincu. Obiectul polemicii îl oferă dl Cristian Moraru, critic literar stabilit în SUA și autor, după o scurtă trecere prin țara lui de baștină, al unor texte care au stîrnit în țărișoară reacții interesante. Între altele, dl Moraru lua partea ideologică a poetului Mircea Cărtărescu și se împotriva eseistului H.-R. Patapievici. Văzînd articolul din *Cotidianul*, la oarece distanță în timp de discuția cu pricina, ne-am zis că dl Moraru a recidivat. Chiar așa crede și dl Mincu. În realitate, dl Moraru face elogiul criticii optzeciste românești și o consideră unica posesoare de „intuiție clară” în privința noilor orizonturi intelectuale ale disciplinei. Mă rog, treaba d-sale! Să vină supărarea d-lui Mincu din polemica d-lui Moraru cu criticii generațiilor mai vechi? Așa ne-am zis, dar, citind cu atenție, am descoperit că (lucru nu tocmai neașteptat) d-lui Mincu puțin îi pasă de soarta criticilor din aceste generații, de care aparține și d-sa, și care, de altfel, nu sînt nominalizați de dl Moraru. Dl Mincu a sărit ca ars din alt motiv și anume fiindcă dl Moraru n-a făcut diferență necesară între obtuzitatea „bătrînilor”, luați la gramadă, și dl Mincu însuși, pionier fără cravată, printre uteciști, în materie de critică nouă, care i-ar fi anticipat pe „tineri”, anunțîndu-le „multe sugestii, practici și idei literare”. Intolerabilă lipsă de memorie la dl Moraru! Așa ceva nu se întîmplă în America. Dar la noi, unde totul e posibil...

● Cronicarul (nu al *României literare*, ci al *ACADEMIEI CATAVENCU*, pe care-l mai cheamă și După Ureche) face o sugestie spirituală în pagina 28 a numărului din 2-8 martie: „A fost furat seiful filialei din Constanța al S.C. Electrica. Bine că nu erau hoți de artă. Vă dați seama, fura tabloul de la S.C. Electrica și lăsa în beznă ditamai județul”. Umorul fiind al Cronicarului după Ureche, sublinierile sînt ale Cronicarului R.I. ● Nu ni se pare deloc fericită ideea *CRONICII* ieșene de a publica, drept *Poem de februarie*, în deschiderea primei pagini a revistei de acum o lună, *Doina* lui Eminescu. După „reorientarea” negocierilor cu U. E. și declarația d-nei Puwak cum că dl Arie Oostlander nu e binevenit în România, mai lipsea reactualizarea îndemnurilor poetului național de a-i urca în spinzurători pe

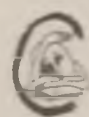
străini, ca să-i îndrăgească ciorile, mai ales dacă nu tuturor românilor care i-au îndrăgit le-au mincat inima ciîinii și au mai rămas cîțiva xenofili de sîmînță.

● Într-un interviu pe care i-l acordă d-lui Ion Zubașcu pentru *CONVORBIRI LITERARE* (nr. 2), prozatorul Dan Stanca recunoaște că în romanele sale apar numeroase personaje istorice reale: mitropolitul Daniel în *A doua zi după moarte*, Crin Halăicu în *Aripile Arhanghelului Mihail*, patriarhul însuși în *Ritualul nopții*, alături de Ion Iliescu și Michael Jackson. Mai mult, romancierul îi atribuie I.P. S. Daniel un întreg discurs, convins fiind că, dacă l-ar citi, lui I.P. S. Daniel „nu i-ar fi rușine”. De trimis cartea, dl Stanca nu i-a trimis-o mitropolitului de la Iași. Nu s-ar putea spune că nu sînt actuale personajele din romanele d-lui Stanca. ● În același număr al revistei de la Iași, dl Andrei Stavilă scrie despre Petre Țuțea articolul intitulat *Un om incomod, o operă complexă*. Ne stă pe limbă să replicăm: nici, nici...

● *NORD LITERAR* din februarie continuă publicarea unor valoroase scrisori inedite ale lui N. Steinhardt, între anii 1965 și 1987, cu Eugen Jenney din SUA. Scrisorile au fost puse la dispoziția revistei bistrițene de către fratele lui Steinhardt, care trăiește în Belgia. ● Ce vă spuneam? *AXIOMA* (numărul din februarie) vine cu o nouă aniversare: Christopher Marlowe s-a născut exact acum 440 de ani, în februarie 1564, an care este (atenție!) și al nașterii lui Shakespeare. ● Dl Constantin Trandafir publică tot în revista de la Ploiești un foarte bun comentariu (pornind de la *Jurnalul de copilărie și adolescență*) despre Geo Bogza. Ca ilustrație, e reprodușă coperta unui număr din 1928 din revista *Urmuz*, pe care puțini o mai știu astăzi. ● În fine, *Axioma* găzduiește o nouă traducere a poeziilor lui Baudelaire, datorată d-lui Nicolae Ionescu-Pallas, sub titlul *Flori de*

orăvă, care nu e nepotrivit ca sens, și care „curg” destul de bine, dar cam des cu cite o silabă în plus sau în minus, deși unele îndepărtări de original sînt de discutat: „Și omul trece aicea prin codri și simboluri”. Înlocuirea, greșită și inutilă, a prepoziției *de* (codri *de* simboluri) cu conjuncția și nu-și are rostul poetic. „Aripile-i gigante îl țin ca într-o plasă” pe *Albatros*, în loc de „il împiedica să meargă” e o inovație nefericită.

Transatlanticul de la Predeal

UTREMURĂTOARE cele mai multe dintre reportajele despre atentatele de la Madrid apărute în presa cotidiană de la noi. Toate ziarele care contează din presa centrală și-au făcut o datorie de onoare din a prezenta prompt și cu fidelitate cumplită încercare prin care au trecut spaniolii și concetățenii noștri aflați în această țară. De-a dreptul devastator ni s-a părut editorialul lui Cristian Tudor Popescu din *ADEVĂRUL*. Poți fi de acord sau nu cu el, dar îți rămîne în minte prin amărăciunea uriașă conținută în fiecare rînd: „Mulțumim lui Dumnezeu că am fost la locul și timpul potrivit” au spus reporterul *Adevărului* românii aflați ilegal la muncă în Spania care au ajuns pe paturile spitalelor din Madrid. Ei mulțumesc lui Dumnezeu nu că au pierdut trenul în dimineața de joi, ci că s-au aflat în el, că au fost răniți și mutilați. De ce? Pentru că autoritățile spaniole le-au pus la capul patului de suferință documentele de rezidență în Spania. Acești amărîți pot rămîne acum liniștiți să culeagă roșii și căpsuni, nu îi mai poate sili nimeni să se întoarcă la mizeria fără speranță din România. Faptul că ar putea fi uciși aiurea pe meleaguri străine e puțin față de amintirea săraciei și umilințelor de acasă. E mai bine în

trenul morții decît să mîncîni pești otrăviți adunați de pe Siret sau Olt. Nici unul nu vrea înapoi în patrie.” Că românii aflați în Spania nu vor să se întoarcă e un argument în favoarea tezei editorialistului de la *Adevărul*. Al doilea e că în timp ce mass media de la noi vuiau despre măcelurile de la Madrid, cîteva sute de români se îmbarcau în autocare pentru a merge la muncă în Spania. Există în editorialul lui Cristian Tudor Popescu și afirmații care ni se par exagerate, prin generalizare, în ceea ce ne privește. Totuși în fiecare dintre ele se află mai mult decît un grăunte de adevăr pe care editorialistul și-l asumă, chiar cu riscul de a deveni impopular. ● Aflat în plină ofensivă de cucerire a audienței, *JURNALUL NATIONAL* și-a sporit considerabil numărul de pagini publicînd fie dosare ale unor subiecte controversate din trecutul recent sau realizînd adevărate numere tematice, în afară de paginile de știri și comentarii la zi. Unul dintre numerele care vor stîrni imaginația ziarului lui Marius Tucă este, cu siguranță, cel consacrat *Comorilor românilor*, purtînd un supratitlu ademenitor: „Averi fabuloase care își așteaptă descoperitorii”. Pe lîngă această ofertă, paginile cu dezvăluiri despre *Ultimele zile ale cuplului Ceaușescu* aproape că pălesc. Se pare că *Jurnalul* și-a propus să devină un ziar popular, încercînd o altă formulă decît concurența care exploatează faptul divers, istorioarele de scandal ale VIP-urilor autohtone și afaceri amoroase cu iz sexy. Redacțional vorbind, echipa condusă de Marius Tucă s-a înhamat la o muncă din cale afară de dificilă chiar și pentru un periodic, dar pentru un cotidian. ● Nici *EVENIMENTUL ZILEI* nu mai stă doar în paginile obișnuite. Face ediții speciale, de anchetă și investigație, ceea ce în secretomania de la noi, e o performanță jurnalistică pe care nu și-o poate îngădui orice ziar.

Pornind de la o investigație despre *Palatele ștabilor PSD*, Cornel Nistorescu scrie un comentariu intitulat „*Urmasii urmașilor soacrei mele*”, citînd cuvintele unui primar care a construit o casă de vacanță, a se citi o vilă, costisitoare pe numele soacrei sale: „O tură pe Valea Prahovei ne arată în ce fel a evoluat social-democrația, mai ales în materie de consecințe în viața privată a politicienilor noștri. În numai trei ani, numărul de proprietăți ale acestora a crescut mai tare decît acela al economatelor. Un scurt popas în Predeal, pe strada Muncii (mă rog, soarta e ironică și în acest caz) ne scoate în față un adevărat «transatlantic» în care, potrivit unui document aflat pînă și la îndemîna copiilor, stau cîțiva dintre marii PSD-ului. Acolo sunt locatari și Ristea Priboi și Dana Barb (sora premierului) cu două apartamente (ca să facă nimeni nici o aluzie) și Daciana Sîrbu (tata fiind plecat la vînătoare cu vecinul) și Roxana Bichel (personaj cheie de la APAPS, fiind ușor de depistat în comisiile de privatizare ale tuturor marilor obiective împinse de guvernare pe valurile economiei de piață)”. Valoarea imobilului, potrivit opiniei experților la care a recurs *Evenimentul*: „un milion de euro”.

Cronica

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin cecuri la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, of. poștal 33, C.P. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul nr. SV11989444450 (USD) și SV11920914450 (EUR) deschis la Banca Română pentru Dezvoltare - Groupe Société Générale, Sucursala Aviației, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.